

11 1962

planinski vestnik

VSEBINA:

NEKAJ KRITIČNIH MISLI O NASEM SMUČARSKEM SPORTU Drago Ulaga	481
TOŽBA STAREGA MACESNA Miran Marussig	483
GAZ V METEŽU Boris Režek	484
KARNIJSKE ALPE IN KARNIJA Dr. Viktor Vovk	487
NAJINA PETA STOPNJA Mihaela Zemva	497
PROKLETJE — BJESKET E NEMVNA Mirko Markovič	500
NA PRISOJNIK Janez Bizjak	507
JEZERO NA VRSICU Fran Uran	508
MALO POJASNILA Zorko Jelinčič	510
SEDEMDESETLETNICA PESNIKA IN PLANINCA LUDVIKA ZORZUTA Marjan Breclj	511
ZGODOVINA ALI SLAVOSPEVJE Dušan Kermavner	512
BILI SMO NA KOZARI	513
DRUŠTVENE NOVICE	514
NOVICE IZ MLADINSKIH ODSEKOV	512
ALPINISTIČNE NOVICE	521
IZ PLANINSKE LITERATURE	523
RAZGLEDI PO SVETU	525
IZ KARTOTEKE PRVENSTVENIH VZPONOV	528

NASLOVNA STRAN:

Samarske stijene — Gorski kotar —
Foto Zlatko Smerke

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS — urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje — Gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 900.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 225.— (naročnina za inozemstvo din 1600.— / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odповedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odповedi, ki jih naročniki izroče Upravi do 1. decembra za prihodnje leto

Planinska založba

IMA ŠE NA ZALOGI:

Josip Wester: HACQUET BALTAZAR
Cena din 120.—

Zorko Jelinčič, dr. Vl. Kajzelj, dr. Vl. Bartol: DR. KLEMENT JUG
Cena din 150.—

Evgen Lovšin: VALENTIN STANIČ
Cena din 200.—

Josip Wester: DR. I. C. OBLAK
Cena din 200.—

Vilko Mazi, France Planina, Cene Malovrh: PO SLOVENSKIH GORAH, transversalni priročnik, (razprodan — v začetku prihodnjega leta izide nova izdaja)

Boris Režek: STENE IN GREBENI
Cena din 980.—

Evgen Lovšin: GORSKI VODNIKI V JULIJSKIH ALPAH
Cena din 1800.—

Vilko Mazi: SPOŠNO KAZALO ZA ŠESTODESETLETJE PLANINSKEGA VESTNIKA
Cena din 300.—

Planinska zveza Jugoslavije: VODIČ PO PLANINSKIH DOMOVIH JUGOSLAVIJE
Cena din 300.—

Knjigarne imajo na gornje cene 20 % knjižotroški popust.

V kratkem pa bo izšla knjiga Cirila Pračka: **MED GORSKIMI REŠEVALCI**, ki opisuje njihovo težko in požrtvovalno delo pri reševanju ponesrečencev tudi iz najtežjih sten. Na to zanimivo knjigo že sedaj opozarjamo!

Naročila sprejema:

PLANINSKA ZALOŽBA PRI PLANINSKI ZVEZI SLOVENIJE,
LJUBLJANA, DVORŽAKOVA 9,
poštni predal 214-IV — telefon 32-553

Nekaj kritičnih misli o našem smučarskem športu

DRAGO ULAGA

Smučanje sodi med tiste oblike športne rekreacije, ki se po svetu vse bolj širijo. V poletju imajo ljubitelji športne aktivnosti bogato izbiro med vodnimi športi, atletiko, igrami z žogo in izleti v naravo, v zimskem času pa je treba na sneg ali pa ostati v zaprtih prostorih. Tisti, ki so dozoreli za telesno kulturo in imajo potrebna sredstva, so se odločili za sneg.

Zato sta zimski šport in zimski turizem v alpskih deželah pa tudi drugod po svetu na pohodu. V Švici na primer že deluje 494 žičnic in 112 smučarskih šol, število nočnin v zimskošportnih hotelih pa znaša približno 10 milijonov letno. Prognoza, ki velja tudi za naše razmere, bi bila: Zanimanje za vse tisto, kar je v zvezi z zimskim turizmom in zimskim športom, bo iz leta v leto večje.

Smučanje pa ni samo stvar zimskega turizma, temveč mnogo več: stvar kulturnega razvedrila, estetskega doživljanja in zdravja — lahko bi rekli stvar kulturnega standarda. Predvsem pa je smučanje stvar mladine, njene radosti in telesnega utrjevanja. V LR Sloveniji ima svoje smuči 23 508 pionirjev in 10 493 mladincev. Po navdušenju za zimski šport tudi pri nas ne zaostajamo, vendar v smučarski organizaciji ni tiste širine in kvalitete, kakor bi želeli.

Na letošnji skupščini Smučarske zveze Slovenije (SZS) smo se na dolgo in široko pogovarjali o pogledih nazaj na prehojeno pot in o pogledih naprej na naloge, ki nas še čakajo. Morda smo bili le preveč ozki, orientirani na tekmovalno smučanje, premalo pa smo mislili na težnje mladine in na potrebo ljudi po športni rekreaciji. Premalo je bilo povezave s turizmom, gostinstvom in JLA — tako nekako, kakor da gre za izolirano dejavnost, pri kateri se je treba ravnati po programu in smernicah Mednarodne smučarske organizacije (FIS), ne pa po potrebah našega človeka. In tako je veljala pretežna skrb le gojitvi tekmovalnih disciplin — smučskih tekov in skokov po koncepcijah Nordijcev ter alpskih disciplin po vzorcu Avstrijcev in Francozov. Približno enako skrb smo kazali za napredek tekačev, skakalcev in alpskih tekmovalcev, in prav nič nismo upoštevali dejstva, da si želijo ljudje splošnega terenskega smučanja in da so kupili po statističnih podatkih tovarne Elan v zadnjih treh letih 18 590 parov terenskih smuči — razen tega pa samo 348 parov tekalnih in 89 parov skakalnih. Zgradili smo približno 100 smučarskih skakalnic. Kaj pa smo storili za potrebe množice alpskih smučarjev!

Dejavnost pri SZS in pri smučarskih društvih smo marsikdaj in marsikje zožili na prireditve, na tako imenovani tekmovalni promet. Radi bi se pomaknili tja k vrhu evropske smučarske elite — med tiste, ki imajo visoko razvit zimski turizem s stoterimi hoteli in žičnicami sredi edinstvenih smučarskih terenov v visokih gorah, in seveda tudi med tiste, ki imajo na tisoče žilavih tekačev na smučeh — ne toliko zaradi športa, temveč zaradi življenjskih potreb, izhajajočih iz posebnih klimatskih in geografskih pogojev. Radi bi se kosali na primer s Švedi, ki imajo za tradicionalno tekmovanje, imenovano »Wasov tek« (na 85 km!) kar 2000 tekačev, pri nas pa dejansko ni niti peščice tekačev, ki bi se sistematično pripravljali za tek na 30 km. Očitno je, da v naši smučarski organizaciji nismo imeli izvirnega lastnega koncepta, izhajajočega iz naših pogojev, našega razvoja in potreb našega ljudstva.

Na vrh nekje v oblakih so mislili in pozabili na temelje, to je bila menda najznačilnejša slabost v delu naših smučarskih organizacij v preteklosti. Velika skakalnica v Planici, Vitranc, zamisel zimskošportne izgradnje Velega polja — zares visoka stremljenja, toda tu je tudi 30 000 mladih smučarjev, tu so množice netekmovalcev, tu so smučarji planinci, ki bi si želeli vsaj kako skromno vlečnico na Krvavcu, Veliki planini, Komni, Pokljuki ali Vršiču. To pa so stvari — mladina in skrb za ureditev laže pristopnih smučarskih terenov — ki so ključnega pomena. Treba bo postaviti na noge smučarske družine pri šolskih športnih društvih in smučarske aktive pri delovnih kolektivih, treba bo postopno izboljšati pogoje za zimski turizem in za sodobno alpsko smučanje v bližini industrijskih naselij, pa bo nekoč več uspehov v Planici in na strminah Vitranca, in bodo čez čas tudi zrelejši pogoji za turistično izgradnjo razumno izbranega kosa sveta pod Triglavom. Kdor misli na vrh, pač ne sme pozabiti na temelje. Kdor bi rad žel vrhunske športne uspehe v konkurenci s tistimi, ki imajo ugodnejše klimatske in terenske pogoje, ne sme pozabiti, da ne gre brez oranja in sejanja, pa tudi ne brez obdelovanja. Mislim, da je vse tisto, kar ima v svojih programih in pravilnikih FIS, lepo in prav, prioriteto pa zaslužijo naloge, izhajajoče iz potreb našega človeka, našega ljudstva.

Vse to pa ni samo naloga SZS, temveč koordinirana naloga vseh prizadetih, vseh zainteresiranih. Seveda gre tudi za tekmovalni šport. Prav vsi bi radi videli, da bi bili naši skakalci v Planici med najboljšimi, kakor tudi, da bi brali ugodna poročila o gostovanjih naše smučarske reprezentance v inozemstvu. Toda to ni stvar krepke volje tekačev ali poguma alpskih smučarjev in tudi ne visoke strokovne kvalifikacije trenerjev. Ves šport mora biti na višji ravni in vse mora funkcionirati, od telesne vzgoje v družini in šoli ter od celoletnega dela v smučarskih klubih do turističnih in športnih objektov.

Ob takem gledanju na naloge smučarske organizacije bo treba izboljšati tudi odnos družbe do te dejavnosti. Na skupščini SZS smo tudi tokrat slišali pritožbe, kako imajo ponekod polno razumevanje za atraktivno športno dejavnost in kako so gluhi za potrebe smučarskih osnovnih edinic. Slišali smo o primeru iz Maribora, ko so dali za en sam nogometni klub neprimerno več družbenih sredstev kakor za vse druge telesnokulturne organizacije v okraju. Če je to naš družbeni koncept, če je to naša orientacija, tedaj so obsojene vse druge športne organizacije in med njimi tudi smučarska na životarjenje in na praktičistično reševanje drobnih nalog. Če pa je naš koncept skrb za človeka, za njegov standard in kulturni razvoj v celoti, tedaj pomeni pristranost pri razdeljevanju družbenih sredstev napako. Treba je tehtati vrednost dejavnosti, treba je upoštevati zdravstveno, vzgojno, predvojaško in turistično vrednost smučarskega športa ter temu ustrezno rezati kruh.

Tožba starega macesna

MIRAN MARUSSIG

Kaj se lahko zgodi v življenju drevesa, priraslega na tla, nepomičnega in takega, kakršen je macesen? Nič, ali vsaj zelo malo. Če se posuši, pravimo, da je dozorel, če ga posekamo, je bil zrel, če pa raste, nas preprosto — ne zanima.

Na skali, visoko nad zatrepom je pognal macesen. Tako močno je s koreninami objel kamen in tako visoko je pognal deblo, da je vsakdo, ki je prišel v dno doline in pogledal kvišku, dejal: Mejdun, tole pa je korenina! Res pa je, da ga je narava sama postavila na tisti visoki piedestal in je vprašanje, ali bi ga sploh kdo opazil, če bi bil zasejan spodaj, nekje v zatišju, v senci ali na soncu, v zavetrju in tišini. Macesnovke in bukve in jelke, razsejane v zatrepu, so se nemalokrat spogledale in si na tihem želele semena s tega močnega moža, čeprav niso povedale tega na glas, ker je to tudi za rastline nekaj nespodobnega. On pa je lovil v veje dež in veter in ga drobil in se ni menil za intrige in zaljubljene vzdihne od spodaj. Bil je namreč egoist in željan slave, pa je stremel samo navzgor. Tam pa je bilo nebo in neskončna svoboda in nič, razen sonca in — njega. Šele tedaj, ko je čisto blizu vzknila mlada macesnovka, je spoznal, da ima korenine.

Kar se dvorjenja tiče, je težko reči, da je bil mojster. Macesnovka je preprosto zrastle poleg in ker ni imel nog, je ni mogel popihati. Recite temu navada ali zaljubljenost, dejstvo pa je, »da sta se prenašala«. Priznal je, da se je sladko dotikati njenih mehkih vej in da je lepo gledati obline njenega vitkega stebela. Takrat pa, ko je bila jesen in ko je minila doba ljubezni, je je bil sit. Treščil bi jo, nagnal, zmerjal s kavko in škilil, kje bi pomladi našel »kaj boljšega«. Ampak tudi kavka je imela korenine in je tudi grebla po svoji oveneli jesenski krošnji, le da je bila tiho in je prezrla poglede, ki jih je metal za ženskami. Stala je poleg in mislila na zimo, ko bosta na pol delila težo zametov. — Romantična ženska in zato dolgočasna. Komu pa je do tega, da bi čivkal o težkih časih in mislil na hude dni! Čas je vendar za to, da ga prelisičimo, preveseličimo, ne samo preživimo. In da iztisnemo iz njega, kar se da! Tako je torej Macesen izkoristil položaj in je postal veljak. Ne ženskar (imel je namreč Kavko), ne nasilnež (bil je prirasel), ne direktor (rastline niso družbeno organizirane), ampak mož z veljavo.

Zime v gorah niso zimice. V zatrepu je razsajala burja, da je celo borovce pulilo s koreninami vred. In če ne bi Macesen stal na skali in ne bi imel debla debelega ko skrinja in poleg Kavke, bi trda predla dolini. Razbijal je veter in drobil sneg in držal zamet, ki bi pomedel pol zatrepa, če bi začel pot navzdol. Potem so prišle pomladi. Dolina se je oddahnila in Macesen je prenekaterikrat razdal seme v veter, tako da je Kavka ostala sama in ni rodila. Drevje je vsako pomlad šumelo, ploskalo silaku in zahtevalo njegove zaščite. Navsezadnje je bil skoraj podoben cirkuškemu mojstru. Vedno je moral biti zdrav, vedno nasmejan, vedno ploden, vedno idol mož in žena, dreves in drevesc, ki jim narava ni poklonila slave, pač pa — mir. Dokler, dokler ni tisto leto strela treščila v Kavko. Zadelo jo je tako, da ni ostal od debla drugega ko kup iveri. In ko se je stegnila in padla po dolgem preko skal, je zagledal na sosednji skali, na še bolj izpostavljenem, bolj vidnem in višjem mestu soseda. Mladega, krepkega, postavnega. Zaslutil je tekmeča.

Grenak okus mu je napolnil krošnjo in pognal bi se vanj, če ga korenine ne bi priklepale v tla in če ne bi zrasel s to prekleto zemljo, neizprosno in trdo, brez usmiljenja in brez srca.

Drevje je šušljalo in veter je nosil čudne glasove. Ali naj ga odstavijo, ali upokojé. Na skali stoji novo, boljše drevo. Potem so sklicali zbor. Bukev, ki ji Macesen ni nudil drugega, ko ščitil življenje, je rekla:

»Naš čas ni čas romantike. Odstavimo ga. Kaj pa vruga slepomišite? Tam gor je nov, svež, močnejši. Njega na tron!«

»Ampak tovariši,« je rekla jelka, »navsezadnje je le nekaj dal. Dajmo mu častni znak.« Drevesa so v veselju završala.

»Rešitev,« je rekla debela macesnovka, »meni je dal pet otrok. Dajmo mu častni znak!«

»Rešitev,« je rekla soseda, »mene niti pogledal ni. Dajmo mu častni znak!«

»Rešitev,« je zavreščala žolna, »bolj ko bo star, bolj bo črviv. Častni znak!«

Počakali so, da je prišel človek in mu naročili, naj nariše na deblo lepo, veliko markacijo.

»Ne, ne,« je stokal Macesen, »ne te zlate pike. To je smrt. Kaj bom sam, brez dela, brez boja?«

Ko sem tedaj sedel pod deblom, je potožil: »Si videl? Nalepili so mi kolajno in sedaj trohnim.« Nasmehnil sem se: »Bodi srečen. Pri ljudeh je drugače, veliko jih namreč strohni brez kolajne.«

»Kaj pa zasluge?«, je vprašal.

»Zapiši za uho! Zasluge so človeški izum. Pomagaj novemu fantu, pa ti zanesljivo ne bo dolgčas.« Zašumel je in tako veselo stresel veje, ko da sem mu poklonil novo misel.

Stavim, če hočete, da bo čez dvajset let še vedno na isti skali. Sicer star, ampak zdrav in velik, navkljub burji in zimam, ki v gorah niso zimice.

Gaz v metežu

BORIS REŽEK

Snežinke so se s škrabljajočim šuštenjem pokladale na plast ki je vedno bolj rasla nad razhojeno gazjo, drevjem ob poti in strehami senikov. Iz metežne megle so vstajale le zrahljane, temačne sence in spet ostajale v migotajoči pregraji.

Naposled je bila povsod le sama enakomerna belina. Gaz je bila že docela zametena in strmala se je zravnala v planoto. Nikjer ni bilo nobenega drevesa, še lese ne, da bi jo lahko preklel, ker bi moral kobaliti čeznjo.

Zdavnaj bi že moral priti na Kal. Nekje sem zgrešil smer in zaneslo me je na Senožeti, da sem zdaj v bližajočem se mraku opletal v neznano praznino. Nekam sem pač moral priti na tem tavanju gor in dol. Poganjal sem se po vesini, ko je vstala na tleh pred mano nejasna senca, da sem naglo zavrl.

Gaz! Malo prej je nekdo prečil pobočje. Do kobali se je pogrezal v sneg in opiral na nekaj polenu podobnega. Silil je navzdol, kajpak v vas.

Zadovoljen sem sledil razritim stopinjam. Lučaj naprej pa sem naletel na razgažen sneg, kjer je neznanec počival in odložil nekakšno breme. Tam sem

na snegu opazil liso krvi, ki je metež še ni povsem prekril in še hitreje sem se odgnal po sledi.

Na deset korakov sem razločil sključenega moža in že hotel klikniti nadenj, ko sem opazil, da nosi na plečih uplenjeno srno in se opira na puško. Tedaj se je mož nenadoma ozrl in oboje vrgel od sebe. Nekaj je zavpil, zaklatil z rokami, potem pa skočil po strmali navzdol in se zgubil v metežu.

»Stoj, kaj se bojiš...« sem zakričal. »Počakaj, da greva skupaj!«

Zaman sem se tako drl. Ni me poslušal in glasove je tudi jemalo hlastno šelestenje snežink. Zdaj sem imel zlodja! Srno, ki je bila pravzaprav srnjak, in nabit, zarjavel pihalnik.

Le malo manj naj bi se mož prestrašil, pa bi mi lahko poslal točo debelih šiber v pozdrav. Srnjad je bila že v lovopustu in jasno je bilo, da gre za divjega lovca.

Spet sem bil na istem kraju. Ni mi kazalo, da bi šel za stopinjami, ker jih je mož gotovo zapletal, da bi ga ne izdale. Še dosti sveta je utegnil obiti, preden se bo po kakšni grapi in goščavju presmukal do doma.

Vas je vsekakor morala biti blizu, in do prve hiše bom že še vzdržal. Puško sem zložil in jo vtaknil v oprtnik, srnjaka pa zadel na pleča in res s težavo ril naprej. Srnjak je bil preklicano težak in docela se je že zmračilo. V gostem metežu nisem mogel upati, da bom ugledal luč, ki bi me privedla do kakšne domačije. Zdaj mi tudi ni bilo, da bi se zatekal kamorkoli. Zaradi plena sem moral prav h Kvasu, s katerim sem bil dobro znan. Z njim bova potem že dognala, kako in kaj.

Na srečo je svet precej visel in naenkrat sem se znašel pri skupini krivenčastih jesenov in jo tudi spoznal. Prišel sem do korita, kamor so gonili napajat živino, pot v vas je bila zgažena. Vendar sem raje zavil v sadovnjak in obšel nekaj hiš, preden sem že v temi zavil na dvorišče.

Prav tedaj je Kvas s svetilko v roki prihajal iz hleva in je kar odstopil, ko me je vsega zasneženega ugledal v krogu rumenkaste svetlobe.

»Ti si?« se je zdrzil. »Od kod te je prineslo v takem. Saj še v dno ni moč, kaj šele na Planino.«

»Luč v kraj!« sem zasopel v poslednjem naporu in spustil srnjaka razse. »Vidiš, da sem jagal.«

Upihnil je svetilko, pograbil srnjaka za zvezane noge in ga zanesel v klet. Medtem sem snel smučī in se otepel, kolikor se je dalo. Gospodinja se je v veži obračala pred pečjo in je samo pokimala od dela. V hiši sem kar padel po klopi, tako sem bil zbit.

Kvas je nekako čudno pogledoval, ko je prižgal luč in sva se videla čez mizo. »Kje si ga snel?« je vpraševal. »Menda zgoraj pri studencu, kamor hodi srnjak obirat robidovje. — Nisem mislil,« je zmajeval z glavo. »Saj je zato tako malo divjadi, če jo že smučarji pokate in povrh še v lovopustu.«

Postavil je zelenko na mizo in nalil zajetna kozarca. Tudi hleb kruha se je znašel poleg in hitel sem ga kosati, da nisem utegnil odgovarjati.

»Cvrček bo koj,« je potem marnjal naprej in se namuznil pod košatimi, rdečkastimi brki. »Saj soka in krompirja sem že sit.«

Po večerji, ko sem se dodobra ogrel in odteščal, sva še posedela. Gospodinja se je z otroki spravila spat in utegnila sva se pogovoriti. Stopil sem na prag. Še je snežilo in tako na gosto, da bi skoraj ne videl roke pred seboj.

»Do jutra ne bo nobenega sledu,« sem presodil. »Kdor je že bil, bo zaman iskal, kje je pustil srnjaka in puško. Še tega ne bo vedel, kdo ga je splašil.«

Kvas se mi je režal, da si izmišljam tako neumno zgodbo, ko sem mu vse natančno povedal in ga vpraševal, kdo bi utegnil biti.

»Puška ni s Kala! je odmajal z glavo, ko si jo je ogledal. »Nalašč imaš takšno, da bi jo brez posebne škode lahko zadegal v kraj, če bi bilo treba in tudi skrivaš jo v kakšnem duplu, da je tako rjava.«

»Naj bo po tvojem,« sem pribil in zlezal na peč. »Saj sem jih tudi že nekaj pospravil z njo,« sem nato še momljaj, preden me je zmozel spanec. »In še jih bom, da boš vedel...«

Zjutraj so bila vrata skoraj do polovice zametena in veter je gonil pršne oblake. Drevje se je otreslo snežnega bremena in malo pred poldnem je posijalo sonce.

Nikjer ni bilo nobenega sledu. Še pot do korita je bilo treba splužiti, da je živina mogla do vode. Sosedje so tudi imeli dovolj dela s kidanjem snega, da nihče ni utegnil ovohati srnjačje pečenke, ki je je bilo toliko, da so se otroci z nami vred svetili tja do ušes.

Popoldne sem s smučmi skušal priti po sadovnjaku na bližnji rob, da bi videl po Senožetih, če le ni kdo motovilil tam okrog, a nisem prišel daleč. V globoki novini se je celo na smučeh udiralo do kolena in sneg je bil tako meljav, da so se z vseh strmali trgali plazovi.

Dva dni ni nihče mogel nikamor. Naposled so le s tremi pari volov splužili pot v dolino, da so mogli otroci v šolo. V jasnem, mrzlem dnevu sem se poslovil tudi jaz.

Puška je ostala na Kalu. Kvas jo je lepo očistil in namazal ter jo varno spravil. Videl pa je nisem več, ker so Nemci domačijo z drugimi vred požgali, ko je bil Kvas v partizanih. Šele po vojni sva se spet sešla. Tedaj pa je že prekrival nove naprave na starem pogorišču.

Široko se je zarežal in dolg pogovor je bil, preden sva si vsaj malo razpovedala.

»Veš kaj...« se je potem oglasil. »Zadnja zima v hosti je bila huda.« Toda to najbrž ni bilo, kar je hotel povedati, ker se je tako muzal pod svojimi že malo osivelimi brki. »Tičali smo v sajasti bajti tam pod Rogatcem. Tisti čas se nam ni bilo treba bati Nemcev, ker je bilo snega do pasu in čez, da sem se spomnil na ono zimo, ko si mi prinesel srnjaka in puško...« se je zahihital.

»Si zvedel, kdo je bil?« sem ga prekinil. »Gotovo je kaj vpraševal.«

»Fantje so se režali, da bi skoraj popokali,« je komaj spravil iz sebe, tako se je muzal. »Saj so se lahko.«

»Zini že,« sem se obregnil. »Kaj me natezaš!«

»Jaz sem bil,« je naposled le povedal. »Mene si splašil, pa si bil tako dober, da si srnjaka in puško prinesel za menoj.«

»Ne boš me, ne!« sem se zjezil. »Saj si takrat sveto hotel, da sem ga jaz podrl.«

»No, poslušaj,« je povzel in se zresnil. »Vedel sem, da hodi srnjak tja gor k studentu in sem šel nadenj, ker sem bil gotov, da me v metežu nihče ne bo videl in tudi strela ne bo slišati.«

»Pred menoj bi se te ne bilo treba toliko prikrivati, sem ga opomnil. »Res!«

»Sram me je bilo,« je rekel. »In lahko me je bilo, tako da nisem maral povedati, ker bi se mi gotovo na vsa usta smejal, da sem te imel za medveda.«

»Medveda?«

»Tako je bilo. Zdelo se mi je, da nekaj lazi za menoj in sem se ozrl. V tistem metežu pa sem videl samo neko senco z razprostrtimi rokami, kakor če se

medved postavi pokoncu. Zdelan sem tudi bil že tako, da nisem utegnil prav pomisliti in sem kar skočil po bregu. Še to mi ni padlo v glavo, da imam nabito puško v roki. Šele v grapi sem se zavedel, da medvedje pozimi spe in v takem snegu gotovo ne lazijo okrog. Nazadnje sem spoznal, da se mi je zaradi utrujenosti najbrž le zbledlo in sem hotel nazaj, pa si mi prihranil pot.«

»Medved!«

Spogledala sva se in se tako zarežala drug v drugega, da je gospodinja prihitela pogledat, kaj imava.

»To ime sem prinesel iz partizanov in mi zdaj tudi na vasi nihče ne pravi drugače,« je še povedal. »Samo nobeden ne ve, zakaj sem postal Medved.«

Ob vsakem metežu se spomnim te zgodbe, ki bi takrat lahko postala hudo resna, če bi se Kvas spomnil na puško. Zato nerad grem za kakšno gazjo v celo in jo rajši ubiram po svoje.

Karnijske Alpe in Karnija

DR. VIKTOR VOVK

VII. SAURIS

Po prvi svetovni vojni je Italija pobrala Marmolado in vse Dolomite. Zdaj teče čez najvišji vrh Marmolade (Punta di Penia, 3342 m) meja le med italijanskima pokrajinama Belluno in Trento. Da se tudi tu zabriše zgodovina, so zdaj preprosto zamenjali ime. Kar je bilo v lepi ljudski odi »Tirol«, so zdaj zapisali »Trentin«.³⁴ Ali če je šlo Marmoladi za to, da briljira med gorami in prejema od njih spoštovanje in čast, je pa s to zamenjavo imena veliko izgubila. Res ima Trentin lepa in tudi imenitna gorovja, Brenta, Pale di S. Martino, Cimon della Pala, nazvan dolomitski Matterhorn, Adamello, Presanella, Cevadale — Zebrù. Toda ko se je Marmolada še šopirila med gorami in gorstvi Tirol, je imela med le-temi veliko več in tudi bolj imenitnih častilcev, ves ogromni gorski svet, ki mu po veličastnosti in lepoti kmalu ni podobnega. Nešteti visoki snežniki od velikanskega Ortlerja in lednega Weisskugel³⁵ pa daleč noter v Visoke Ture do Velikega Kleka — Grossglocknerja, in od severnih vzvišenin gardskega Monte Baldo, ki slovi tudi po svoji bogati flori, od mogočne skupine Pale ter od Marmolade in Cristalla na jugu pa tja gor do Dreiherrnspitze in Glockenkarkopfa, zdaj Vetta d'Italia — vse to in še več je bila Tirolska do leta 1918.³⁶

O dolomitskih Ladincih bi omenil še tole. Imajo v Ortiseju društvo grodenskih Ladincev, Union di Ladins de Gherdeina. Navajajo mladino, da spo-

³⁴ Zadnja vrstica se zdaj tako piše: »... e del Trentin ti es el prum onor.« (Trentin = il Trentino, Trento, Trident, Tridentinska pokrajina.) E. Castiglioni: »Odle, Sella, Marmolada«, Guida dei Monti d'Italia, C. A. I. in T. C. I., Rim in Milan, 1937, str. 481. Ime Penia, vasi pod Marmolado, je ladinsko, ne pa latinsko, kakor je napačno natiskano v op. 12) na str. 350 letošnjega PV.

³⁵ Weisskugel = Palla Bianca, 3736 m, je najvišji vrh Oetzalskih Alp, Alpi Venoste. Zdaj gre čezenj avstr.-ital. meja.

³⁶ Sicer ima Italija zdaj vse te gore, nekatere pač samo do mejá po grebenih, razen tistih v Visokih Turah, ki so vzhodno od Dreiherrnspitze — Cima dei Tre Signori.

Sauris di Sopra. Monte Bivera, desno za njim Clapsavon

štuje, goji in brani dolomitsko ladinščino, našo lepo govorico — »el ladin de la Dolomites, la nossa bela parleda«. Pa vidim v njihovem listu »Nos Ladins« — mi Ladinci, da se med sabo zafrkujejo tile iz Grodenske doline pa oni iz dolin Badia in Fassa — Gherdeneres, Badioc e Fassegn, češ v materinem jeziku imate Grodenci in v dolini Badia veliko nemških, Fassani pa preveč italijanskih izrazov. In svetuje modri člankar: »Strinjamo se zoper vse, kar je tuje. Proč vrzimo kar je nemško in kar italijansko. Posojajmo, dajajmo si med sabo od svojega, pa bo enotna in silna Ladinija, naša skupna domovina!« Precejšnja zrelost, politična.

Toda kam je zastranelo to moje pisanje, saj je bilo govora le o Furlanih in Furlaniji pa o Saurisu, njenem nemškem jezikovnem otoku. O Furlanih pišemo, ki so vzhodna veja treh ladinskih ljudstev in zavzemajo od njih najširše ozemlje. O njihovem jeziku pravi goriški učenjak Ascoli, da je od vseh treh ladinskih najlepši in z besedjem najbolj bogat.³⁷ Sicer se nagiblje k izgubljanju, predvsem na zapadu, kjer ga polagoma izpodriva beneščina (idioma veneto), zato pa napreduje na vzhodu, žal na škodo našega ljudstva in jezika (Beneška Slovenija).³⁸ Sploh so Furlani žilavo ljudstvo, zdi se, da bolj od ostalih dveh ladinskih. Z živo željo po jezikovni osamosvojitvi se vneto borijo za obram-

³⁷ »Idioma principe fra i suoi confratelli«. O tem piše Giovanni Marinelli: »Slavi, Tedeschi, Italiani nel cosiddetto Litorale Austriaco«, Benetke, Stabilimento di G. Antonelli, 1885, str. 17, 25, 26.

³⁸ Nekoč so govorili furlanski najmanj do Trsta in Milj. Še zdaj je v tržaškem ter zlasti v miljskem narečju mnogo furl. besed. Razlogov za to obračanje etničnih prilik je več, šolstvo in šolanje, emigracija, industrializacija, modernizacija idr. Iz hribovite in nerodovitne Beneške Slovenije sili mladina v široki svet. Fantje hodijo na delo v Kanado, dekleta služiti v Milan, Rim in Turin. V Kanalsko dolino prihajajo Furlani kot državni uslužbenci (železnica, pošta itd.), učiteljstvo je italijansko, trgovci Furlani in Italijani.

bo materinščine — pe difesa de so mari lenghe — z večnim geslom: »tignít dúr!« trdno stojte.

In sredi tega ljudstva, med Furlani v Karniji, se je do danes ohranilo nemško narečje v Saurisu, z naravnimi lepotami bogato obdarjenem, izredno slikovitem kraju, kjer je poleti vse zeleno, vse v cvetju, za zimo in spomlad pa je ves tamkajšnji svet na glasu kot najugodnejše, najimenoitnejše smučarsko središče v Karnijskih Alpah. V tistih časih, o našem prvem obisku, je imel Sauris kaj malo obiskovalcev, zato se je samotnega popotnika, ko je prisopihal na vrh »risa«, one grozne globoče, tem topleje, intimneje polastil osrečevalni občutek zaprte in zakrite nedostopnosti, dà, nedotaknjenosti povsem neznanega, vendar zelo privlačnega kraja.

Razsežni gozdovi pokrivajo na vse strani globoke, temačne doline in grape. Živo zelenje senožeti in planin obdaja po strminah vasi in naselja. Strmo je vse, domala nič ni ravnega sveta. Razen kraja, kjer stoji cerkev, ni moči nikjer na sauriškem ozemlju napraviti deset korakov v horizontali. Glavni kraj je Sauris di Sotto, Unter — Zahre, pri domačinih še zmerom Drf.³⁹ Više nad njim je Sauris di Sopra, prislonjen v Rucke,⁴⁰ ki se vleče s hriba Morgenlait⁴¹ navzdol.

³⁹ Drf, od nem. Dorf = vas. Višina 1212 m. Pri nas je bila Zgornja Sorica: Dörfle, tj. mala vas. Cerkveni patron v Saurisu di Sotto je sv. Ožbolt, kakor pri nas v Stržišču pod Rodico in po mnogih cerkvah v Pustrici — Pustertalu. Tam je v višini 1364 m tudi vasica St. Oswald.

⁴⁰ Rucke, nem.: Rücken = hrbet, reber. To ime imajo tudi Soričani.

⁴¹ Monte Morgenlait, 1973 m, Sauričani izgovarjajo morgantlaite ali mörgantlaite, avstr. specialka ima Monte Morgendleit. Mörgant, nem. Morgen = jutro, vzhod. Lep, zelen hrib s prekrasnim razgledom, zlasti na veličastne Sappadske Dolomite. Pod vrhom so mična jezera (Laghetti Morgenlait ali Laghetti di Festons), pri jezercih velika planina Festons, vse naokoli idealni smuški tereni. Laite, nem. die Leite, pomeni položen breg, breg nasploh, brežino (po Wolfovem slovarju), po Tumi polico ali travnat breg (nem. Grashang, »Imenoslovje«, str. 8, 38). Pleteršnik ima pri geslu plaz: ein arbšchüssiger Hügel, die Leite, in pri besedah plazina, plazovina: stark abschüssiger Gebirgsabhang. V tem spisu se bodo primerjala sauriška imena z ustreznimi soriškimi, tj. z imeni iz Sorice na Gorenjskem. Kar se le-teh tiče, sem se poglavitno opiral na odlično delo dr. Pavleta Blaznika: »Kolonizacija Selške doline«, ki je kot inavguralna disertacija izšlo v Ljubljani 1928 v zal. Leonove družbe. (Citiram kratko Blaznik.)

Govora bo splošno o Sorici, pri čemer so pa mišljena imena z vsega tamošnjega kolonizacijskega območja, iz vseh ondotnih krajev nesporno nemškega izvora, to so: Sorica, Spodnje Danje, Zgornje Danje, Trojar, Zabrdo, Torka, Ravne in Prtovč (Blaznik, str. 52). Vsi vemo, da je velik del prvotnega nemškega ostal ljudem le še v spominu, ljudstvo govori po naše, zlasti že zelo lepo v Sorici, ledinska imena in še mnogo besed ali izrazov pa slišimo seveda še vedno v starinskih oblikah.

Bežno sem pregledal temeljito setavljeno, toda z nemškim šovinizmom krepko našopirjeno delo dr. Primus Lessiak — dr. Eberhard Kranzmayer — dr. Annemarie Richter: »Die deutsche Mundart von Zarz in Oberkrain, A. Grammatik« — zal. Hermann Böhlau Nachfolger, Weimar, 1944. (Citiram kratko: Lesjak.) Veliko s soriškega sveta mi je samemu znano, saj zahajam že 40 let v Sorico, zame najlepšo in najmikavnejšo, meni najljubšo planinsko vas na Slovenskem. Vsa pokrajina pod Ratitovcem na jug je občudovanja in ljubezni vredna.

Pa še nekoliko o lajti — Leite. Posebno v Sorici pomeni beseda toliko kot nem. abschüssiger Hügel, Wiesenhang (Lesjak, str. 13, 108). Lajta so strme senožeti, po katerih gremo s Soriške planine v Slatnik in proti nekdanji ital. vojašnici. Tudi za sam Slatnik, 1598 m, se včasih sliši ime Latja, Kemperletova lajta, po gospodarju Kemperletu. V Sorici pravijo Slatniku: Kor. »Kori« so sicer prostrane senožeti nad Sorico vasjo. Tudi v Saurisu je hrib Kor, v splošnem se pa imenujejo tudi tam »kori« velike senožeti v hribu. S podbrške strani sem za Lajnar slišal ime Slatnik. Dejansko je pa Slatnik tisti, ki je od razglednega Možica, najvišjega od vseh tamošnjih vrhov, ločen le po nižji ravnini, a je sicer videti kakor njegov del. Po Tumi (»Imenoslovje«, str. 57) je Kor krnica na sever pod Travhom in Slátenikom. Lajte so senožeti, pa

Oba kraja stojita zgoraj nad globoko zarito debrijo divje vode Lumiéi,⁴² kakor prilepljena v prostrane zelene grive. Po brežnem svetu izpod gore Olbe⁴³ so raztresena selišča in samine, Lateis (Za Latteis), Modt, La Maina (Am Latteise),⁴⁴ Schwont,⁴⁵ Feld (ima Walde = v gozdu), Rickerlen in Zeile. Naokoli prelepe sauriške dnine so gore in hribi Col Gentile, Monte Veltri, Monte Nauleni, Tinisa — Mittagkofel, Cima di Rioda (furl. Ruède, nem. Ratzerkor) s čedno planino Rioda pol ure pod vrhom kraj ljubkega jezera v prekrasni legi. In se vrstijo ondod še Monte Tièrsine (Ratzerkofel, na kadorski strani mu pravijo Crodòn di Tiárfín), Monte Oberboden ali Oberkofel, 2032 m, ki še nima drugega imena kot samo domače, pa še velesmuški Monte Piéltinis ali Tschugg (tako ga pišejo, izgovarjajo pa nič drugače kakor mi »čuk«), pod njim je potok Rio Pieltinis, Felterbach, naprej v vrsti so še Monte Festons (Verstongesberg), Monte Losa (Loastberg), Mitertok (Mittertag = poldnašnja špica) in Kärle.⁴⁶ Toda kar vidimo gorá iz samega kraja, je od vseh največji Monte Bivera, močno dolomitski stadòr, izrazita oznaka vse pokrajine. S prostranih belih peskov onstran temne debri Lumiei, ki jim pravijo Sabbia bianca, to je beli pesek, se dviga Bivera z navpičnimi apnenimi stenami v svoj zračni vrhunec. Njena

tudi njive. V Zalem logu sta njivi »pod lajto« in »v lejt« ter travnik »v lajt« (Blaznik, 52). Neka paša je Kunlajta. V območju Raven je hrib Lajtnik, 1050 m, izg.: lajtnk, dr. Anton Melik: »Planine v Julijskih Alpah«, str. 172; Blaznik, str. 51. Laitnškouvl (kouvl. nem. Kofel = hrib, torej: lajtniški hrib, hrib po lajti.) V vzhodnih Karnijskih Alpah je na koroški (ziljski) strani travnata gora Leitenkogel, 1845 m, prelep smuški svet. V zapadnem koncu Karn. Alp je Leitnertal, potok Leitenbach, ki teče na sever in se izliva blizu naselja Leiten v mlado Ziljo. Še strmi travniki so tam, Leitnerwiesen, ki so imeli nekdanj po prebivalcih še slov. imena. Tudi v nemških jezikovnih otokih na Tridentinskem, tudi takih, ki so medtem že poitalijančeni, so razne lajte, tako Laite, Laiten južna pobočja nad dolino Astico.

Kaj pa je sicer kôpasti Slatnik, ki ga pišemo tudi Zlatnik, kakor Zorzut, ki nam pripoveduje o Italijanu, ki je prišel vanj in si iz njega basal zlato v koš (Ludvik Zorzut: »Od prsti Črne — v sive Krne«, PV 1957, str. 267—268). Tuma piše Slatnik in Slatenik («Imenoslovje«, str. 57), toda tudi avstr. specialka ima Zlatnik in še Italijani, ki so na njem sedeli ali stali vso dobo med obema vojnama, so pisali Zlatnik in Zlatenich, a s časom Monte d'Oro, zlata gora. Lesjak ima v slovnici, da se je ime izgovarjalo »zlotlink« in da mu je osnova slovenski zlatnik, beseda s slov. pripomo-nik (Lesjak, 88—99). Ali ni mogoče tudi v imenu Zlatnik osnova »lajta«? Zlatnik = za lajto, za lajtnik, ali tako nekako. Pomniti moramo, da izgovarjajo podgorci na jugu sičnike zelo po svoje. In še na težave je pomisliti, ki ovirajo razumevanje zemljepisnih imen zato, ker eno je, kako eden ali drugi ime iz ust domačina sliši, drugo pa, kakšno obliko zadobi zadevno ime v transkripciji. So različice. V izgovarjavi je razlika že v tem, če govori ženska ali moški, otrok ali mlad človek ali že brezzoba starica, če je tisti iz te ali iz sosednje vasi doma itd.

⁴² Lumiéi je glavna struga na Sauriškem. Nem.: Mittelbach ali Mitterbach, pišejo tudi Mitterpoche.

⁴³ Monte Olbe, 1658 m. Olbe, nem.: Alpe = planina. V Sorici olve, olbm. Za etim. razlago imena gl. France Bezljaj: »Predslovanski ostanki v slovenščini«, »Naša sodobnost«, 1958, str. 680, in v »Slavistični reviji«, VIII, str. 134. Monte Olbe nad Saurisom pa je lep, da nikoli tega, razgleden na vse daljave, en sam prekrasen vrt.

⁴⁴ Máina, mainetta = cerkvena, kapela. Tu so tik pred zadnjo vojno napravili zelo veliko hidroelektrično centralo in je z zajezitvijo doline nastalo mično jezero, po katerega gladini se romantično zrcalijo vrhovi okolišnjih hribov in gora. Prav kmalu sta bila kraj jezera postavljena dva hotela in zidajo se tam še naprej letoviške stavbe, velike in majhne.

⁴⁵ Schwont, ali Sbont, na avstr. specialki Svont, t. j. žbont, po Badjuri nem. der Spund. Na prostrani Soriški planini, 1287 m, kjer se prevali pot iz Sorice v Bohinj, imamo vrtačast svet ter vse polno pogreznjenih goltov, ki jim tukaj pravijo žbont. Beseda se ponavlja po Davči južno nad Zadnjo Soro (Rudolf Badjura: »Ljudska geografija«, str. 181). Kot sem slišal, je za Soričane »žbont« ves strmi travnati svet na Soriški planini od Litostrojevega doma pa gor do vrha, do Roba. Še vse

silna skalnata gromada skoro celoma zakriva voljno oblikovani Clapsavon, s katerega se pogorje poteza naprej proti jugu.⁴⁷

Da se človek obilno razgleda po sončnem sauriškem svetu, bo stopil iz zgornje vasice na samo četrto ure oddaljeni Cavallo di Sauris, 1489 m, imenovan tudi Sotzaite, t. j. nemški Schattenseite, osojna stran.⁴⁸ Pravijo mu tudi Amerücke, an der Rücke, na hrbtu, v rebri, v slovstvo so ga vnesli z imenom Monte Rucke, kot je zapisan tudi na avstrijski specialki.

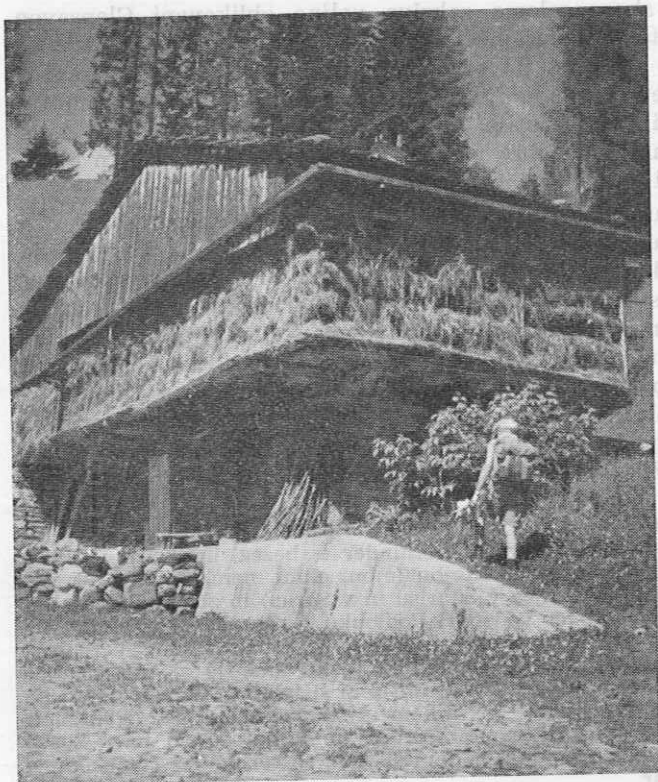
Prav sredi vasi, Sauris di Sopra, Ober — Zahre, s samega povdna, se kvišku vzdiguje strmi Laner. Kot so mi pripovedovali, je bil ta hrib nekdanj ves zelen, prišla pa je huda ujma, strašen jesenski naliv, ki je sprožil silen plaz, usad se je udril dol po strmini in ko da ga je slekel zelene odeje, tako je hrib zdaj gol. V sončni dan je razkazoval svoja deloma skalnata, deloma peščena rebra, ko sem kasneje kdaj v prijetnem, tudi poučnem kramljanju z domačini posedeval na kamniti klopi pred gostilno. Pišejo, da romanska beseda lavina ne pomeni samo naš snežni plaz, ampak tudi udor in usad (Erd — und Felsenturz), pa nemška Lahn in Lähn sta z njima v najožji zvezi. Tudi pomen številnih krajev Lahn, Lahern, Wildlaner je treba tolmačiti po tej poti.⁴⁹ V Saurisu

polno takih in podobnih ledinskih imen imajo naši Soričani: travniki, paše in senožeti so žont, žbont, holderžbont (holder, nem. Hollunder = bezeg) in žbonta, žbentle, žbenkle in žbentli, žbentlari. Hoste so žbontejbn (ejbn, eibm, nem. Ebene = raven svet, eibmle in eibmdle pomeni ravnica v Saurisu in v Sorici) in žbentlerje, pa tudi njiva in gmajna sta pri nas žbont ter voda pri Podlonku je Žbontarca (Blaznik, str. 49—52). V Davči, nad Zalim logom, sta hrib in zaselek Špond ali Žbont. V Saurisu so mi rekli, da pomeni žbont (ali žbentle = majhen žbont) kmetijo na samem, kjer živi družina z vsem imetjem. Drugod v tistih krajih sem slišal, da je žbont opuščena, podrtá bajta. Pokazali so mi tudi travnik s senikom in stanovanjsko hišo (zdaj zapuščeno), češ da je to žbentle. Družinsko ime Žbontar imajo v Saurisu in v Sorici. Gostilničar v Zalem logu se piše Žbontar. V Saurisu sem se seznanil s človekom, ki je imel napis: Beppo Sbondar.

Univ. prof. Bezljaj pa piše: »... iz besede schwenden izvirajo koroška ledinska imena Žvant, Žvantič, Žvantišče pri Kaplji in pri Pliberku ... tudi pri krčevinah so se uveljavila po vsej Sloveniji nemška imena Rovte, Rute, na Koroškem tudi Prant iz nem. Brand in že prej omenjeno Žvant (schwenden, prim. tudi priimek Žbontar.« (France Bezljaj: Krčevine, v Slavistični reviji, letnik VIII, 1955, str. 7, 12—13.) Pojasniti bi bilo, da pomeni nem. glagol schwenden einen Wald, ein Gehölz = požgati, požigati gozd, laze žgati (po Wolfovem slovarju).

⁴⁶ Kärle, Kär in Käril so imena za goro in hrib. Na Sauriškem kakor na Soriškem. Za razlago teh imen gl. PV 1961, str. 598. Gora, hrib, greben, brdo, grič, holm — vse to ima v Saurisu malone enake izraze kakor v Sorici: perk (nem. Berg = hrib), koubl, kouv, kogel, kofel, kovel. Donnerskogel, gromski vrh, izrazite peči nad Sorico, njeno spoznavno znamenje, je po domače tonderžkouvel, tudi tondržeke se sliši. Skupna so dalje imena kajbele in kejbele, kevele in keville, bűgel, pihl in pigile (nem. Bűhel = holm, grič), ek, eke, ekele, ekl in ekle, pajl in altemauer. Torej bi bil lukanžeke = Lukov hrib in juranžeke = Jurijev hrib. Pajl je pri nas eden od vrhov v Ratitovcu. »Afm pajl«, so po starem govorili v Sorici, zdaj pravijo: na hribu. Pri Ladincih je »pala« zelo strm travnat breg med pečevjem. Ime se ponekod razteza na tisti vrh: Pala del Balcon, Pala del Burel, Pala dell' Ajo. Nekateri vrhovi so Pale zaradi značilnih oblik, ital. pala = lopata: Pala Grande (Spalti di Toro), Pala di Meduce (Marmarole), Pala di Popera (Popera). Ali pa je »pajl« od nem. Beil, sekira? Po Alpah je veliko »sekir«. Tako je Cimon del Cavallo v Clautanskem pogorju, o katerem bo še govora, pri domačinih »manera«, kar v narečju pomeni sekira. S severne strani se ta Cavallo z nekoliko fantazije zares vidi kakor velikanska sekira.

Tudi altemauer, nem.: Alte Mauer = stari zid, je gorsko ime tako pri Sauričanih kakor pri Soričanih. Alemauer je debela peč, v Ratitovcu, nad kočjo. Če stojimo pred planinsko kočjo in gledamo v bohinjsko stran, imamo na desni Gladki vrh, trigonometr. kota 1666 m, na levi pa Altemauer, v ratitovškem pogorju najvišji vrh. Zapadno od Gladkega vrha in planinske kočje imata specialki barometriški koti brez imen, in sicer jugoslovanska 1672 ter avstrijska 1668. Karta Plan. zveze Slovenije

Sauris, eden od tolikih okoliških žbontov

Foto dr. J. Orožen

pod stenami Ratitovca, glonglaner, boubenlaner, posarlaner, plätlaner, oxsenlaner (nem. Ochs = vol), dalje lanerbeg (nad Sorico, kjer se steza od poti odcepi na podlajnar, beg in bejg je nem. Weg = kolovoz, pot, steza, enako v Sorici kakor v Saurisu), ter so ondod še gozd petlaner in njiva pod njim »pod petelinarjem«, lešklaner, hohlaner, pa oderlanerje, lajnar in lajnari in še toliko drugih enakih in podobnih ledinskih imen.⁵¹ Pred vsemi lanarji in lajnarji pa je

ima zapadno od Gladkega vrha in kočje ob barometriški koti 1672 ime: Stankop (po Blazniku, str. 50, štonukopf, pač nem.: Steinkopf = kamen, kamena glava). Mogoče obstaja za ratitovško območje naša karta 1 : 25 000, ki je nisem mogel dobiti. S tako karto v rokah in s povpraševanjem bi lahko ugotovili imena in višine posameznih ratitovških vrhov, ki se vrstijo od Gladkega vrha na zapad. Gladki vrh pa so stari imenovali Kolkbügel ali Korhpihl, tudi Korhšpigel se čuje. A zdaj mi star pastir iz Torke, tega ljubkega zaselja pod goro, razlaga, da pravijo »V griču« tistemu vrhu, ki stoji na njem triangulacijska koza. Imen »Gladki vrh« in »Kosmati vrh« ne poznajo domačini na južni strani, vsaj stari ljudje ne. Tudi v Saurisu imajo Kolkbügel in so mi ondod razlagali ime tako, da pomeni apnenico, kolk, nem.: Kalk = apno.

⁴⁷ Goro Bivero imenujejo domačini enostavno Kofel. Sam vrh je Pala, očitno je dobil to ime od furlanske in kadorske strani. Clapsavon je Vesperkofel, pisano je videti tudi Vescherkowel, Sauričani izgovarjajo Bejšprkogel. Pa ni enotnosti ob imenih. Časi se za Clapsavon piše Pala, tu in tam pa pravijo vsemu gorstvu skupaj (Bivera — Clapsavon) Bejšprkogel, pa spet vsemu Clapsavon, kakor na starih kartah.

⁴⁸ Treba je razlikovati ta konj (Cavallo di Sauris) od drugega konja, ki stoji južno, onstran vode Lumiei, 1701 m, na avstr. specialki Monte Cavallo, v literaturi Monte Cavallo di Cérvia. Zaradi sauriške Sotzaite se spomnimo soriških adekvatov,

je Laner toliko kot strm zelen hrib, v rebrici košenica. Nad Saurisom so stajale Rickarlanar.⁵⁰ Tudi Monte Lagna (izg.: lanja), gorski nastavek ob Clapsavonu, kaže biti Laner. V samem Karnijskem mejnem grebenu je strma gora Lahner in pod njo Lahnerjoch, Passo di Val d'Inferno, 1998 m prehod iz Ziljske doline na jug, v Italijo, koder vodi stezica mimo čarobnega jezera Borgaglia. Veliko je lanarjev tudi v Sorici. Tod imamo senožeti in paše, gozdove in njive, gmajne in groblja, ki jih ljudstvo pozna samo z imeni laner in loner, lanerle (deminutiv, majhen pašnik) in lanereke, pa drežlaner, mišnlaner, grizasta pašna nad Torko, nad njim,

Sauris, zimski svet okoli planine Festons

nam planincem znan hrib Lajnar nad Sorico in Petrovim brdom, 1547 m.⁵² Četrto stoletja, čas med obema vojnama, so stali Italijani na njem. Državna meja je tekla malo nad vasjo z vrha hriba navzdol čez brežni svet. Lahko so oni s steze po meji dol v vas vohali po sorških hišah, češ kaj pa danes Jugoslovani kuhajo za kosilo. Na jug in jugovzhod padajo z Lajnarja izvrstne, a zelo strme senožeti, »dresl« imenovane. Pokošeno seno kar valijo čez travnate strmi do senikov, ki so niže na zložnejšem svetu, od koder ga pozimi zvoziijo s sanmi na domove. Oni dan se je pasla živina po sočnih travah nad Soriško planino. Pa je zašlo žrebe gor do Robú in čezenj padlo na južno stran ter se ubilo. Ves nesrečen je pastir ves dan okoli letal za živinčetom. »Oh, kam se je neki zgubilo moje ubogo ozimè,« je žalostno tožil, pa sem mu še sam pomagal pri iskanju. Nazadnje smo komaj iz doline izvedeli za nezgodo.

Za vse te lanerje in lajnarje ter tudi za goro Lajnar so precej etimologizirali. Lesjak razlaga (str. 13): lanar = Mahdstreifen, kar bi pomenilo: košnja, seča, red ali rezenj, vrsta pokošene trave, na senožeti del za en dan košnje, košenina,

kjer imamo poleg mnogih podobnih v zaselkih Trojar in Zabrdo njivo ali senožet, kot ju zapiše Blaznik, str. 50: žunžeute, šeutžajte, pač nem. Sonnenseite (prisoje) in Schattenseite (osoje).

⁴⁹ Oswald Redlich: »Ueber Ortsnamen der östlichen Alpen — länder und ihre Bedeutung«, »Zeitschrift des deu. u. öst. A. V.«, 1897, str. 79.

⁵⁰ Tudi Rukarlanar. Rikkar, rukar = hrbet, rebro; lanar = tukaj zelenica v strmini. Julius Pock: »Aus den Bergen der südlichsten deutschen Sprachinseln« v »Zeitschrift des deu. u. öst. A. V.« 1897, str. 374, piše: Ruckelana.

⁵¹ Imena, ki jih navaja Blaznik, str. 49—52, pišem po njegovem. Sicer se slišijo nekatera tukaj in tam v raznih odtenkih.

⁵² Tuma ga piše Lajner, kar bo po veljavni etimol. razlagi, če hočemo ostati pri soriški narečni obliki in izgovarjavi, bolj ustrezalo (»Imenoslovje«, str. 57). V dolini Zillertal na Tirolskem je Breitlahner, zelo strm, vendar za dobre smučarje idealen hrib.

senožet, zagrajen travnik. Na 16. strani piše: In der Laner, d. i. Bergmahd, košenica v hribu. Na 150. strani pa tolmači: ein Schwaden trockenen Heues, red suhega sena, in še na 108. strani: lane, lanar = Lawine, Lawinenweg, plaz, plazina. In zaključuje: »Važno je gorsko ime lanar, ki se je ohranilo na Slovenskem kot lainar...« Pleteršnik ima za besedo plaz tudi inačici ein abschüssiger Hügel, die Leite, in za besedi plazina, plazovina: stark abschüssiger Gebirgsabhang. Ime torej za soriški Lajnar morfološko povsem ustreza.

Za konec besedi o lanarjih in lajnarjih naj se oglasi še Tuma, ki je zapisal: »In der Laner, d. i. Bergmahd, je očitno Lanež, gora s senožetmi, po katerih raste divji lan. Po Julijskih Alpah je vse polno Lanežev.«⁵³ Ali v tem mu Badjura ni pritegnil. Takole pravi: Beseda lanež pa najbrž ni v nikakršni zvezi z rastlino gorskim lanom ali česnom, kakor H. Tuma meni, za to govore prepričljivo stari dokazi skoraj 3000 m visokih naših nekdanjih Lanežev v dravsko — murskem razvodju gori omenjenih Alp (govora je bilo o Visokih Turah), kjer ne raste več nobena bilka.⁵⁴ Ob vsem tem bi dali prav Meliku, ko piše, da je gora Lajnar ali Leiner po pomenu pač Plaznik.⁵⁵

Od vseh strani je zaprt prečudni sauriški svet, grivast kakor Sorica, in tam kakor tukaj se prisojno gričevje na široko razprostira vse do vznožij višjih gorá. Izvrstni gorski travniki se po vesinah menjavajo s temnimi, starimi gozdovi, zato sta v Saurisu kot v Sorici živinoreja in les poglavitna vira dohodkov prebivalstva. Sena imajo Sauričani kar na pretek. Vsemu svetu puščajo do svoje paše odprta vrata. Videl sem dolgo, dolgo čredo ovac, vila se je navzgor po strmem kolovozu, spredaj in zadaj pa dvoje deklet, vsaka svoje pletenje v rokah. Vse na pohodu, na pašo. Vse je bilo iz daljnih krajev, pomislite, Mestre, Vicenza, Verona. En mesec so na pogonu sèm, kakšna dva meseca se drobnica pase po sauriških pašah, potem pa so spet en mesec na poti domov, koder ovce kraj ceste še poskubijo, kar jim pride v dobro. Sodobno nomadstvo. Včasih bi se bil čudil, če sem videl Brkine, ki pod zimo priženejo v koprsko okolico na pašo.

V zapadnem koncu Sauriške podanje, kjer se svet prevesi s Furlanskega v Cadore, je planina Casera Razzo, 1745 m, največja od vseh furlanskih planin. Vse polno hlevov in staj je videti po razsežnih sečah in traviščih, na koncu planine pa je čedna kočá za turiste, Rifugio Giuseppe Fabri. S planine je zelo lep razgled v številna gorstva, predvsem na sever v Brentoni, mogočno dolomitsko gmoto. Na to planino sem videl s kamioni pripeljati živino, pač moderen kmetiški promet, in tudi kosci so prihajali z avtom, kose na strehah, kakor smučarji avtomobilisti s smučmi, kadar se vozijo daleč na smuko.⁵⁶

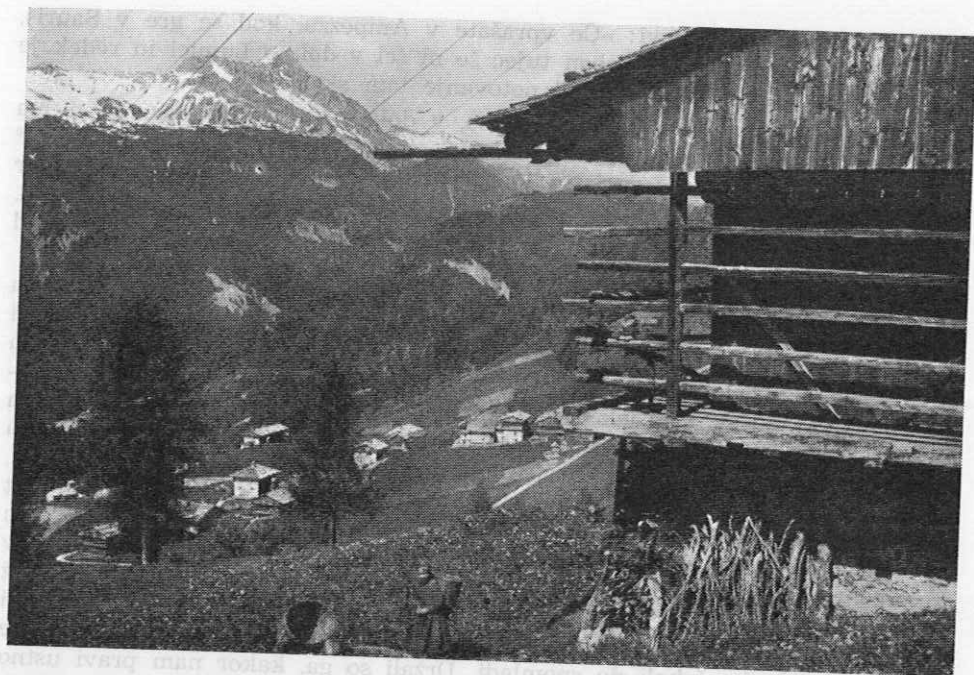
Mi vemo, da so Soričani potomci nemških kolonistov, ki so se k nam priselili na prelomu 13. in 14. stoletja iz Innichena, starodavne Intihe ali Indije v Pustrici, tirolskem Pustertalu, blizu izvirov reke Drave. Danes je kraj v Italiji in mu je S. Candido ime. V novi domovini so Tirolci za naselitev dobili take kraje, ki so bili po vsem zelo podobni tistim, ki so jih bili zapustili doma. Prav so jim prišle nadmorske višine na Soriškem, visoko po bregéh so si postavili nove domove, pa jim je bilo tako, kakor so bili vajeni prebivati po starem. Va-

⁵³ PV 1926, str. 161.

⁵⁴ Rudolf Badjura: »Ljudska geografija«, str. 75.

⁵⁵ Dr. Anton Melik: »Planine v Julijskih Alpah«, str. 64.

⁵⁶ Na planino Razzo pripelje cesta, nič kaj posebno dobra, s severne strani, Comelico — Cadore. Iz Saurisa še ni mogoče priti tja z vozom. Na slabem kolovozu, nekdanji vojaški cesti, je porušen most. Že leta obljublja spraviti cesto v red.

Sauris — Lateis, v ozadju Bivera in za njenim vrhom Clapsavon

sice na Soriškem dosežajo najvišjo absolutno višino od vseh naselij v Julijskih Alpah. Zabrado in Torka pod Ratitovcem stojita 1240 m visoko, to je 28 m više od glavnega kraja na Sauriškem, Saurisa di Sotto, in 15 m više od sauriškega zaselka Lateis. Torej živijo razmeroma visoko v hribovitem svetu tako Soričani kot Sauričani, a le neznatne so višinske razlike obljudenih krajev med tukaj in tam.

Vseh Sauričanov, prikupnega ljudstevca, pa ni kaj prida. Ženi se skoro izključno med sabo in je zapisano, da jih je bilo sredi 18. stoletja 350 do 400 duš, l. 1884 so jih našteali 601, l. 1906 jih je bilo 793, l. 1924 že 832.⁵⁷ Vsem so zelo preprosti ti ljudje. Zaradi nenavadne zaprtosti sveta so si ohranili izredno izvirnost v vseh stvareh, zlasti kar se tiče običajev in navad. Njihovo narečje je sorazmerno jako čisto, prav malo imajo Italijanski ali furlanski izrazov. Od kod bi jih pa bili vzeli, če so pa posebno v prejšnjih časih imeli prav malo stika z zunanjim svetom, vsaj tisti, ki niso hodili delat v tujino. V Amperzzu imajo okrajne oblasti, vendar priti tja dol ni bilo, vsaj do nedavnega, kaj posebno lahko. Šele zdaj je v delu cesta iz Ampezza v Sauris, po reki Lumiei. »Strada del Bus« ji pravijo Furlani v Ampezzu, cesta skozi luknjo. Temne, divje, grozne so tiste edinstvene tesni. Sauriški Nemci jim pravijo »Lunte«. Do zdaj, ko delajo tam skozi vozno cesto, se je visoko zgoraj nad vodo dol do Ampezza vila drzno v skale vsekana, zelo ozka steza. Zares, ni bila za vsakogar. »Lahko rečemo, da je pot skozi lutno neprehodna, saj je tako nevarna, da si niti domačini ne upajo hoditi onod«, je pisal svoj čas zelo znan nemški alpi-

⁵⁷ Marinelli — Gortani: Guida della Carnia e del Canal del Ferro, 1924—25, str. 652; G. Marinelli: Guida della Carnia, 1906, str. 384.

nist.⁵⁸ Fiammazzo pa pravi: »Če vprašate v Ampezzu, kod se gre v Sauris, se vam bodo posmehovali. Noben tujec še ni šel v dolino Lumiei in redek je Furlan, ki bi bil do danes tvegal potovanje tam skozi.«⁵⁹

Tako so hodili Sauričani v Ampezzo, v dolino, če jim je bila pot nujna zaradi opravkov ali nakupov, večidel čez »perk«, Passo Pura, 1425 m.⁶⁰ Čez ta prelaz je iz Saurisa di Sotto do Ampezza o suhem vremenu kakih pet ur hoda. Po navadi pa je prelaz samo dva, največ tri mesece v letu prost snega. Zaradi snega je sauriška kotlina često tudi po več tednov povsem odrezana od sveta. Celo v juliju in avgustu ni redko, da ga obilno dobijo.⁶¹

Velik križ so imeli Sauričani s pokopavanjem mrličev, kadar je pritislila zima. Ustalele so se tam navade, kakršne so tudi po slovenskih krajih imeli v starih časih. Kakor tam, so tudi tod bile nekdaj cerkve in pokopališča na redko posejana. Tako nam poroča Rutar, da je bila najstarejša cerkev na Tolminskem tista od sv. Danijela na Volčanskem polju. Volče so blizu Čedada in so zato tudi najprej sprejele krščanstvo. Cerkvico so sezidali zunaj vasi blizu Sočinega brega, takrat še »u črnem gozdu«, da je služila vsem Tolmincem, dokler ni Tolmin dobil lastne cerkve. Volčanski duhovnik je hodil opravljat cerkvene obrede daleč naokoli, še noter v Bohinj, in ljudje so nosili celò od tam v Volče pokopavat svoje mrličé. Ako je kdo pozimi umrl, so ga obesili v dimnik in posušili ter potem šele na spomlad pokopali.⁶² Le kod so ga nesli iz Bohinja? Kod neki, če ne čez Vrh Bače... Tako ali podobno so z mrličí ravnali tudi po Dolini. Ratečani, Korénci, Borovci, Rutarjani, vsi so z mrličem, če je bila zima prehuda, čakali do spomladi. Držali so ga, kakor nam pravi ustno sporočilo, kar v omari. Pač čudno konserviranje. Ko so nastopili lepi dnevi, so dvignili mrliča in ga nesli ali peljali pokopat tja dol v Rodine, tiste pri Begunjah. Ravno tako Dovžani, o katerih tudi govori tradicija, do so nosili mrličé daleč pokopavat. Le-ti kar v Staro Loko, ker je bilo Dovje freisinška posest. Vse polno pisanih pripovedk živi med ljudstvom o teh svojevrstnih pokopih.

Tudi Sauričani so imeli pokopališče zelo daleč, pri farni cerkvi v Socchieve, ki se šteje med najstarejša naselja v Karniji in je tam ena od najstarejših župnij vsega furlanskega ozemlja. Kraj je ob stočju hudournika Lumiei v Tilment. Čez zimo so v Saurisu držali mrtvaka pod škodlasto streho, vse do blažja, ali še dljè, če se sneg in led še nista za silo otalila. Potem so ga dvignili in se odpravili na dolgo, težavno pot. Čez »perk«, Passo Pura. Za nosci so stopali svojci, še kak radovednež. Ko so dospeli na drugi strani prelaza v dolino, so se ustavili blizu tam, kjer stoji danes letoviški kraj Ampezzo, tiste čase še neznatno naselje, dvoje, troje revnih bajt. Tam je stala velika smreka. Prav tam so položili mrtvaška nosila na tla, ki so ostala na mestu, ko so odšli pogrebci se okrepčat in poveselit v Oltris (furl. Dôtris), majhno vasico onstran vode. »Uboge pare, tile živi in oni-le mrtvi«, toži pisec, ki nam o vsem tem poroča.

(Se nadaljuje)

⁵⁸ Julius Pock v »Zeitschrift des deu. u. österr. A. V.« 1897, str. 361.

⁵⁹ Antonio Fiammazzo: »Cronaca della Società Alpina Friulana«, 1892, str. 118.

⁶⁰ Perk, nem. Berg = hrib. V nemški literaturi ga pišejo kdaj pa kdaj Mittag-skofel. Sicer pa je Mittagkofel le nemško ime za Monte Tinisa, 2115 m, mogočne skaline nad njim.

⁶¹ V letu 1836 so imeli v Saurisu 11,8 m snega in v letu 1888 pa 9,3 m. Tudi nekatera druga leta izkazujejo nenavadno visoko snežno odejo, piše G. Marinelli: »Guida della Carnia«, 1906, str. 387.

⁶² S. Rutar: »Zgodovina Tolminskega«, Gorica, Hilarijanski tisk, 1882, str. 34.

Najina peta stopnja

MIHAELA ZEMVA

Vzpenjava se pod previsnimi stenami Draškega vrha in Tošca na eni ter zelenega Medvedjaka na drugi strani. Temno je. Mesec še ni vzšel in zvezde so prav redko posejane na nebesnem oboku. Nad Krmo se razprostira megla. Tine stopa pred mano. Njegova baterija mi nudi toliko svetlobe, da vidim, kam lahko stopim. Nahrbtnik me z vso silo vleče k tlom. Sol se nabira na obrazu, ki gori od vročine.

Korak za korakom se vzpenjava v strmino. Vrhovi so obliti z nenavadno svetlobo, ki je podobna neonski v izložbah trgovin. Tine mi razlaga, da je to verjetno zaradi sonca. Ne verjamem mu. Za trenutek se ustaviva in počivava.

»Da sem jih moral izgubiti!« Pogledam Tineta. S cigareto v ustih obrača žepe in robanti, ker je izgubil vžigalice. Kreneva dalje. Vedno več zvezd žari nad nama. S Triglava nama zaveje nasproti hladen veter. Kako prijetno se ovija njegov hlad okoli najinih razgretih teles. Prične naju mučiti žeja. Čutaro morava prihraniti za jutri, tu pa daleč okrog nobenega studenca. Lotiva se jabolk. Toda te zaležejo le malo. Hočeva samo vode, vode. Zdaj misliva samo še na vodo.

Končno vstane pred nama v vsej svoji lepoti podoba Vernarja. Najina pot zavije v desno. Spet se vzpenjava. Tine išče vodo. Počasi mu sledim. Nazadnje le najdeva sledove vlage in nato — vodo.

Zbudiiva se precej kasno. Živobarvno jesensko jutro se odkrije pred najinimi očmi. Za zajtrk ni več časa. Zmašiva potrebne stvari v moj nahrbtnik, ostale pa v njegovega in že stopava proti Toščevi steni. Zopet me nahrbtnik vleče k tlom in težko sopem. K sreči sva na pol poti do stene in Tine spravi nepotrební nahrbtnik ter si oprta mojega. Zdaj mu je hoja pravi užitek.

Vzpenjava se po melišču. Napredujeva počasi. Ob vsakem koraku nama zdrsi za pol koraka nazaj.

»Se bova navezala?« me vpraša.

»Ne, zaenkrat še ne. Ta raztežaj bom plezala nenavezana.«

Tine mi kaže smer. Čudim se. Ta ozka poč naj bi bila smer? Pa saj je bilo govora o nekem trapezu. Nič takega ne vidim, kar bi odgovarjalo imenu. Tisti, ki je smer krstil, je moral imeti zelo bujno fantazijo, da je iz navpičnega risa ustvaril trapez. Toda čas naju priganja. Začneva plezati. Tine lepo pred mano. Hitro pride do dobrega stojišča in ocenjuje moje plezanje. Verjetno se mu ne zdi posebno dobro.

»Ti vržem vrv?« me vpraša. Odklonim, čeprav se precej trudim. Končno sem pri njem. Ob vstopu sva.

Slovesno prevzamem nahrbtnik, ki je sedaj že dobro polovico lažji. Tine pregleduje vrv. »Upam, da te bo obdržala, ko te bom vlekkel čez previse.« »Jaz tudi upam«, mu odvrnem jezno. Njegova pripomba me je nekoliko užalila.

Tine se zapodi v vstopni kamin. Pleza umirjeno in premišljeno. Zdaj je v najtežjem. Išče v gladki skali oprimke. Bo šlo? Da, seveda. Vrv drsi spet hitreje čez mojo ramo. »Stoj, konec vrvi«, mu zakličem. »Dobro, naprej!« Vrv med menoj in njim se napne. Sledim mu. Vidim, da kamin le ne bodo mačje solze. Prično se težave. Moram okobaliti gladko vzboklino, ki me potisne na vzven. Nobenega primernege oprimka ne najdem. Preveč gladko je. Hočem

si z rokami pomagati navzgor. Takrat pa: »Tine, drži, prosim te, drži!« Vrv me stiska okoli pasu; s čevlji praskam po skali. Ne gre. Pošle so mi moči. »Pazi, prijela bom za vrv. Potegni!« Za pol metra sem više, toda spet visim. Na kolenu čutim bolečino. Spomnim se nauka iz bavarske v severni triglavski. »Ne odlašaj, sicer ti bo iz rok odtekla kri in potem bo še slabše!« Še enkrat se oprem z nogami v steno in — ulovim dober oprimek. Še dva metra in ob Tinetu sem. Težko sopem. Naslonim mu glavo na prsi in počivam. On se mi mirno smehlja. »Te je zdelalo, kaj?« »Ne,« odgovorim. Gledam koleno. Lepo sem se raztrgala. Iz rane solzi kri. Kaj zato! To me ne bo oviralo. Še vedno počivam. Tine razume, da je moje navdušenje za plezanje veliko večje od mojih sposobnosti, zato mi ničesar ne očita.

Naslednji raztežaj je lažji, toda napredujeva počasi, čeprav ne zabijava klinov. Zelo slabo lezem. Loteva se me utrujenost. Roke me le s težavo drže ob skali. Zaspala sem. Tine pa naprej in zopet naprej. Njegova pleza je varna in ne potrebuje mojega varovanja. Če bi mu spodrsnilo, bi bila itak oba izgubljeni. On to ve. Toda ne skrbi ga. Polglasno žvižga in se vzpenja po poti vedno više. Teren je previsen in občudujem lahkoto, s katero zmore vse to. Ko zmanjka vrvi, lezem spet jaz. Trudim se, napredujem počasi, končno pa vsakokrat pridem do njega.

Metri ostajajo pod nama. Gledam v globino. Dasiravno nisem omotična, se ne počutim dobro. Loteva se me spanec. Kadar varujem naslonjena na skalo, skoraj dremujem. Med plezanjem ne izbiram več oprimkov. Nekako vseeno mi je.

Spet konec vrvi. Tine varuje. Raztežaj se vleče v neskončnost. Še malo, potem nekoliko v desno in pri njem sem. Prostora je le malo. Zabije prvi klin in me vpne vanj z varovalno zanko. »Boš zmogla do vrha? Spust ob vrvi bi me od tu ne mikal!« Pogledam navzdol. »Tudi mene ne«, mu odvrnem malodušno. O svojih močeh pa raje molčim. Pošle so.

Prične me krmiti s čokolado. Upira se mi, toda goltam jo vseeno, čeprav ne zaradi sebe. Čutim se moralno dolžna, da storim vse, kar bo v moji moči, da se srečno prebije skozi steno. Ponudi mi jabolko. Ugriznem vanj, toda grizljaja ne morem požreti. Ne gre. Počivava. Tine zamišljeno gleda v vrhove. Sledim njegovemu pogledu. Pod nama leži Krma, preoblečena v jesensko obleko. Nad njo se dvigata s soncem obsijana Medvedjek in Pršivec. V ozadju se v vsej svoji belini bleščita Rž in Rjavina. Na severu pa stoji Triglav, visok in moččen, kot bi ravnokar stopil z neba. In nad vsem se boči temna modrina neba, brez oblačka brez sence.

Obidejo me otožne misli. To pot se poslavljam od svojih gora. Jutri me bo že peljal vlak proti Ljubljani, proti megli in sivim zidovom. Tam mi bodo minevali dnevi med suhoparnimi knjigami... daleč stran od mojega sveta, mojega elementa...

Zdrznem se. Kamen se je odbil od skale prav blizu naju. Tine se odpravlja naprej. »Kako ti je?« »Bolje,« odvrnem kratko. V resnici mi ni bilo mnogo bolje. Najraje bi zaspala. Rana na kolenu me pričinja skeleti. Toda zberem se. Zdaj varujem Tineta na klinu. Kmalu izgine čez previse nad mano.

Spet začujem njegov »naprej«. »Počakaj, da izbijem klin,« mu zakličem nazaj. Udarim s kladivom po klinu. Vda se. Udarim še enkrat in že ga lahko izvlečem. Neprijetno mi je. Takih klinov nimam rada. Razmišljam, ali je ta bil tako slabo zabit iz površnosti ali iz neprevidnosti.

Pripraskam do njega. Zdaj sva pod previsom v luknji, ki bi po Tinetovem mnenju dobro služila za bivak. Izpod kupa kamenja privleče škatlico iz lepenke, kjer so bila imena ljudi, ki so to smer prvi plezali. Prebira na glas: »Leta 1950

so prvi plezali to smer: Daro Dolar... »Kdo?« ga prekinem. V meni oživijo spomini na plezarijo v triglavski, ko sem prvič vodila svojo navezo. Takrat je plezal tudi ta ljubeznivi gospod, katerega ime je pravkar izrekel Tine. Drugih imen nisem več slišala. Spomini so me poživili. Tine spet pospravlja škatlo, kjer sta zdaj zapisani tudi najini imeni.

Veter žvižga okoli najinih ušes. Bližava se najtežjemu detajlu. To je prečnica v levo in nad njo gladek previs. Varujem na klinu, ki ni nič bolj zabiti od prvega. Tine se zanese na svoje moči. Popuščam vrv in sledim vsakemu njegovemu gibu. Prečnica je za njim. Zdaj še previs. Tipa za oprimki. Zelo gladko je. Pozabim na vse drugo. Še dva metra. Če odleti, ni pomoči. Klin ne bo obdržal. Še en meter. Saj bo šlo. Tinetu je skala domača. Na varnem je. Previs je ostal za njim. Na vrsti sem jaz. Hočem se vzpeti. Nagaja mi. Krí mi odteka iz rok in z njo sila. Prečnica se mi zdi nemogoča. Ne upam se je polotiti. »Ne bom zmogla«, mu zakličem. »Moraš«, čujem od zgoraj. »Pojdi!«

»Zabij klin in me varuj na njem!«

»Saj ni potrebno. Dobro stojišče imam!«

»Zabij, če ti rečem!«

»Dobro, počakaj!«

Čujem udarce kladiva. Njihov glas je slab, krhek. Torej je tudi klin slab. Jezim se na Tineta. Navajena sem klinov, ki jih skoraj ni mogoče izbiti. Ta pa zabija le za šalo. Prečim. Že sem pod previsom. Nobenega primernege oprimka ne najdem. Obesim se na majhno vzboklino in — obvisim. Zaboli me v pasu. Visim kakih tri sto metrov nad zemljo, negibno, z rokami ob telesu.

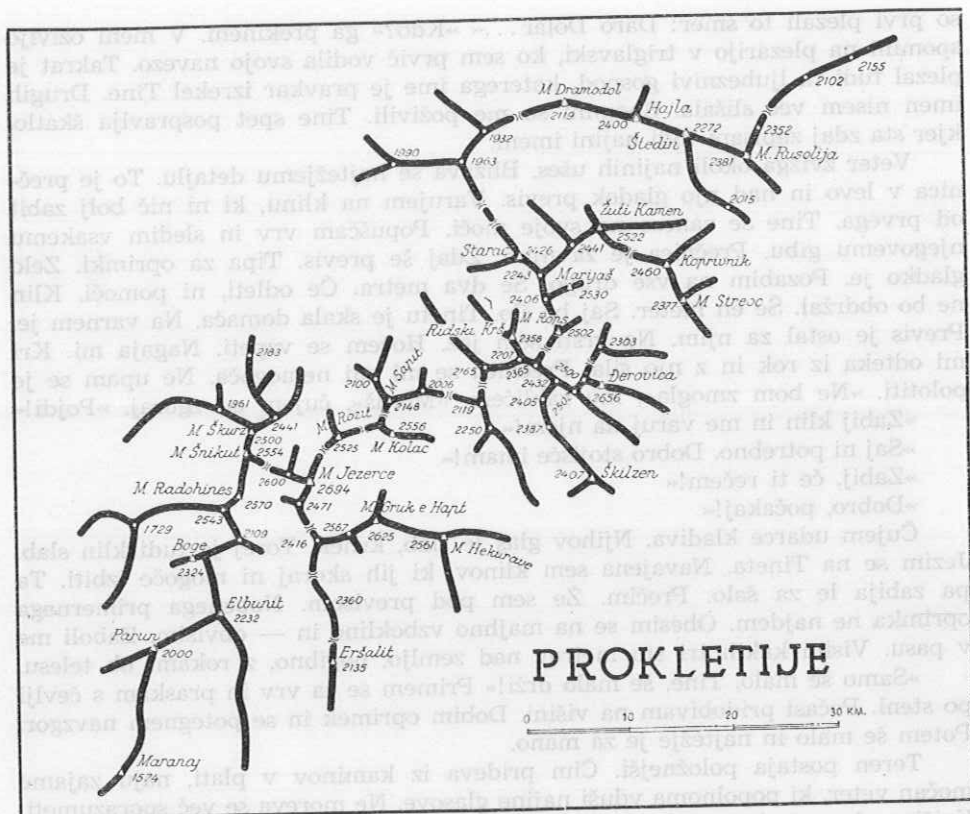
»Samo še malo, Tine, še malo drži!« Primem se za vrv in praskam s čevlji po steni. Počasi pridobivam na višini. Dobim oprimek in se potegnem navzgor. Potem še malo in najtežje je za mano.

Teren postaja položnejši. Čim prideva iz kaminov v plati, naju zajame močan veter, ki popolnoma vduši najine glasove. Ne moreva se več sporazumeti. Kričiva, da naju boli grlo. Zebe naju. Navsezadnje je to le že oktober.

Samo plezanje nama zdaj ne dela več posebnih preglavic. Hitro napredujeva proti izstopu. Še dve dolžini peskastih plat in izstopila bova. Previdno izbiram oprimke. Skala ni povsem trdna in grušč, ki je posut po njej, opozarja, da je treba biti pozornejši. Veter žvižga okoli najinih ušes. Njegova sila naju trga od skale.

Spet sem pri Tinetu... »Glej, še skozi tisto okno«, mi pravi. Hodim tik za njim. Okno ni tako veličastno, kot je Prisojnikovo ali Triglavsko, pa je vendarle zanimivo v svoji miniaturnosti. Oziram se po njegovih stenah. »Kaj ne gre?« zaslišim Tinetov glas. »O, da! Pozabila sem, da moram za teboj.«

Stojiva si nasproti in si molče stiskava roke. Veter češe suho travo. Tam, kjer se nebo dotika zemlje, se belijo bohinske gore. Pod nama pa se razprostirajo bogati gozdovi Pokljuke. Čisto drug svet, kot naju je obdajal še pred nekaj minutami. In vendar je bil tudi tostran svet lep. Molče si stiskava roke, oba čutiva isto, oba veva, da je ta dan eden izmed onih, ki jih ne bova pozabila.

Prokletije – Bjesket e Nemuna

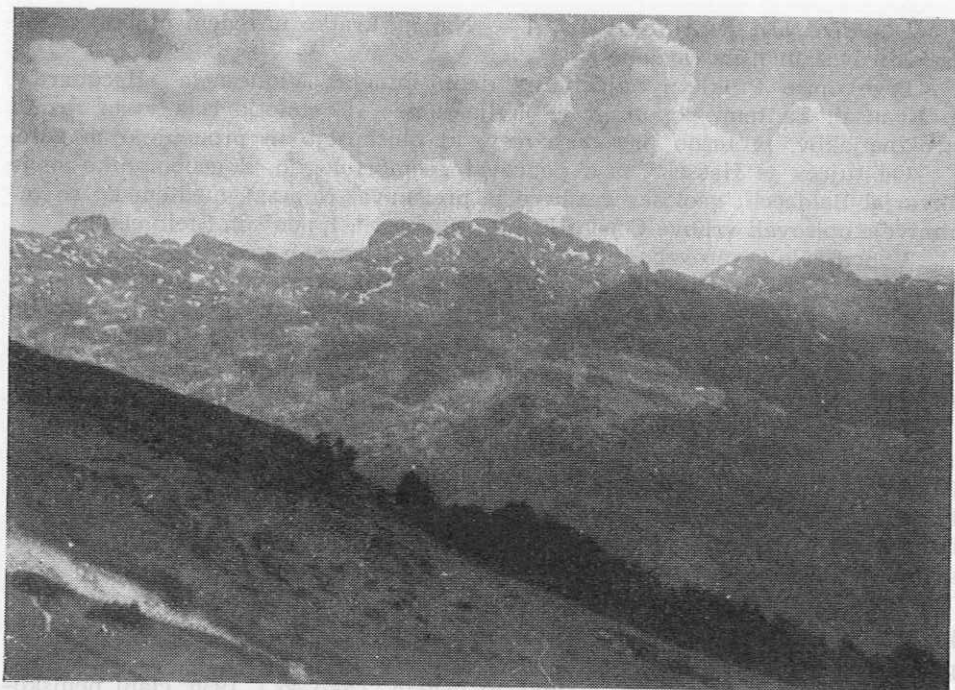
MIRKO MARKOVIĆ

Prirodno-geografske karakteristike

Gore, ki se kakor prirodni zid razprostirajo na mejah Črne gore in Albanije in so jih stari narodi poznali pod imenom Bertiscus¹, so dobile šele v najnovejšem času skupno ime — Prokletije (alb. Bjeskët e Nemuna). Prej se je tako imenoval kraški predel Centralnih Prokletija okoli Pečkega prelaza (Cafa Pejs) na stari karavanski poti.

V sklopu Dinarid Prokletije leže na robu, tvorijo njihovo periferno področje. Ker so mogočne in visoke, se njihov obrobni položaj izgublja. Moremo jih torej šteti za jedro najvišjega dela Dinarid. Naravne in družbene značilnosti te pokrajine kažejo vse negativne strani visokogorskega področja. To so težka prehodnost, trša klima, majhna naseljenost in znatna družbena raznolikost. Težke ekonomske razmere so tu od nekdanj silile hribovsko prebivalstvo, da svoje življenje prilagodi možnostim okolja, v katerem živi. Širni

¹ Na Ptolemejevi »Quinta Evrope Tábula« Romae 1490, stoji *Sardonius Mons*.

Pogled na Bjellë z Majo Rozit 2525 m

Foto M. Marković

pašniki in travniki so bili vzrok, da se je tu že v pradavnini razvila živinoreja v najbolj razširjeno gospodarsko panogo. Živinoreja v Prokletijah predstavlja danes povsem določen sistem gospodarstva v tej pokrajini.

V pejsažu Prokletij opazamo dva različna predela. Na splošno Prokletije južno od gusinja pripadajo formaciji krasa, medtem ko se proti vzhodu in severu pojavljajo starejši masivi. V prvem predlu so oblike reliefa ostre in bogato razčlenjene, medtem ko vidimo v drugem predelu mehko izražene reliefne oblike.

Čeprav bi Prokletije glede na njihovo pejsažno in reliefno strukturo morali deliti na dva dela, na področje krasa in področje škrljavcev, vendar smo od prej zadržali umetno stvorjeno razdelitev na tri dele, ki se navadno imenujejo Zapadne, Centralne in Severovzhodne Prokletije. Od teh treh delov pripada samo tretji del v celoti naši državi, ostala dva sta po večini na albanskem teritoriju.

Najvišji vrh Prokletij leži v albanskem delu v skupini Popuks, kjer se vzdiguje Maja Jezerce (2694 m), kake štiri kilometre od meje. Na naši strani je najvišja Djerovica 2656 m. Ti vrhovi niso orografsko povezani. Karakteristično za ves planinski sklop Prokletij je to, da se ne razteza v celovitem, povezanem grebenu, ampak se sestoji iz številnih manjših grebenov, med seboj nepravilno razporejenih. Tako sliko vidimo na vsem prostoru Prokletij, na jugu od gore Maranaj, do skrajnih podaljškov Mokre planine na severu. V celoti meri okoli 3500 km².

DOSEDANJA RAZISKOVANJA — Naj na kratko navedem najbolj znane raziskovavce in njihova dela.

Prve opise Prokletij najdemo v delih Bouéja², Viquesnela³, Hecquarda⁴ in Evansa⁵. Za temi popotniki se javlja konec 19. stoletja cela vrsta raznih strokovnjakov, pretežno prirodoslovcev, ki obiskujejo in proučujejo te gore.

Od tujcev je Hassert⁶ prvi poučeval geomorfologijo. Z geobotaniko se je ukvarjal Baldacci⁷; geološke razmere je preiskaval Nopcsa⁸, medtem ko so zanimiveje opisovali vrhove Cozens Hardy⁹, Liebert¹⁰, Ippen¹¹ in Steinmetz¹².

V področje severovzhodnih Prokletij je od domačih geografov prvi prodrl J. Cvijić¹³. Iz Dečanov se je povzpel na Bogičevico, toda stalno slabo vreme mu je onemogočilo sleherno delo. Iz Peči se je preko Čakora obrnil Cvijić tudi v cono prokletijskega krasa. V Ropojanu ostane ves očaran nad divjino strmih pobočij Bjeliča in Vezirove Brade. Tu je našel lego največjega ledenika na Balkanskem polotoku, ki je segel vse do Plava.

Po Nopcsinih in Cvijićevih delih se zvrste številna dela manjših raziskovalcev. Med njimi so pomebne doneske dali Vinassa de Regni¹⁴, Kerner¹⁵, Hayek¹⁶, Almaggia¹⁷, Roth von Telegd¹⁸; od domačih Košanin¹⁹, Jovičević²⁰, Radovanovič²¹ in drugi. Naglo se je tvoril svet zanimanja za te nekoč pozabljene kraje. Od 1925. leta, ko so bili razbiti zadnji ostanki albanskih komitov, so Prokletije postale tihe in mirne. Od takrat se začenja turistični razvoj.

Angleža Sleemana²² s tovarišema Ellwoodom in Elmsliem štejemo za prve, ki jim je 1929. leta uspel vzpon na vrh Maja Jezerce. Na vrh Djerovice se prvi vzpne 1931. leta dr. Gušič²³ s soprogo in ing. Trepperom.

Težišče tujih ekspedicij so albanski vrhovi. Tako so l. 1930. člani nemško-avstrijskega Alpenvereina Heinscheimer, Hofmann in Schatz²⁴ obiskali Thethia,

² A. Boué, *La Turquie d'Europe*, IV vol. Paris 1840.

³ A. Viquesnel, *Journal d'un voyage dans la Turquie d'Europe*, Memoires de la Soc. géologique de France V vol. Paris 1842; — *isti*, *Voyage dans la Turquie d'Europe*, Paris 1868.

⁴ H. Hacquard, *Aperçu géographique de la Haute Albanie*, Bulletin de la Soc. Géographique, Paris 1857; — *isti*, *Histoire et description de la Haute Albanie*, Paris 1864.

⁵ A. J. Evans, *From the North Albanian Alpa*, Pall Mall Gazette 14. sept. 1880.

⁶ K. Hassert, *Streifzüge in Oberalbanien*, Verhandlungen der Gesell. für Erdkunde, Berlin 1897; — *isti*, *Wanderugen in Nordalbanien*, Mitteilungen der k. k. Geogr. Gesellschaft, Wien 1898.

⁷ A. Baldacci, *Die westliche akroeraunische Gebirgskette*, Mitteilungen der k. k. Geogr. Gesellschaft, Wien 1896; — *isti*, *Itinerari albanesi*, Roma, Soc. Geogr. Ital. VI—VII, 1892—1900; — *isti*, *Nel paese Cem. Viaggie di esplorazione nel Montenegro orientale e sulle Alpi Albanesi 1900, 1901, 1902*, Bolletino della Scoietà Geogr. Ital., Roma 1904.

⁸ F. Nopcsa, *Zur Geologie von Nordalbanien*, Jahrbuch der k. k. Geol. Reichsanstalt, Bd. 55. Wien 1905; — *isti*, *Neues aus Nordalbanien*, Centralblatt für Mineralogie, Geol. und Palent., Stuttgart 1907; — *isti*, *Weitere Beiträge zur Geologie Nordalbaniens*, Mitteilungen der Geol. Gesellschaft, Wien 1908; — *isti*, *Aus Šala und Klementi*, *Zur Kunde der Balkanhalbinsel*, Heft 11, Sarajevo 1910; — *isti*, *Geographie und Geologie Nordalbaniens*, *Geologica Hungarica* III, Budapest 1929.

⁹ W. H. Cozens-Hardy, *The Mountains of Montenegro and Albania*, *Alpine Journal*, Vol. 17, London 1895.

¹⁰ E. Liebert, *Aus dem nordalbanischen Hochgebirge*, *Zur Kunde der Balkanhalbinsel*, Heft 10, Sarajevo 1909.

¹¹ T. Ippen, *Die Gebirge des nordwestlichen Albanien*, *Abhandlungen der Geogr. Gesellschaft*, Bd. VII. Wien 1908.

¹² K. Steinmetz, *Eine Reise durch die Hochländergaue Oberalbanien*, *Zur Kunde der Balkanhalbinsel*, Heft 1, Wien 1904; — *isti*, *Ein Vorstoss in die Nordalbanischen Alpen*, *ibid*, Heft 3, Wien 1905.

skoro vse vrhove v centru Prokletij. Leta 1933. sta planinca iz Linza Fink in Tinsobin²⁵ prišla na vrhove M. Jezerce, M. Radohine, M. Bogë M. Kakiš. Istega leta je dr. Gušič prehodil del albanskih Prokletij in se povzpел na M. Jezerce, medtem ko je Slovenka Debelakova plezala v stenah Bjeliča in Hajle. Ekspedicij v centralni del albanskih Prokletij so organizirali 1934. leta avstrijski planinci iz Gradca na čelu z Obersteinerjem in Barerjem.⁶²

Naša stran Prokletij je tujce manj privabljala ter so jo redno obiskovali domači obiskovalci. Razen dr. Gušiča, ki ga danes štejem za najboljšega poznavalca teh gora, so potovali tod F. Kušan²⁷, K. Bošnjak²⁸, J. Poljak²⁹, M. Lutovac³⁰, S. Urban³¹, S. Vatovac³², I. Rudski³³ in mnogi drugi.

Pred drugo svetovno vojno so italijanski kartografi opravili topografske meritve v albanskih Prokletijah³⁴. S tem so odgovorili na sporna vprašanja glede na obseg, višino in naziv posameznih vrhov in skupin.

Vojna leta so onemogočila nadaljne raziskovalno delo v Prokletijah. Šele l. 1948 je na iniciativo akademika B. Gušiča organizirala Jugoslovanska Akademija v Zagrebu znanstveno ekskurzijo v albanski del Prokletij, v kateri razen dr. B. Gušiča sodelujejo dr. J. Rogič, dr. A. Župančič in J. Čop³⁵. V najnovejšem času so Prokletije objekt vsestranskih raziskovanj mnogih domačih prirodoslovcev, posebno botanikov, gozdarjev in geologov.

PRIRODNE KARAKTERISTIKE. V uvodu sem poudaril dve različni področji Prokletij: predel krasa, geološko mlajši, in predel škrljajcev, geološko starejši. Prvo področje sestavljajo masivni sloji triadnih in jurskih apnencev, redkeje dolomitov. Drugo področje je sestavljeno iz paleozojskih permo-karbon-

²⁵ J. Cvijić, Die dinarisch-albanesische Scharung, Sitzungsbericht der k. k. Akad. der Wissenschaft, Bd. 60, Wien 1901; — *isti*, Ledeno doba u Prokletijama i okolnim planinama, Glas Srp. Kralj. Akad. Nauka, Beograd, sv. 91, 1913 i sv. 93, 1921.

²⁶ P. Vinassa de Regni, Osservazioni geologiche sul Montenegro orientale e meridionale, Bolletino Soc. Geol. Ital., vol. 21, Roma 1902; — *isti*, Die Geologie Montenegros und des albanischen Grenzgebietes, Comptes Rendu IX Congres. Geol. Internat., Wien 1903; — *isti* Sulla tettonica delle montagne albanesi e montenegrini, Bolletino Soc. Geol. Ital., vol. 24, Roma 1905.

²⁷ F. Kerner, Reiseeindrücke aus den Nordalbanischen Alpen, Mitteilungen der Geogr. Gesellschaft, Bd. 61, Wien 1908; — *isti*, Geologische Beschreibung der Valbonatales in Nordost-Albanien, Denkschriften der Kais. Akad. der Wissenschaft, Bd. 95, Wien 1918.

²⁸ K. Hayek, Zur Kenntnis der Flora des Berges Zhelep bei Ipek, Annalen der Naturhist. Hofmuseum, Wien 1917; — *isti*, Beitrag zur Kenntnis der Flora des albanisch-montenegrinischen Grenzgebietes, Denkschriften der Akad. der Wissenschaft, Wien 1917; — *isti*, Zweiter Beitrag zur Kenntnis der Flora von Albanien, *ibid*, Wien 1924. Botanička istraživanja vrše još Pančić, Šišilović, Pantoček, Rohlena, Janchen, Dörfler, Zerny, Andrasovszky, Javorka *itd.*; — *up.* Additamenta ad floram Albaniae, Explorationes ab E. Csiki, A. Javorka et E. B. Kümmele peractae, Budapest 1962; — M. Markgraf Pflanzengeographie von Albanien, Bibl. botanica, Heft 105, Stuttgart 1932, — *isti*, In Albanien Bergen Stuttgart 1930.

²⁹ R. Almaggi, Tracce glaciali nelle montagne dell'Albania, Rivista Geogr. Ital. Firenze 1918.

³⁰ K. Roth von Telegd. Das albanisch-montenegrinische Grenzgebiet bei Plav; u E. Nowack's Geologie von Albanien IV Theil, Neues Jahrbuch für Mineralogie, Geol. und Paleont., Stuttgart 1925.

³¹ N. Košanin, O vegetaciji severoistočne Albanije, Glasnik Srp. Geogr. društva, sv. 3/4, Beograd 1914; — *isti*, O vegetaciji rugovsko-metohijskih planina, Glasnik Geogr. društva sv. 7/8, Beograd 1922.

³² A. Jovičević, Plavsko-Gusinjska oblast, Polimlje, Velika i Šekular, Srp. entogr. zbornik, sv. 21, Beograd 1921; — *isti*, Malesija, *ibid*, sv. 27, Beograd 1923.

skih slojev, pretežno škriljavcev. V tem področju pa naletimo tudi na eruptivne in metamorfne stene, često tudi na pločaste plasti apnenca.

Najtipičnejši in najstarejši kras v jugoslovanskem delu Prokletij se kaže na planini Bjelič, kjer so debele plasti apnenca pri gubanju posebno močno deformirane in prelomljene. Tak teren, ki je nastal s tektonsko predispozicijo in ob kasnejšem dolgotrajnem delovanju vseh procesov erozije, je izmodeliran v edinstveni kraški ambient, kakršnega ni nikjer drugje vzdolž vseh Dinaridov. Bjelič mora biti v svoji notranjosti ves votel, izprevrtn z nizom podzemnih kanalov in jam. Kako so te podzemne zveze prostrane, sklepamo iz dejstva, da iz mnogih podzemnih odprtih piha hladen veter. Podoben teren srečamo tudi na Vezirovi bradi, Kakišu, Zastanu in Trojanu. Vendar na teh gorah apnenca niso toliko razčlenjeni in nalomljeni kot na Bjeliču. Zato so te pečine tudi kompaktnejše.

Drugačna je narava Prokletij, kjer ni krasa, kjer so namesto apnenca starejše škriljaste pečine. Tu je vse plodno zeleno, povsod tu teče voda, ob njej pa je zbrano življenje in gospodarstvo teh gora. Npropustna podlaga vpliva s celo vrsto pojavov na krajevno prirodu. Obilna vlaga in bujna vegetacija, s tem v zvezi pa tvorba humusa, vse to blaži klimatske ekstreme tega področja. Zveza je očitna na prvi pogled. Tako je npr. v področju kraškega Bjeliča znatno krepkeje izražena dnevna amplituda v temperaturi dneva in noči kakor pa v

²¹ V. Radovanović, Sjevoroalbanska plemena, Glasnik Srp. geogr. društva sv. 9, Beograd 1923.

²² C. M. Sleeman, The Mountains of Albania, Alpina Journal, vol. 42, Nr. 340, London 1930.

²³ Izvještaj o ovom putovanju donosi Hrvatski planinar sv. 28, Zagreb 1932, str. 60; Svoje ostale ekskurzije i zapažanja sa Prokletija izložio je dr. B. Gušić u slijedećim radovima: Z Prokletiji — Bješkati e Nemuna, Sbornik Češkoslovenske spol. zemepisne, sv. 40, Praha 1934; — U Bjeliču, Planinski vestnik, Ljubljana 1935; — Prilog morfologiji Prokletija, Glasnik Hrv. prirod. društva, sv. 49—50, Zagreb 1938; — Iz istočnih Prokletija, Priroda, Zagreb 1939; — Naučna ekskurzija u Sjevoroalbanske planine, Ljetopis Jug Akad. sv. 55, Zagreb 1949; — Bieshka e Krasniqës — Krasničke planine, Priroda, sv. 47, Zagreb 1960.

²⁴ G. Heinsheimer — E. Hofmann — H. Schatz, Eine Bergfahrt in das nordalbanische Gebirge (1930), Zeitschrift des D. und Oe. A. — V., Bd. 62, Innsbruck 1931.

²⁵ Pregled važnijih planinarskih pohoda donosi I. Stojanović, Hronika Prokletija, Kroz planine sv. 12, Beograd 1958; Up. istoimeni prikaz u Almanahu Prokletije, Peć 1958.

²⁶ B. Baurer — L. Obersteiner — R. Richter, Zur Erschliessung der Nordalbanische Alpen, Zeitschrift des D. und Oe. A. — V., Bd. 60, Stuttgart 1936.

²⁷ F. Kušan, Botanička istraživanja crnogorsko-albanskih planina, Ljetopis Jug. Akad. sv. 49, Zagreb 1937; — isti, Granicom između Crne Gore i Albanije, Hrv. planinar, sv. 33, Zagreb 1937; — isti, Nalazište runolista u Sjevoroistočnim Prokletijama, ibid, 1936.

²⁸ K. Bošnjak, Botanička ekskurzija na Prokletije, Priroda, Zagreb 1937; — isti, U području gornjeg Ibra, Hrv. planinar sv. 33, Zagreb 1937; — isti, Nekolike novosti iz flore gornjeg Ibra i alpa Prokletija, Glasnik Hrv. prir. društva sv. 49/50, Zagreb 1938.

²⁹ J. Poljak, Sferaktinija iz titonskog vapnenca Prokletija, Glasnik Hrv. prir. društva, sv. 49/50, Zagreb 1938.

³⁰ M. Lutovac, Stočarstvo na severoistočnim Prokletijama, Posebna izd. Geogr. društva, sv. 14, Beograd 1933.

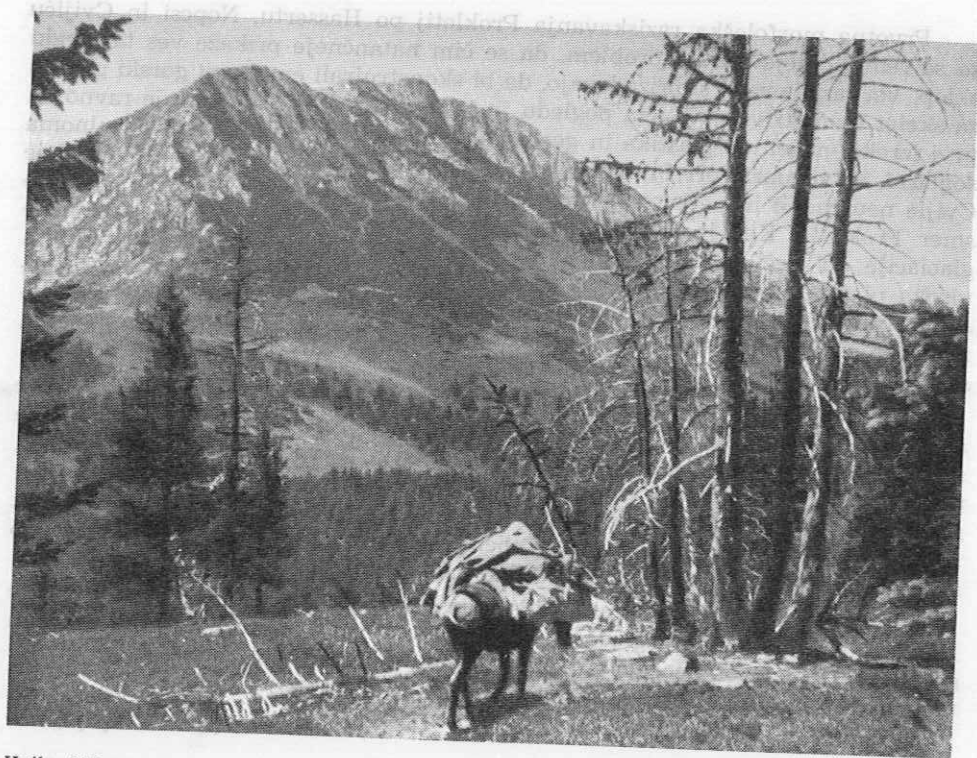
³¹ S. Urban, Na vrhovima Prokletija, Hrv. planinar, sv. 34, Zagreb 1938.

³² S. Vutovac, U Prokletijama, Hrv. planinar sv. 32, Zagreb 1936.

³³ I. Rudski, Prilog poznavanju vegetacije rugovsko-metohijskih planina, Glasnik prof. društva, knj. 16, sv. 8, Beograd 1936.

³⁴ P. Ghiglione, Montagne d'Albania, Tirana 1941.

³⁵ B. Gušić, op. cit. 1949.

Hajla 2400 m

Foto M. Marković

coni škrljavcev. Zveza je očitna tudi pri primerjavi teh pejsažev. Mnogo večje množine snega najdemo preko leta na Bjeliču kakor na visokih travnikih Lumbardske planine. Škriljasta podlaga ne prepušča vode v globino. Zato voda na takih tleh teče po površini in namaka okoli sebe humozno površino, iz katere raste bujna vegetacija. Ta vegetacija pospešuje zadrževanje vlage v tleh. Obilica vlage v tleh je odličen akumulator, ki čuva latentno toplino in uravnava ekstreme v dnevnem ogrevanju tal.

Te razmere, ki danes veljajo kot odločilne v odnosu dveh prokletijskih con, so veljale gotovo tudi v geološki preteklosti. To je posebno važno, ko opazujemo odnose v razvoju vsega reliefa Prokletij, posebno ko razmotrivamo pleistoceno poledenitev.

Relief Prokletij je odvisen primarno od sestava. Sestav podlage je pa odvisen od celotne geološke izgradnje teh gora, posebno od njihove tektonike. Očitno je, da Prokletije niso nastale naenkrat. Od paleozoika do danes traja njihova izgradnja in razčlenjevanje. Pogoste transgresije in regresije morja so povzročale nalaganje raznih sedimentov, vulkanske erupcije in živa tektonika pa so spremenile prvotne položaje plasti. Zato današnja struktura in prelomne linije Prokletij kažejo komplicirano stvarnost geološke preteklosti. O vsem tem še vse premalo vemo. Prejšnji raziskovalci niso mogli imeti pred očmi vso stvarnost Prokletij. Ne zato, ker ne bi bili sposobni, pač pa zato, ker 20 do 30 let nazaj ni bilo dobre karte teh gora. Ta pa je prvi pogoj za uspešno geografsko in za vsako drugo znanstveno delo.

Prvotna morfološka raziskavanja Prokletij po Hassertu, Nopcsi in Cvijiću so se redno omejevala na problem, da se čim natančneje prikaže ves ta gorski sklop. Vsi raziskovalci si prizadevajo, da bi skonstruirali en glavni gorski greben za skelet razmotrivanj. V tem pogledu je šel najdalj Cvijić. Čeprav je ravno on prvi izrekel misel, da plastika in geološka struktura Dinaridov nista popolnoma soglasni, se vendarle pri Prokletijah ni držal svoje lastne koncepcije. Zato si je Cvijić neutrudno in neumorno prizadeval, da bi našel glavni greben in glavno smer Prokletij. Ker je l. 1913 menil, da se na področju največje balkanske glaciacije od Peći preko Prokletij in Komov do Skadarskega jezera razteza visoka planota, ki se zdi omejena, je l. 1924 v svoji »Geomorfologiji« vendarle skiciral hipotetični greben Prokletij in trdil, da se raztezajo od Skadra na sever z nizom povezanih vrhov do Škilzena, odkoder greben naglo menja dinarsko smer in preide proti severu.

Pri proučevanju odnosov med morfologijo in tektoniko Prokletij je Cvijić sodil, da se iz enotne dinarske planote vzdigujejo kot otoki posamezne planinske mase. Osnovo te planote so po njegovem mnenju tvorile stare škriljaste mase, medtem ko so vzdignjeni grebeni zgrajeni iz apnencev. S tem prepričanjem ni bilo mogoče razložiti kompleksno stvarnost v gradnji Prokletij. Saj so, kot sem že rekel, številni vrhovi in grebeni Prokletij grajeni iz starih pretežno škriljastih in metamorfnihih pečin, so pa tudi eruptivni.

Cvijić pa je kljub temu ostal dosleden v svojih nazorih. Zanj so Prokletije kakor tudi vsi Dinaridi pogorje pravilne povezanosti z dobro izraženim glavnim grebenom in razvodnico. Tako gledanje mu je prišlo prav pri postavljanju teorije o tkim. razvijanju Dinaridov v metohijsko smer.

(Se nadaljuje)

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

Članarina za čas od 1. VII. do 30. IX. 1962	din	54 990.—
vpisnina	din	51 775.—
prispevki od prireditev	din	16 170.—
od 1331 prodanih znakov PZS á din 7.—	din	9 331.—
prof. France Mazi, Boh. Bistrica	din	600.—
Grojzdek Vinko, St. Jakob ob Savi 23	din	100.—
PD Slov. Gradec — bloki	din	1 900.—
Miškovič Olga — Ljubljana	din	230.—
ing. Pavel Segula — Lj., Drenikova 33	din	8 000.—
Peršin Franc, Ljubljana	din	150.—
	din	143 246.—

STROŠKI VZDRŽEVANJA UPRAVNE ZGRADBE

v času od 1. VII. do 30. IX. 1962	din	3 250.—
---	-----	---------

SKLAD DOMA ZLATOROG

stanje sklada 30. VI. 1962	din	8 777 703.—
zbrano do 30. IX. 1962	din	143 246.—
stroški vzdrževanja	din	3 250.—
	din	8 917 699.—

Na Prisojnik

JANEZ BIZJAK

Iz Trente proti Kanjavcu je veter počasi podil rahlo, megleno kopreno. Vse naokoli je bilo jasno in čisto. Iz Pogačnikovega doma smo v ranem jutru krenili proti Vršiču. Nad mogočnimi vrhovi je kraljevala škrlatna jutranja zarja. Mir in tišina sta nas obdajala v hladnem jutru. Vzpenjali smo se proti Razorju. Nenavadno razčlenjena in razorana je ta gora. Kakor da bi gigant zapustil zorano ledino, takšen vtis napravi na človeka Razorjev masiv. Proti vrhu je skala rdečkasta, s tem spominja na bližnjo Škrlatico.

Željni lepote in razgleda smo na vrhu posedli. Čudovit razgled se razprostire človeku s te gore. Nehote sem se preko Karavank ozrl proti izgubljeni Koroški. S pogledom sem zaplaval k Vrbskemu jezeru, potem pa preko Roža k Beljaku. Od tu je pogled objel skalnati Dobrač, s katerega so oči zaplavale v cvetočo Ziljsko dolino. Pravi kontrast tej valoviti, zeleni pokrajini je bila na severu ograja nazobčanih, sneženih vrhov z belo, svetlikajočo konico — Velikim Klekom. Občudoval sem slikovito panoramo julijskih vrhov. Na jugu je obzorje začrtala ravna črta — lesketajoči se Jadran.

S pogledom sem obstal nad slikovito dolino Trente. Po številnih zavojih vode Soče iščejo prehod skozi dolino.

Malo pred izvirom se je zasvetlikala bela, okrogla ploščad — Kugyjevega spomenik. Spomnil sem se, da sedimo na enem izmed vrhov, po katerih je Kugy tako hrepenel in katere je tolikokrat obiskal s svojimi slavnimi trentarskimi vodniki.

Težko smo se ločili od vrha. Med hojo smo vedno opazovali spomenik, ki nas je spominjal, da so po teh poteh nekdanje hodili tako slavni možje. Tiho smo se spuščali v Mlinarico. Tu je bilo še mnogo snega. Po njem smo se vozili in drsali po mili volji. Velik užitek je, sredi vročega poletja drsati se po visokem snegu.

Prehod med Trento in Krnico zapira tu ogromna, skalna igla. Odločili smo se, da gremo po Jubilejni na Prisojnik. Malo truda je bilo potrebno, da smo se povzpeli do Okna. Nenavaden, stiskajoč hlad nas je objel v tej veliki, naravni votlini. Cepini so nam bili prej v veliko nadlego, da smo jih ne vem kolikokrat poslali k vragu. Zdaj pa smo jih zelo rabili, ker je bilo v Oknu še mnogo snega. Precej težav je bilo, preden smo se spravili v neki zelo ozki špranji s snega na kopno pot. Od tu dalje je pot idealno izpeljana in res zasluži ime »Jubilejna«. Pod seboj smo neprestano opazovali amfiteatralno dolino Krnice, ki se od tu pokaže v največjem obsegu. Res nevesel dogodek se je pripetil v zadnjem kaminu pod vrhom. Ta kaminček je tako preboden s klini in železno vrvjo, da je preveč. Prijatelj je imel na nahrbtniku privezane dereze. Ker se je malo obrnil, so se mu pri tem dereze zataknil ob klin, se odvezale in odletele. Kar dolgo smo poslušali odmevajoče ropotanje derez, ki so se čez stene kotalile v Krnico. Toda nanje smo kmalu pozabili, ker nas je prevzelo nekaj drugega. Stali smo na vrhu Prisojnika.

Iz tihih dolin se pod nebo samozavestno pno razsekane stene in vrhovi, ki tisočletja kljubujejo vsem silam in viharjem. Kadar kdo pogleda nanje, mu vzbudijo globoko spoštovanje. Mogočno obzidje tvorijo Zlatorogovi vrhovi in

preprosti, človeški duh trepeče pred njihovo močjo. Toda človeku, ki si podredi njihove navpične stene, nudijo čudovito lepoto in ga telesno ter duševno prenovijo.

Prvo, kar sem zagledal s Prisojnika, je bil Jalovec — julijski lev. Ta zapira Zlatorogovo verigo na zahodu. S pogledom sem nato počasi zajel Razor in Škrlatico, z očmi sem pomežiknil v lesketajoče sonce proti Triglavu, od tam pa sem se ozrl v Kugyjevo Trento. Nekaka skrivnostna, harmonična poezija veje od teh vrhov. Kakor da bi nekje tiho zaslišal Schumannovo Sanjarjenje, tako valovijo skrivnostni zvoki gorske melodije. Tako čuti človek, ko sedi na temenu veličastne gore in s pogledom objema vrhove, ki so razprostrti v neizmerni daljavi. V srcu se mu tedaj rodi hrepenenje po nečem daljnem, neznanem...

Od ceste sem se je zaslišalo zamolklo ropotanje avtomobila. Prav nič se ni ujemalo s tem mirom in skladnostjo. Treba je bilo naprej. Namenili smo se po Jeseniški na Vršič. Po precej ostrem grebenu smo bili hitro pri Oknu. Proti dolini so tu skozi odpre veličasten pogled, ki vtisne vsakemu nepozabno sliko: Bela stena, v njej velika odprtina, skozi katero pogledaš daleč dol v dolino.

Previdno smo se skuščali skozi Okno, ker je bilo veliko grušča. Lahko se sproži v plaz. Do previsnega kamina je šlo lahko. Tu je bilo malo nerodno. Vsi smo imeli zelo obilne nahrbtnike. Ti so nas ovirali v ozkem kaminu. Tako smo morali potiskati najprej nahrbtnike, za njimi pa smo se spustili še njihovi lastniki. Bolje smo hodili od tu dalje, ker se je pot »umirila«. Globoko pod nami se je zvijal bel cestni trak, ki je na prevalu izginil v Trento. Pred nami se je bahavo šopirila Mojstrovka s svojimi snežnobelimi stenami. Njen goli greben se je nadaljeval preko Travnika in Šit na Jalovec. Dobro se je videla tudi stara cesta in razpadajoče karavle, ki spominjajo na tiste čase, ko je čez Vršič potekala krivična meja.

Trop ovac nas je pozdravil, ko smo stopili na kolovoz. Ta drži preko stare ceste k Erjavčevi koči. Vanjo smo prispeli šele v mraku.

Od tu sem se še enkrat ozrl proti goram, s katerih smo se pravkar vrnili. Škrlatica in Prisojnik sta se odevala s škrlatnim plaščem večerne zarje. Dolina pod njima je še počivala. Nekje nad Špikom se je prižigala večernica.

Jezero na Vršiču

FRAN URAN

Pod gornjim naslovom se je v lanski 7. številki Turističnega Vestnika V. M. spomnil Jezerca na vrhu Vršiča in se obenem skliceval name, češ da bi mogel o tem jaz kaj več povedati, ker tega Jezerca namreč ni več.

Turisti, ki so pešačili čez Vršič še pred prvo svetovno vojno, se Jezerca na Vršiču še dobro spominjajo. Po prvi svetovni vojni pa tega Jezerca ni več, vzela ga je vojna.

Ležalo je Jezerce prav tam, kjer je bila kranjsko-goriška meja, torej prav na vrhu prelaza, tam, kjer je bila pozneje jugoslovansko-italijanska meja, in ne tam, kjer danes parkirajo avtomobili, kjer je globoka kotanja, kot pravi pisec V. M. Ta globoka kotanja nasproti današnjega avtomobilskega parka je

bila vedno suha. Le spomladi se je dalj časa v njej držal sneg. Vode pa ni bilo v tej kotanji nikdar.

Bilo pa je to Jezerce lužica in ni bilo nikdar suho, tudi v najbolj suhih letih ne. V njem je bila vedno kristalno čista voda kot v Soči ali pa pri Triglavskih jezerih. Le živina se je včasih tam napajala, pa samo takrat, ko je šla spomladi na pašo na goriško stran, kjer je imela kranjskogorska občina svojo servitutno pravico do paše.

Da bi se kdaj kdo kopal v tem Jezercu, mi ni znano, ker voda ni bila toliko globoka, bila je tudi preveč mrzla, na vrhu Vršiča je malokdaj brez vetra. Voda je bila mrzla kot snežnica. 4. avgusta 1912 sem prav pri Jezercu fotografiral dr. Tomiška, ki se je vračal v Kranjsko goro od odkritja dr. Tičarjevega doma. Plošča mi je žal med vojno šla v izgubo.

To malo Jezerce je bilo res lep okras vrh Vršiča in se ga je vsakdo razveselil, ko je prišel do njega. Zato so takrat tudi rekli Kranjskogorci, da gredo do Jezerca, če so bili namenjeni na Vršič.

Ko smo delali cesto čez Vršič (kar sem omenil že v svojem članku v Planinskem Vestniku leta 1957 str. 151), smo se z delom ceste umaknili Jezercu, ker je bilo tam dovolj prostora. Pozneje je bilo vojaški upravi Jezerce zelo v napoto. Izravnavali so ga s tamošnjim terenom, vrhutega pa je vojaška uprava na istem mestu postavila še vojaški hlev za plemenite konje oficirjev in inženirjev, kar sem pa že v svojem gori omenejenem članku opisal. Ostalo ni po Jezercu niti najmanjšega sledu.

Po mojem se je to Jezerce napajalo od talne snežnice ali iz Slemenca ali pa iz Vršiča t. j. iz talne snežnice iz Prisojnika. To je težko ugotoviti, kajti če je vojaška uprava našla kak studenec pod Jezercem, ga je gotovo uničila. Najbrže pa je obstajal tak studenec, ki pa se je potem obrnil skoro gotovo v Suho Pišenco pod Prisojnikom, oz. pod Erjavčevo koč. Če tak studenec sploh morda še obstaja, bi ga bilo najbrže težko preusmeriti. Tudi stroški bi bili preveliki.

Naj pri tej priložnosti omenim še razne studence, ki so takrat bili važni pri prehodu Vršiča v Trento. Prvemu se je reklo »Pri Žlebiču«. Ta studenec, jako močan in nikdar suh, je izviral na čistini malo više od Mihovega doma, in ga je tudi vojaška cesta razdrla. Trentarji so celo rekli, da ima zdravilno vodo. Počival je tu vsakdo, tudi turisti, ki so si tu napolnili svoje čutare z dobro hladno vodo. Trentarji pa so si tu napolnili svoje čutare z »gajstom«. Imeli so namreč navado v Kranjski gori kupiti v svoje čutare navadnega špirita, v katerega pa so tu dolili vode. Trentar je vsakomur, kogar je srečal, ponudil malo »gajsta«, kot so tej pijači dejali oni. Vina Trentar ni poznal, dobrega domačega žganja pa tudi ne, ker so bile te pijače vse predrage.

Drugi studenec, ki je bil tudi dovolj močan, pa je bil pri Zakotnikovi naselbini. Ta je oskrboval vse delavce in konje in pa vse mimoidoče. Tudi ta studenec je uničila vojaška cesta. Nahajal se je okrog dve sto korakov pod Hudo ravno t. j. malo niže od Komacovega spomenika.

Tretji studenec, ki obstaja še danes, pa izvira ob stari stezi v Trento malo niže od Lemi (drevesnice). Tudi ta studenec nikdar ne usahne.

Pred prvo svetovno vojno je bilo po vsej dolini Trente do Kala in Koritnice nešteto različnih znamenj in podobnih spomenikov o raznih nesrečah, ki so se tam dogajale. Med te spada tudi Andreja Komaca spomenik v Hudi ravni, ki mu ga je postavil tržaski trgovec Bois de Chesne. Vsa znamenja in spomeniki v Trenti so tudi med vojno izginili, ker so te stvari odstranili Italijani oz. so

nekatera že od starosti razpadla. Ostal pa je Komacev spomenik, ki je bil prvotno postavljen ob naši cesti, potem pa smo ga mi predstavili ob novo vojaško cesto. Pa tudi ta vojaška cesta je bila pozneje prestavljena in danes stoji ta spomenik popolnoma osamljen ob cesti, kjer nikdo ne hodi. Steza, ki drži iz Vršiča v Trento do izvira Soče, je precej stran od spomenika. Sicer so pa danes glavni turisti z avtomobili po glavni cesti, pešcev je le malo. Zato bi po mojem mnenju bilo prav in dobro, ko bi se ta spomenik prenesel na glavno cesto in sicer naravnost na vrh, kjer danes stoji in to bi bilo Na Šupci, tam, kjer je razgledna točka s pogledom Na Zapoden. Tu bi bila tudi nekoliko bližja z dr. Kugyjem, s katerim sta bila velika prijatelja. Tudi stroški ne bi bili veliki.

Malo pojasnila

Zorko Jelinčič

V »Zgodovini Alpinističnega kluba Skala« je pisec dr. Vladimir Škerlak, v Planinskem Vestniku 1961, na str. 384. zapisal na moj račun:

»Zorko Jelinčič, prijatelj dr. Juga, je hotel sestaviti zbirko člankov o njem. Skalaše je povabil k sodelovanju 12. novembra 1925. Člani kluba naj bi napisali članek 'Dr. Jug kot turist'.

Postopek s tem sodelovanjem je bil malo čuden. Najprej je odbor odgovoril, da za tako delo Skala nima primernih ljudi. Da to ni res, so dokazali Vlado Kajzelj, Gustav Ogrin, Slavko Prevec in Alojz Reggi s tem, da so napisali članke.

29. junija 1926 je bila knjigo gotova, 12. avgusta pa je Jelinčič prispevke skalašev vrnil 'zaradi pomanjkanja prostora'.

Naj se mi oprostijo zakasnitev odgovora na to pripombo. Zaradi zaposlitve nisem utegnil prej. Ne bi hotel, da bi ostala kaka senca na mojem odnosu do Skale, ki sem jo vedno visoko cenil kot vzor krepkega in življenjskega mladinskega gibanja na sploh, kot obnoviteljico slovenskega planinstva, posebno plezalstva. Žal, da je posebno v dobi svojega študija v Ljubljani niti pozneje nisem mogel neposredno poznati — v Planinskem Vestniku takrat nisem našel sledu o kaki informaciji — in mi je šele Jug o njej pripovedoval. To je bilo že v dobi, ko sem bil odšel na študij v Padovo. Tedaj sem bil že čisto zavzet z vprašanji naše ožje primorske domovine pod fašistično Italijo. Da je bilo tisto, kar mi je Jug povedal, visoko pozitivno, si je lahko predstavljati, posebno ker je bilo to že v zadnjem letu njegovega življenja, ko je bil že črnogledo obrnil hrbet vsem mogočim, posebno ideološko-političnim organizacijam, in se je kolikor toliko udeleževal le v kulturno-obravnih organizacijah na Primorskem in seveda v plezalstvu in pri Skali.

Verjetno vam je znano, da je knjigo »Dr. Klement Jug«, o kateri je govora, izdalo in založilo »Akademsko ferijalno društvo Adrija«, ki je medtem postalo splošno Dijaško društvo Adrija v Gorici. Jug je bil dolgo let ne le član »Adrije«, marveč kako leto tudi zelo delaven predavatelj (in je takrat prišel celo v ostro ideološko polemiko s klerikalno »Prosvetno zvezo« v Gorici). Zato sem bil takrat 1. 1925 za obletnico dr. Jugove smrti kot tajnik »Adrije« prodlr s predlogom, da za društveni tečaj v poletju obdelujemo kot temo dr. Juga kot dijaškega vzornika. To mi je bilo toliko važnejše, ker je bil ta tečaj istočasno za vse primorsko dijaštvo, slovensko in hrvaško, ter skupni kongres vseh naprednih, združenih dijaških in študentskih društev pod Italijo, že napol ilegalen v vasi Krn. Zato so bila seveda vsa predavanja določena tako, da bi Juga osvetlili vsestransko kot osebnost z vseh strani njegove duševnosti in dejavnosti. Ker se je po naključju ohranil skrit program tega tečaja in kongresa, izpišemo to, kar se nanaša na dr. Juga: »12. avgusta: I. Prosvetni tečaj v spomin dr. Klementa Juga.

1. Dr. Jugov etični nazor, predava Vladimir Bartol,

2. Njegovo znanstveno delo, predava dr. Alma Sodnikova,

3. Jug — dijaški vzornik, predava Zorko Jelinčič.

V naglici torej niti ni bilo v načrtu posebno predavanje o Jugu planincu, še manj pa kot plezalcu, skalašu, ker sam takrat, žal, še nikogar nisem poznal osebno niti

nisem vedel, kako bi navezal stike z njimi. Najbrž je bilo šele takrat, na tečaju, da sem izvedel od Vlad. Bartola za kak naslov ali pa sem morda dobil šele obet, da mi ga poskrbi.

Ze za tečaj sam je bilo nekaj sprememb: predavanje o Jugu znanstveniku je napisal dr. France Veber, dr. A. Sodnikova pa je zbrala, največ iz Jugovega dnevnika, zbirko citatov, aforizmov. O Jugu planincu sem pa sam govoril v že omenjenem predavanju. Le pozneje, pri pripravljanju knjižice, sem se bil odločil za posebno poglavje in sem o tem tudi pisal AK Skali, ko sem pač dobil naslov.

Na tečaju oziroma kongresu je bilo soglasno sklenjeno, da se predavanja o Jugu izdajo v posebni knjižici. Ker je bila tiskarna takrat ravno malo zaposlena, torej tisk cenejši, sem takoj oddal nekaj referatov v tisk. Za ostalo pa je bilo treba zelo pohiteti, ker so bili prvi že kmalu postavljeni. Medtem sem bil dobil od Skale prvi, negativni odgovor. Po sili sem torej moral članek napisati sam. Ko sem kasneje od Skale prejel že ne več pričakovane članke Kajzelja, Prevca, Ogrina in De Reggija, je bil moj članek že postavljen z vso bibliografijo njegovih planinskih spisov, člankov, s pregledom tur in plezanj. Ker je pri tisku najdražja stvar stavljenje, je razumljivo, da sem se moral že zaradi založniške in finančne odgovornosti društvu odločiti, da stavka ne dam uničiti. Da pa bi dal natisniti vsaj enega, da niti ne govorim o vseh štirih skalaških člankih, je bilo pač čisto nemogoče iz denarnih razlogov. Ze s tiskom omenjenih prispevkov je iz »knjižice« nastala knjiga s preko 120 stranmi. »Adria«, revno dijaško društvo, pa sploh ni imela denarja za založbo. Ker sem bil takrat istočasno tajnik Zveze prosvetnih društev v Gorici, sem bil, na srečo, že prej dosegel načelni pristanek odbora za tatis »knjižice« in sem seveda z natisom take knjige naletel na — kritiko odbora ter jo deloma paraliziral s tem, da sem bil izkoristil pri tiskarni Lukežič v Gorici nek kredit, ki ga je imela Zveza, menda v zvezi z Goriško matico.

Skalaških člankov torej absolutno nisem mogel dati v tisk. Zelo mi je bilo žal zanje, zato sem poskušal, da bi jih natisnili drugje: v dnevniku »Edinost« v Trstu oziroma v koledarju Goriške matice, a tudi nisem uspel, češ da po snovi ne spadajo vanje. Odtod zakasnitev pri vrnitvi člankov Skali, za kar sem se končno le moral odločiti.

Ce bi avtor malo pomislil, da je Skala prvotno odklonila prispevke, dalje, da je bil izdajatelj in »založnik« ubogo dijaško društvo, če bi upoštevali slovenske razmere pod fašistično Italijo, ko je to že napol ilegalno društvo moglo razpečati le majhen del naklade, ker je čez mejo ni moglo poslati in je bil večji del knjig pod fašizmom uničen, tedaj gotovo ne bi ocenil mojega ravnanja, da je bilo »čudno«.

Ce sem bil malo dolgovezen, sem bil zato, ker sem moral pojasniti takratne razmere, da bi mogel dovolj jasno prikazati neumestnost omenjene obsodbe. S sporom med Skalo in SPD nisem imel nobenega odnosa. Ce bi mi preko meje zanj vedeli, bi ga gotovo le — obžalovali.

Sedemdesetletnica pesnika in planincea Ludvika Zorzuta

Marijan Breclj

Ludvik Zorzut je v planinski organizaciji že star znanec in prijatelj. Vpisal se je v Soško podružnico SPD, kakor se je v letih pred prvo svetovno vojno imenovala goriška podružnica. Tudi v Planinskem Vestniku sodeluje že nekaj desetletij. O čem vsem je pisal in pesnil! Poje o naravi, o cvetlicah in gorah, o letnih časih, o lepoti slovenske zemlje, o mladi ljubezni, vesele zdravice zna napijati, pa tudi žalostinke. Pesem Zorzutova je taka, kakršno je človekovo življenje, spremlja življenje od rojstva do smrti in vseh najbolj značilnih manifestacijah.

Pisal je o primorskih pokrajinah (Brda, Trenta, Bovško, Tolminsko, Vipavsko, Kras, Trnovski gozd itd.), pa tudi o štajerskih, saj je dolga leta bival pod zelenim Pohorjem in si ni kar tako pridobil naziva »pohorski pesnik«. Toda Brda si ga po vsej pravici lastijo. Njihov je, iz Brd je doma.

Rodil se je 24. avgusta 1892 v Medani. Oče Anton je bil nadučitelj, znan domo-ljub in Slovenec, zaradi česar je moral ob začetku prve svetovne vojne v begunstvo v Italijo, kamor ga je spremljal tudi mladi abiturient Ludvik, ki je prav dve leti

prej končal v Gorici nemško gimnazijo. V Italiji je sicer nekaj časa študiral na visoki šoli, a se je že leta 1919 vrnil v rodno Medano, od tu pa naslednje leto šel v Maribor in tam ostal kot magistratni uradnik do leta 1941, ko so ga Nemci pregnali. Živel je nekaj časa v Ljubljani, potem pa se je pred koncem vojne preselil v Gorico. Tu je ostal v različnih službah (referent za spomeniško varstvo, član urada za obmejna vprašanja do leta 1949, ko se je repatriiral v Jugoslavijo). V Novi Gorici je bil med ustanovitelji goriške podružnice zgodovinskega društva in do upokojitve leta 1955. prvi upravnik goriškega muzeja v Novi Gorici.

Posvečal se je pisateljevanju, turizmu, petju in glasbi, saj slovi tudi kot pevovodja, poleg tega pa je Zorzut posvetil veliko časa in sil zbiranju in reševanju etnografskega gradiva. Bil je vedno na razpolago vsakomur, ki se je nanj v tem pogledu obrnil. Kolikokrat je bil za vodiča raznim etnografskim, umetnostnim, kulturnim in celo literarnim ekskurzijam ali ekipam!

Zorzuta si sploh ne moremo predstavljati drugače kakor sredi njegovih Brd in njegovih Bricev. Z njimi in s to zemljo je zrasel pisatelj, turist in zgodovinar, pesnik in pevec — to je Ludvik Zorzut, človek veselja, pesmi in smeha, izvrsten, neprekosljiv improvizator v verzih.

Planinski Vestnik mu ob visokem jubileju iskreno čestita, želeč mu še veliko lepih in zdravih let.

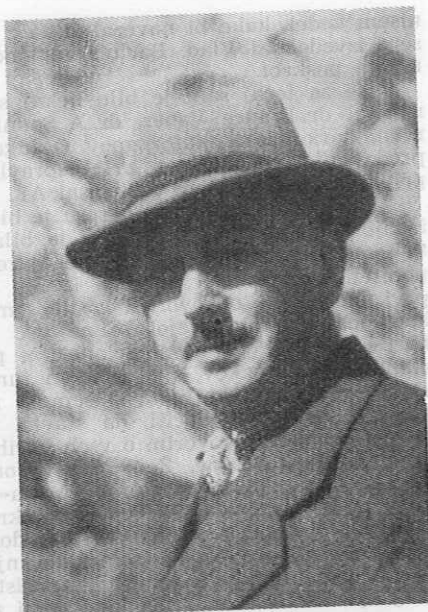
Zgodovina ali slavospevje?

DR. DUŠAN KERMAVNER

Nisem poznal prav od blizu dejanja in nehanja v alpinističnem klubu »Skali«, zanimal pa sem se zanj kot planinec-nealpinist v vsem času med obema svetovnima vojnama in sem zato z zanimanjem bral v »Planinskem Vestniku« njegovo zgodovino kakor tudi v zadnji (8.) številki objavljene popravke k njej, ki jih je kolektivno podpisalo kar 28 skalašev. Nisem se čudil, da se je pri teh 28 nabralo toliko popravkov, med njimi tudi nekaj precej tehtnih, k prikazu zgodovinarja, ki se je po svoje pač krepko potrudil, da poda kritično sliko razvoja »Skale« in je ravno s svojo kritičnostjo izzval pri udeležencih prikazanega dogajanja intenzivnejše razmišljanje o njem.

Začudil pa sem se, in sicer v tolikšni meri, da želim to začudenje javno izraziti, okolnosti, da se 28 skalašev ni omejilo na popravke, ki so po vsej priliki po vrsti bolj upoštevni od ustreznih jim odstavkov »zgodovine«, ampak da so se združili v pravcati protest proti njeni kritičnosti. Dopusčam, da je zgodovino pisec to kritičnost tu in tam neutemeljeno stopnjeval in priostroval; popravki takšnih pretiravanj so umestni in potrebni. Vsak bralec se bo s pridom ustavljal pri pričevanju, da te ali one zadeve ni prav jemati tako, marveč je bil njen značaj drugačen, kakor pa je razbrati iz nanjo se nanašajočega zapisnika. Toda protest 28 skalašev je v svoji osrednji misli dejansko nasproten ne samo »hiperkritični«, ampak pravi zgodovini, česar pa bržčas znaten del podpisnikov ni opazil!

Mar je mogoče, da bi bili vsi zahtevali od zgodovino pisca kluba, naj bi pokril s prstom molka vsa trenja in spore v njem?! V protestu beremo tako čudna opozorila, da se morajo zdeti neverjetna, n. pr. ko odreka zapisnikom, da sploh ne bi

smeli veljati kot zgodovinski vir, češ: »Zapisnik je pa le zaupen dokument, namenjen samo članstvu, ne pa široki javnosti. Če se vsebina takega zapisnika objavi javno, izzvini tak spor veliko ostreje, da, celo sovražno.« Po nekem navedenem primeru beremo, da »zato ta stvar, med mnogimi drugimi, ne sodi v pisano zgodovino«. In takoj nato: »Ravno tako ne sodijo v javnost izstopi in celo izključitve članov z navedbami imen.« Mar naj bi o vsem tem zgodovina molčala, da bi bila »Skala« videti precej drugačna, kakor je v resnici bila!? Gotovo se je prav držati »takta in občutljivosti, zlasti če gre še za živeče ljudi, ki so prizadeti«, toda zgodovina vendar le neizprosno zahteva od pisca, da prikaže tudi zadeve, ki lahko koga prizadenejo, a so za razumevanje nekega dogajanja in razvoj pomembne, čeprav tudi le kot ilustracije, ki nam bolj približajo čas in ljudi v njem.

Nemara bi rekli — a komaj tudi napisali! — da teoretska razglabljanja o alpinizmu niso nujno spadala v zgodovinski oris »Skale«, toda kaj drugega kakor težnjo po nekem slavospjevu izdajajo takšne tožbe: »Nesmiselno je kritizirati... (x-ovo) knjigo... sedaj po 30 letih pobijati njegove trditve« ali: »Članek je bil napisan pred 30 leti. Ali je pravilno, da se presoja idejne osnove takratne dobe po merilih sodobne družbene ureditve in njenih idejnih osnov? Vprašanje, ali je alpinizem šport ali ne, je rešil dokončno šele čas in z njim združene spremembe, ki so — posebno še pri nas — zares velike. Zato se tudi ta razglabljanja po 30 letih odveč.« Mar je zaradi tega, ker je od tistega pisanja preteklo 30 let, »odveč« razglabljati o njem?! Po mojem mnenju pa je takšen protest kar očitno odveč! Kakršna koli »ideološka nasprotovanja« so lahko celoma ali deloma kriva, kar pa mora dokazati njihova kritična razčlemba. Kdaj pa naj bi bila »neumestna«, kakor pravi protest? Pač le takrat, kdar jih kdo v svoji očitni preobčutljivosti najde tam, kjer je pričakoval slavospjevja!

Ne, po mojem mnenju slavospjeve »Skali« ni potrebno! Bila je izraz velikega hotenja in napore krepke generacije, ki je storila krepak korak naprej. Tega ji ne more vzeti nobena kritična zgodovina, naj si bo še tako nerodna. Slavospjeve, ki bi pokrivalo vse njene težave, spore i. p., pa bi bilo sumljivo in prazno. Kdo bi mu verjel in ga cenil?

Op. ured. odbora: Uredniški odbor se s piscem strinja in sodi, da njegov članek temeljito in razsodno zavrača polemiko, ki bi ob »Zgodovini TK Skale« utegnila nastati.

Bili smo na Kozari

Mina Ivanjšek

Na skupščini letos je bilo sklenjeno, da se pripravi od 23.—26. 6. prvo srečanje mladih planincev Jugoslavije. Naloga za pripravo je bila poverjena LR BIH. Ta pa pa je izbrala področje Kozare, da bi s tem planinskim zletom počastili spomin 20-letnice slavne kozarske ofenzive.

Slovenecv nas je bilo 77. Izhodiščna postaja Prijedor. Vlak se počasi ustavlja. Dolgo, nizko postajno poslopje z velikim transparentom: Dobrodošli na našu Kozaru! — Iz gneče se počasi uravnava vrsta, tu nas pozdravijo prijedorski planinci. Opol-danska vročina in težki nahrbtniki pritiskajo na nas, ko se v dolgi kači pomikamo po glavni ulici proti muzeju. Muzeji so si povsod podobni, toda ta pove več kot drugi. Ohranjujejo živo sliko štiridesetdnevni borb — epopeje Kozare, kot jih je nazval tovariš Tito. Štirideset dni je trajala ofenziva: podnevi nemška, ponoči partizanska. Toda partizani se niso borili proti desetkrat močnejšemu sovražnikovemu obroču le zase, borili so se za osemdeset tisoč nezavarovanih starcev, žena in otrok, ki so se zatekli k njim pred grozotami nemške vojske. To je bilo krvavo poletje 1942, poletje, ki je prineslo osvoboditev iz obroča smrti za ceno stotin mrtvih tovarišev, za ceno mučenj in koncentracijskih taborišč.

Mrakovica — velika sončna jasa, obrobljena s temnim smrekovim gozdom in množica pisanih šotorov. Okoli recepcije ob vhodu je živahna gneča zaradi spomin-skih značk. Odkazano nam je I. naselje »Sreten Stojanović«. Hitro smo si uredili šotore in se spoznali z našimi sosedi Črnogorci, Sarajevčani in Leskovčani. V tabor pa so prihajale še vedno nove skupine.

Sveže poletno jutro, vedro nebo. Slovesno je razpoloženje, ko pojemo himno in se svetlomodra zastava počasi dviga proti nebu. Skupine mladih se pripravljajo na izlete. Preživeli borci partizanske Kozare nas bodo vodili na Bele vode, Krvavac in še drugam. Slovenci se odločimo za Bele vode. Tovariša Boško in Duško nas spremeljata. Pripovedujeta nam o borbah s premočnim sovražnikom, mladi težko dojamejo grozote vseh bitk. Če bi vsi mrtvi spregovorili ..., toda rajši ne — v mladih kipi novo življenje, bogato je obrodilo seme, vrženo v trpljenje.

Večeri se. Taborni ogenj se je visoko razplamtel, na tisoče svetlečih se isker pleše v stebru dima in ugaša v noči. Narodni heroj tovariš Žarko Zgonjanin nam pripoveduje o času, ko so na tej sončni jasi gospodarili smrt, lakota in sovražni jekleni ptiči.

Naslednji dan je zajela tekmovalna mrzlica vseh pet sto udeležencev. Ekipe za orientacijski pohod, optane z nahrbtniki in »oborožene« s kompas in zemljevidi že štartajo. Na njihovi poti jih čakajo štiri skrbno skrite kontrolne točke.

Sredi dopoldneva je zbor. Tovariš dr. Marijan Breclj, predsednik PZJ, govori o pomenu in nalogah mladega planinca. Tovariš Pero Boškot pa nas je pozdravil v imenu predsedništva Združenja borcev NR BIH, ki kot pokrovitelj prvega jugoslovanskega zleta mladih planincev želi, da čuvamo tradicije Kozare in vseh drugih bojišč iz NOB. Pionirji so še spletli vence in jih položili na spominsko ploščo dr. Mladena Stojanovića.

Po zboru smo posedli okrog naših gostov: tov. dr. Breclja, Koširja, Lavriča in Bučerja. Pogovor o delu v mladinskih odsekih, o izletih v naših gorah, o transverzali in še o marsičem se je hitro razživel. Po kosilu se je tekmovanje nadaljevalo. V natezanju vrvi smo Slovenci zasedli prvo mesto, v teku v vrečah drugo, manj sreče smo imeli v orientacijskem tekmovalju. Dan se je nagnil. Člani kulturno-umetniškega društva »dr. Mladen Stojanović« iz Prijedora nam pripravljajo bogat program: pesmi in plesi iz Dalmacije, iz Srbije, bosanske sevda linke — pisan splet naše bogate folklore. Zamaknjeni poslušamo borbeno pesem iz kozarske ofenzive, ki jo spremljajo tihi spevi otožne narodne pesmi.

Tabor se umirja. Zvezdnata noč prekrije platneno naselje.

Zadnji dan. Povsod se poslavljajo, izmenjujejo si naslove. Bratsko si podajamo roke z Makedonci, Srbi, Črnogorci, Bosanci, Hrvati. Topel pogled na vse to vrvenje, nato pa pot proti Kotlovači. Prijeten planinski domek nam da še zadnji žig, nato nas avtobusi prepeljejo mimo partizanske grobnice v Kozarcu na prijedorsko železniško postajo. Še se obračajo naše oči proti Kozari.

Gorje, 2. 8. 1962

društvene novice

II. zlet planincev-železničarjev

Skoraj vsa večja železniška vozlišča v Jugoslaviji imajo svoja planinska društva z nazivom »Železničar«. Zaradi medsebojnega spoznavanja in zblizanja članov teh društev je planinsko društvo »Železničar« Sarajevo v letu 1961 organiziralo na Dan borcev 4. julija 1961 I. zlet planincev-železničarjev iz vseh republik Jugoslavije na Romaniji v Bosni.

Na tem I. zletu planincev-železničarjev je bilo določeno, naj se taki zleti ponavljajo vsako leto po vseh republikah Jugoslavije. Za leto 1962 je bilo določeno naše društvo, da organizira II. zlet planincev-železničarjev v Sloveniji. Na Romaniji je bilo dogovorno določeno, naj bi bil vsakoletni zlet na Dan borcev, t. j. 4. julija. Naš odbor pa je v skrbi, da so klimatske razmere v začetku julija pri nas dokaj nesigurne, določilo zletne dneve na začetek avgusta.

Za kraj II. zleta je planinsko društvo »Železničar« Ljubljana določilo pobočje planine Vogar ob Bohinjskem jezeru za vasjo Stara Fužina. Za ta kraj smo se odločili zato, ker je Bohinj že 15 let torišče našega dela. Z delom smo začeli pri žičnici na

Vogel, ki jo sedaj dalje gradi podjetje »Transturist« Škofja Loka. Sedaj pa je naš planinski rajon na Vogarju, kjer nameravamo zgraditi planinski dom. V ta namen smo že odkupili večjo parcelo s planšarsko kočo, ki jo bomo spremenili v prijeten planinski dom.

Otvoritev II. zleta je bila 3. avgusta, 1962, drugi dan pa so bila meddruštvena ekipna tekmovanja za pokal II. zleta v pohodu, orientaciji, dajanju prve pomoči pri nezgodah v planinah in streljanju z zračno puško. Prvo mesto pri tekmovanju so odnesli člani planinskega društva »Železničar« iz Sarajeva. Vsi tekmovalci pa so prejeli lepa darila.

II. zleta v Bohinju se je udeležilo okoli 600 članov planinskih društev »Železničar« iz Beograda, Niša, Vršca, Novega Sada, Zagreba, Sarajeva, Maribora, Novega mesta in Ljubljane. Zlet je uspel zelo dobro v splošno zadovoljstvo vseh udeležencev, čemur je znatno pripomoglo tudi lepo vreme.

Zadnji dan zleta, t. j. 5. avgusta so planinci odkrili na grebenu planine Vogar impozantni spomenik vsem planincem-železničarjem Jugoslavije, ki so dali v NOV svoje življenje za svobodo.

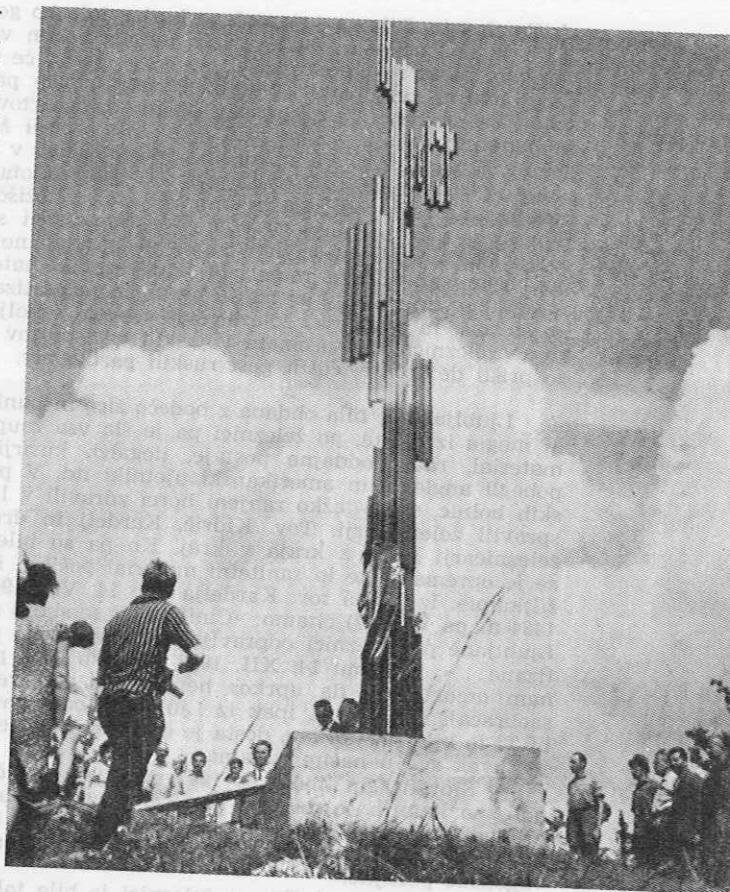
Spomenik je odkril član glavnega odbora SZDL tovariš Stane Kranjc. V svojem govoru je na kratko orisal borbo naših narodov za svobodo in napredek ter posebej podčrtal velike zasluge železničarjev, ki so vedno stali v prvih vrstah med avantgardo. Tov. Kranjc je na kraju svojega govora izročil spomenik v varstvo organizaciji Zveze borcev Stara Fužina. Predsednik krajevnega odbora Zveze borcev iz Stare Fužine je spomenik prevzel v varstvo z besedami zahvale za izkazano priznanje. Ob spomeniku so nato govorili predstavniki planinskih društev »Železničar« iz vseh republik.

Spomenik, ki ga je planinsko društvo »Železničar« Ljubljana postavilo na planini Vogar, simbolično prikazuje boj jugoslovanskih železničarjev in njihov napredek v socialistični skupnosti. Spomenik je delo akademskega kiparja Janeza Lenasija po načrtih arhitekta ing. Černiča. Spomenik je sestavljen z železniških tračnic in je visok 11 m. Postavitvi tako impozantnega spomenika so društvu pripomogli železniški kolektivi mnogih železniških podjetij iz Slovenije.

Slovesnost odkritja spomenika je povečala še godba železničarjev iz Zidanega mosta, ki je za uvod zaigrala državno himno ter četa vojakov planincev, ki so v trenutku odkritja spomenika izstrelili častno salvo.

Po končani slovesnosti odkritja spomenika so si mnogi udeleženci ogledali gradbišče našega planinskega doma, ki je oddaljeno od spomenika okoli 700 m. Iz govora tov. Žvana citiramo:

Slovenske železnice so bile za oba glavna okupatorja izrednega pomena. Po teh so se valile armade iz Italije in Nemčije na balkansko fronto, za Nemce pa tudi na

Spomenik partizanom – železničarjem

afriško fronto. Bila se je ogorčena borba, kdo bo gospodar naših železnic. Po zaslugi naših železničarjev in partizanskih borcev noben vojaški transport ni bil toliko zavarovan, da bi nemoteno prišel na svoje mesto, če ne več, je prispel na svoje mesto z ogromnimi zamudami. V kolikor niso uspeli partizanske enote in železničarske sabotažne skupine z eksplozivom uničiti transportov ali jih vsaj začasno onesposobiti za nadaljno vožnjo, so na prvi prihodnji postaji železničarji »zabili« take vlake za več ur. S premeščanjem slovenskih železničarjev v notranjost nemške države je okupator s tem prenašal v svoje zaledje tudi sabotažna dejanja. Eksploziv med premogom, zaprti dovodi olja in šmirkov prah v ležiščih so izločili marsikatero lokomotivo in voz iz prometa. V Nemčijo premeščeni slovenski železničarji so se takoj oprijeli obstoječih sabotažnih trojk, ustanavljali nove, istočasno pa skrbeli za nabavo predvsem sanitetnega materiala, katerega so nato sami po »službeni poti« preko sorodnikov in znancev prenašali na območja partizanskih enot. Zabeleženi so primeri, ko so naši in francoski železničarji v zvezi s poljskimi železničarji sproti obveščali ruske železničarje o prometu vojaških transportov v Rusijo, tako da so ti, še preden so prišli do fronte, čutili pest ruskih partizanov.

Ljubljana je bila obdana z bodečo žico in bunkerji, nobena, tudi najmanjša stvar ni mogla iz mesta, po železnici pa je šla vsa zaupna pošta, pošta borcev in borcev, material, radio oddajne postaje, ilegalci, kurirji, mobiliziranci, ameriški padalci, pobegli angleški in amerikanski ujetniki itd. V prvem letu, ko še ni bilo partizanskih bolnic, so se težko ranjeni borci zdravili v ljubljanskih bolnicah, kamor so jih spravili železničarji. Tov. Kidrič, Kardelj in drugi važni predstavniki OF so kot železničarji hodil z kraja v kraj. Ko pa so bile ustanovljene partizanske bolnice, se je oprema za te in sanitetni material pošiljal iz Ljubljane kar z »vagonskimi pošilkami«. Iz pisma tov. Kardelja dne 14. VII. 1942 tovarišu Ivu Ribaru (arhiv CKS 1484-mapa VI/42-1) čitamo: »Činit će Ti se skoro nemoguće, no činjenica je, da mi iz Ljubljane po železnici odpravljamo istovremeno po čitave vagon materiala za partizane...«, v pismu 14. XII. 1942 tovarišu Titu pa je tov. Kardelj zapisal. »... i to nam omogućava, da uprkos hermetičke zatvorenosti Ljubljane, obustave civilnog saobraćaja, pošte, itd. ipak iz Ljubljane održavamo najbrže veze na sve strane. Da bi Ti to bilo razumljivo, dosta je da kažem, da je železnica (sva), pošta i slični uredi, još uvek sva u našim rukama.«

V Slovenskem Zborniku 1945 na strani 111 čitamo: »Posamezniki, neštevilni karnali, po katerih je dotekal material sicer v manjših količinah, so drug za drugim propadli in je bilo možno transportirati material iz Ljubljane samo v drznih — skoraj bi človek dejal 'gangsterskih' podvigih — ko so prihajale na osvobojeni teritorij vagonске pošiljke.«

Obveščevalna služba na železnici je bila tako do potankosti organizirana, da je s svojimi tipalkami zajela prav vse veje te službe. Z vsemi premiki okupatorjeve vojske so bile naše enote sproti seznanjene. Še več! Ko je naša obveščevalna služba dobila od angleške vojaške obveščevalne službe nalogo izdelati načrt vseh okupatorjevih postojank vzdolž železniške proge Trst—Zagreb z vsemi številnimi podatki, je bila ta naloga opravljena v tako rekordnem času, da je dobila pohvalo angleške obveščevalne službe.

Sabotažne akcije na železnici so železničarji opravljali z vso predanostjo. Tu gre tudi za sabotažna dejanja večjega obsega. Zabeležene imamo sabotaže, ki so morale zadržati okupatorjevo vojsko za določen čas, da so se naše enote uredile na določenem mestu v določenem času za vojaško akcijo. Do takrat pa so morali isti železničarji progo zopet usposobiti in vojaški transport pripeljati na določen kraj ob določenem uri v zasede ali pa v prazno.

Po kapitulaciji Italije se je v Bučni vasi pri Novem mestu ustanovila brigada železničarjev, ki je dobila naziv IV. železniška brigada VIII. divizija. Ta je imela nalogo, da tehnično pripravi teren za večje akcije NOV na železnici, da bi nato udarne enote NOV dosegle maksimalne uspehe. V Kočevju je bil ustanovljen železniški bataljon, v Novem mestu in v Kočevju so bile organizirane partizanske železniške enote.

Izmed slovenskih železničarjev jih je dobilo šest najvišje odlikovanje »red narodnega heroja«, okrog 50 pa jih je dobilo partizansko spomenico 1941. Slovenski železničarji so dali 2383 aktivnih borcev, od teh 192 rezervnih oficirjev in nad 500 pomembnejših aktivistov organizatorjev OF. Ogromno število železničarjev je bilo izseljenih v Srbijo, v notranjost Nemčije, v nemška in italijanska taborišča ali obsoljenih na dolgotrajno ječo. 427 slovenskih železničarjev-talcev, borcev in internirancev pa je žrtvovalo svoja življenja za novo Jugoslavijo.

PO ZBORU REŠEVALCEV NA VRŠIČU

Zbor gorskih reševalcev alpskih držav v začetku septembra letošnjega leta na zasedanju IKAR na Vršiču je bil za slovenske gorske reševalce izredno pomemben in koristen dogodek. Odlična organizacija, zanimive praktične vaje z novimi ali izboljšanimi reševalnimi pripomočki in strokovna predavanja, živahne diskusije o številnih reševalnih problemih pa prijateljsko vzdušje in kramljanje starih znancev, ki so se po krajšem času sešli ponovno, je prispevalo, da bo ostalo to srečanje vsem udeležencem v prijetnem in dolgotrajnem spominu. O maršičem s tega področja bo še tekla beseda.

DEMONSTRACIJA NOSIL. Nova, izpopolnjena nosila IKAR (Marinerjeva nosila) so izvrstna in tehnično skoraj brezhibna. Toda strokovnim zdravniškim načelom o primernem transportnem sredstvu glede na poškodbe le ne ustrezajo povsem (n. pr. poškodbe hrbtenice). Tako demonstrator W. Mariner kot nekateri drugi so ob tej priložnosti močno poudarjali prednost novih nosil zaradi priročnega ravnanja z njimi, kar znatno olajšuje naporno delo reševalcev. To je res velika prednost! Toda važnejša je pravilna oskrba in transport ponesrečenca in nisem se mogel znebiti vtisa, da je — če že ne pri konstrukciji pa vsaj pri demonstraciji — pomembnejši faktor bil reševalec in ne ponesrečenec.

A. Kunaverja prototip rešuje problem pravega transporta ponesrečenca s poškodbo hrbtenice. Nosila so bila preizkušena na terenu že pred demonstracijo na Vršiču. Tedaj smo ugotovili hibe in predlagali, kako jih odstraniti. Žal so bila nosila demonstrirana le z nebitvenimi popravki in so bila deležna precejšnje kritike enake oni ob »krstu«. Ne glede na vzrok, ki je preprečil, da bi bila nosila izdelana tako, kot so bila zamišljena, je sodila večina, da tako polovičarstvo ne bi bilo potrebno. Ne bi želel dolžiti A. Kunaverja za to, saj je posvetil mnogo truda in dela svoji zamisli, ki je dobra, kar mu je priznal tudi predsednik IKAR-a dr. Campell. Menim, da bi mu odločilni forumi morali nuditi več pomoči in podpore pri uresničitvi njegovih idej. Pred leti je bil prav njegov vitez eden najboljših, sedaj pa imajo druge alpske države že boljše in jih iz leta v leto izpopolnjujejo, vitez A. Kunaverja pa je ostal tak, kot je bil, in pri preizkušnji na Vršiču ni konkuriral drugim. Pri tem želim samo poudariti: več po-

sluha za dobre ideje in več podpore tistim, ki so pripravljene žrtvovati svoj prosti čas za napredek reševalne službe!

»ANČKA IN PEPE«. Na Vršiču je bila javnosti prvič prikazana v inozemstvu nabavljena lutka namenjena pouku v umetnem dihanju po metodi usta na usta oziroma usta na nos in masaži srca. To lutko so hudomušneži enostavno prekrstili v »Ančko«. Nedvomno je to pomembna pridobitev, številno interesov za uporabo pa poleg lastnika (ELES), veliko. Mogoče pa bi bilo možno s skupno pomočjo nabaviti še kakšno »Ančko« in tako omogočiti hitrejšo proučitev omenjenih metod številnim reševalcem raznih organizacij?

S klobukom dr. R. Campella na glavi in njegovim nahrbtnikom v naročju je poleg »elegantne Ančke« sedela naslonjena na telefonski drog bolj skromno izdelana lutka z imenom »Pepe«. Na pobudo predstojnika instituta za sodno medicino prof. dr. J. Milčinskega je bila izdelana doma z namenom, da bi služila gorskim reševalcem pri njihovih vajah. Z uporabo »Pepeta«, ki po velikosti in teži lahko predstavlja živo osebo, bo mogoče uiti eventualnim nesrečam pri vajah. Ker je bila lutka poceni, bi bilo dobro, če bi vsi večji reševalni centri v Sloveniji imeli podobne lutke in jih seveda — zavedajoč se odgovornosti — tudi uporabljali pri svojih vajah.

TRANSPORT, TRANSPORTNA SREDSTVA IN ZDRAVNIKI. Hvalevredna je tendenca, da poleg reševalcev tudi alpinisti in planinci čimbolj dovršeno obvladajo različne načine samoreševanja, transporta in prvo pomoč. Toda slednje mora biti strokovno popolnoma pravilno, če se hočemo izogniti čisto hudim posledicam. Prav tako mora glede na poškodbo biti izbrano pravo ali pa primerno prilagojeno transportno sredstvo. In slednjič je važen tudi sam način transporta. V diskusiji o primernih transportnih sredstvih in pravilnem transportu je Gramminger opisal uspešno, dolgotrajno reševanje ponesrečenca s poškodbo vratnega dela hrbtenice z oprtnikom IKAR (Grammingerjev sedež), češ, saj je tudi tak transport dober. Da je tisti ponesrečenec brez kakršnihkoli posledic srečno preživel tak transport, je golo naključje. Tako mišljenje je hudo, hudo laično in nobena odlika za dolgoletnega izkušenega reševalca.

Možnost, da pri naših — tudi najtežjih — reševanjih v zadnjem času skoraj vedno sodeluje zdravnik, je izredno pomembna. Na tak način dobi ponesrečenec strokovno pomoč na samem kraju nesreče, kar je tudi najbolj pravilno in idealno. Nobena druga alpska dežela nima takih možnosti, kajti stroški reševanja grede dostikrat v breme ponesrečenca, ti pa bi zaradi sodelovanja zdravnika pri reševanju občutno porasli. Zadovoljni smo, da ta faktor pri nas ne igra nobene vloge in da ponesrečencem lahko nudimo najboljšo možno pomoč.

SPODRSLJAJ. Nedavno tega je imela po dolgotrajnem premoru reševalna postaja Ljubljana reševalno vajo, ki je bila dobro zamišljena in pripravljena in je tudi dokaj dobro uspela. Žal pa je do zбора popolne ekipe in njenega odhoda preteklo vse preveč časa, da bi vaja zaslužila oceno odlično. Resno opozorilo, da se kaj takega v bodoče nikakor ne sme več pripetiti in da je treba odstraniti vzroke »počasnosti«. Neopravičljiv je izgovor, da ljubljanska ekipa v zadnjem času zaradi polnoštevilnih in dobro izurjenih ekip, ki so bliže goram, znatno manj sodeluje pri reševanjih.

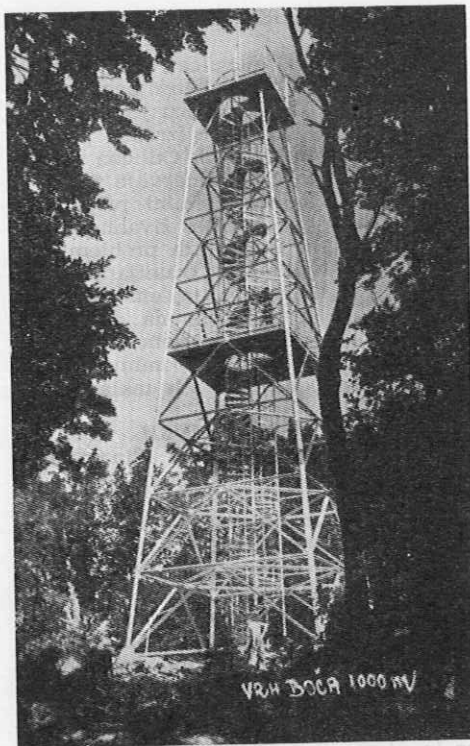
GRS je dočakala 50-letnico svojega obstoja uspešno in dostojno ponašajoč se z lepimi rezultati. Kljub slabši tehnični opreми je popolnoma enakovredna sorodnim organizacijam alpskih držav. Visoka zavest in dobra strokovna izurjenost naših reševalcev odtehta tehnično pomanjkljivost. S priznanjem GRS kot javne službe pa upamo in pričakujemo, da se bo končno rešilo že dokaj pereče vprašanje opreme.

Dr. Ivo Valič

NOV RAZGLEDNI STOLP NA BOČU

Poljčanski planinci so v nekaj mesecih izpolnili nalogo, o kateri se je govorilo že več let. V l. 1962 so postavili na Boču nov razgledni stolp, moderen, jeklen, neprimerno boljši od prejšnjega, ki je bil toliko dotrajal, da za javnost ni bil več odprt.

Imeli so srečno roko, zagrabili so stvar na pravem koncu, pridobili investitorja in interesente, zainteresirali obe občini Šmarje in Slov. Bistrice, Gozdno upravo Maribor in Celje in obe gozdni gospodarstvi ter tako v kratkem času zbrali potrebna sredstva v višini 8 milijonov dinarjev. Za gradnjo so se osebno zavzeli predstavniki obeh občin, predsednika tov. Lojen in Beri, podpredsed-

nika tov. Krivec in Kovačič, podprli so jo politični činitelji, tako da je gradbeni odbor imel razmeroma lahko delo. Jekleno konstrukcijo je izdelala »Metalna« Maribor in njen kooperant v Senovem, temelj je postavil »Granit« iz Slov. Bistrice, lesene elemente lesnoindustrijsko podjetje iz Slov. Bistrice, Elektroinstalacija Poljčane pa je izvršila uzemljitev.

Pri otvoritvi 5. avg. 1962 so bili navzoči zastopniki številnih PD, PD iz hrvatskega Zagorja, TVD Partizan, JLA, ZB, ZTS in drugih organizacij. Navzoč je bil tudi narodni heroj tov. Vidmar Luka.

Otvoritveno besedo je imel tov. Jože Hvala, požrtvovalni predsednik PD Poljčane. Iz njegovega govora posnemamo:

Zasnove stolpa so bile postavljene že v minulem stoletju. Savinjska podružnica SPD s sedežem v Celju je leta 1899. uredila na Boču nekaj razglednemu stolpu podobnega in sicer tako, da je v krošnji velike bukve napravila ograjen razgledni oder ter ga opremila s klopni in mizo. Dostop na ta oder je omogočala lestev. S to zasnovo so dobri planinci, ljubitelji prirode in domoljubi, ki jim ne moremo odrekati dobrega okusa — določili lokacijo naslednjih stolpov.

Izletni PDM TAM so množični

Leta 1929 se je po zaslugi Lojzeta Cilenška, Ritonje, Finžgarja, Zeilhoferja, dr. Hronovskega, Belaka in še sedanjih naših članov — Jožeta Zupančiča ter Frančka Detička in drugih ustanovilo Planinsko društvo Poljčane, ki je takoj pristopilo k pripravam za graditev stolpa. Stolp so gradili pod strokovnim vodstvom Ignaca Šerbca. Dela je vodil tarski mojster Ciril Mesarič iz Makol. Otvorili so stolp že po enoletnem obstoju društva, t. j. leta 1930. Izdelan je bil iz macesnovega lesa in bi verjetno še danes obstajal, če ga ne bi bil zrušil okupator. Stolp je namreč dobro služil kot opazovalnica partizanom.

Takoj po osvoboditvi so agilni poljčanski planinci zgradili drug stolp že leta 1946. Ker je bil izdelan iz boške jelke, ga je kljub impregnaciji in zamenjavi posameznih delov zob časa glodal in doglodal tako, da je po petnajstih letih odslužil. Ker do tretjega gre rado in ker Boč brez stolpa ne bi bil Boč, je bilo treba misliti na nov tak objekt, vendar iz trdnjšega in trajnejšega materiala. Planinsko društvo se je s to mislijo ukvarjalo že svojih pet let, ni pa vedelo, kako naj se take gradnje loti brez vsakih materialnih sredstev.

Proti pričakovanju je bilo na skupnem posvetu na Boču dne 23. novembra

1961 zavzeto soglasno stališče, da je stolp na Boču treba zgraditi. Težko vlogo investitorja sta pa prevzela oba občinska ljudska odbora, ki si solidarno delita stroške. Stolp je danes zgrajen, dostopen vsakomur, dejanska lastnika sta pa investitorja — Občinski ljudski odbor Šmarje pri Jelšah in Slov. Bistrica.

PD Poljčane je otvoritev stolpa izrabilo za planinsko propagando. Že 3. avgusta so v Poljčanah priredili akademijo z recitacijami, nastopom moškega pevskega zbora, govorom o zgodovini stolpa in predavanjem o planinski flori z diapozitivi. 4. avgusta so na stolpu priredili iluminacijo. Tudi otvoritev sama je lepo potekala. Po pozdravih in otvoritvenem govoru tov. Jožeta Hvale so sledile pesmi, med posameznimi točkami pa je igrala poljčanska godba na pihala.

Navzočih je bilo nad 1000 ljudi.

PLANINSKO DRUŠTVO TAM MARIBOR

18. februarja 1958 je imela svoj ustanovni občni zbor planinska skupina TAM-PD Maribor. Tri članski iniciativni odbor je uspel v 6 mesecih včlaniti do ustanovnega občnega zbora okrog 100 članov. Članstvo je nato iz leta v leto

raslo, tako da je štela ta planinska skupina ob ustanovnem občnem zboru PD-TAM dne 16. decembra 1961 že 511 članov. Ustanovnega občnega zbora se je udeležilo 160 članov. Prvič v zgodovini mariborskega planinstva po osvoboditvi so se občnega zbora udeležili vsi predstavniki mariborskih planinskih društev. PZS pa so zastopali tov. Lavrič, tov. Bučer, tov. Mirnik in predsednik PZS Fedor Košir. Na občnem zboru je bil sprejet obširen program. Ni ostalo samo pri besedičenju in papirju. Društvo je ustanovilo dosedaj tri planinske skupine v podjetju Metalna, ki šteje preko 100 članov, planinsko skupino v Hočah, ki je do ustanovitve včlanila preko 50 članov in pa planinsko mladinsko skupino v občini Tabor. Razen 13 planinskih skupin v podjetju Tovarne avtomobilov in motorjev ter reorganizirane planinske skupine v podjetju Strojna pripravlja PD-TAM ustanovne občne zборе PS še v podjetju Elektrokovina in v tovarni umetnih brusov. Tako bi imel PD-TAM letos kar 19 planinskih skupin, z 800 člani. Med njimi je preko 80 mladincev in 160 pionirjev, kar je 33% vsega članstva. Mladince in pionirje uspešno vodi novoustanovljeni MO, ki je imel dosedaj že 10 sestankov, udeležil pa se je vseh posvetovanj in tekmovanj, ki jih je organiziral koordinacijski odbor MO Maribor. Glavna dejavnost društva so dobro organizirani izleti, ki smo jih letos organizirali že 5 in to na Pohorje, Kozjak in Zasavje. Izleti so res množični, saj se je vsakega izleta udeležilo preko 80 članov. Društvo je našlo pota in način, kako pomagati s prepotrebni rekviziti za GRS, čeprav so pripravljala dela šele v razmahu. Razen povsem planinskih dejavnosti je PD-TAM prva organizacija v Mariboru in njegovem okraju, ki je samoiniciativno izvedla krvodajalsko akcijo v vrstah svojih članov. Kri je pri prvi akciji darovalo preko 60 naših članov. Ali bodo tej humani akciji sledila tudi druga planinska društva Slovenije? PD-TAM je bil pobudnik za ustanovitev koordinacijskega odbora planinskih društev Maribora (KO PD MM), ki je že bil formiran in je vanj vključenih vseh sedem predstavnikov planinskih društev Maribora in to: PD Maribor-matica, PD Ruše, PD-TAM Maribor, PD Obrtnik, PD Poštar, PD MTT in PD Železničar. Koordinacijski odbor je uspel dosedaj skupno organizirati Titovo štafeto in formacije planincev v paradi mladosti v Maribor. Odbor bo na naslednjih sejah razpravljal o planinstvu v Mariboru.

Franci Smajs

PLANINSKI JUBILEJ NA LISCI

5. julija t. l. je planinska postojanka na Lisci slavila dvojni jubilej: 60-letnico Jurkove kočice in 10-letnico Tončkovega doma. Za to zgodovinsko slovesnost sta se obe PD Lisca in Radeče skrbno pripravili. Na predvečer, v soboto, so planinci pripravili veličasten taborni ogenj, ob katerem je oket PD »Primož Trubar« iz Loke pri Zidanem mostu pel partizanske in narodne pesmi.

Na dan slavlja je ob 9. uri priredila železničarska godba iz Zidanega mosta uspel koncert. Ob 10. uri je zastopnik Planinskega društva Lisca tov. Štrukelj otvoril slovesnost, pozdravil planince in ljubitelje narave, še posebej pa zastopnika planinske zveze tov. Bučerja in zastopnike planinskih društev Radeče, Dol pri Hrastniku, Zagorje, in še posebej zastopnika bratskega planinskega društva Zagreb.

V tem so mladinci iz Loke pri Zid. mostu prinesli štafeto palico, s katero so prehodili važne partizanske postojanke v NOB: Celovnik, Žirovnica, Vel. Kozje, Lovrenc in Okroglico. V štafetnem pismu je bilo izkazano priznanje ustanovitelju prve kočice v Zasavju, učitelju Blažu Jurku, ki je 45 let učiteljeval na Razborju. Z ustanovitvijo te kočice so tedanji rodoljubi uredili prvo slovensko postojanko na tem območju in s tem preprečili nemške nakane. Ta kočica in pozneje še druga kočica sta dali zatočišče partizanom. Razumljivo, da jo je okupator požgal. V tej koči je tudi gen. sekretar KPJ tov. Tito imel leta 1937 ilegalni sestanek.

Za tem je stopil na slavnostni oder, burno pozdravljen od vseh, sin Blaža Jurka tov. Vitko Jurko, poznan in priznan planinec. Uvodoma je povedal, da je zgodovina Jurkove kočice itak vsem poznana. Zato je posvetil Jurkovi koči lastno jubilejno pesem (ki jo posebej v celoti objavljamo). Oskrbnik doma tov. Pavle je pa opisal historiat Tončkovega doma, ki slavi danes svojo 10-letnico. Nato so posamezni zastopniki planinskih društev pozdravili jubilejno slavje. Toplo sprejet je bil pozdrav zastopnika PD Zagreb, ki je poudaril planinsko bratstvo obeh sosednjih republik v času NOB in po osvoboditvi.

Slavnost je povečala še želež. godba, ki je zaigrala nekaj planinskih in partizanskih skladb. Ravnotako je loški ojekt ubrano zapel nekaj planinskih, partizanskih in narodnih pesmi.

Po uradni proslavi se je vršilo veselo rajanje ob zvokih planinskega kvinteta.

Novice iz mladinskih odsekov

ZBOR MLADIH PLANINCEV GORENJSKE POD STORŽIČEM

V soboto 16. 7. 1962 so kmalu popoldan pričeli prihajati pod Storžič mladi ljubitelji gora, da se v prijateljskem srečanju na zboru mladih planincev Gorenjske povesele in pomenijo o nadaljnjih skupnih izletih v naše prelepe gore. Tako se je proti večeru zbralo okrog 100 udeležencev.

Ob tabornem ognju, petju in radijski glasbi je hitro potekal čas in šele okrog desetih je živ žav okrog koč malo ponehal, tako da so se sešli načelnimi mladinskih odsekov lahko zbrali k dogovorjenemu posvetu. Okrog mize so posedli predstavniki mladih planincev iz Kranjske gore, Martuljka, Mojstrane, Bleda, Gorij, Jesenic, Javornika, Kranja, Železnikov Tržiča in Skofje Loke. Navzoče je v imenu mladinske komisije pri Planinski Zvezi Slovenije pozdravil Lojze Hafner. Skoraj vsi mladinski odseki se borijo s finančnimi problemi, ker nekateri občinski ljudski odbori in drugi organi premalo ali pa sploh nočejo podpreti te najbolj plemenite športne panoge. Saj

smo lahko prepričani, da se prav v gorah kuje pravi lik človeka, jekleni njegov značaj in ljubezen do domovine, do vsega, kar je lepega in poštenega. Vsi odseki bodo v počitnicah prirejali izlete za mlade planince, nekateri taborjenja itd. Beseda je bila tudi o Gorski straži, ki se je letos formirala v PZS. Vsi, ki so se prijavili, bodo še letos opravili izpit in prejeli značko in legitimacijo GS.

Po končanem sestanku je v koči zavladal mir, pa le za nekaj ur, kajti rano zjutraj je smeh in pogovor zopet napolnil kottičke doma in okrog njega. Po rahlem dežju, ki pa ga je kmalu pregnalo sonce, so se ob 8. uri zbrali mladi planinci pri spomeniku padlih prvoborcev. O tem dogodku je spregovoril tržiški gorski reševalec in alpinist Franc Primožič. Zbrani so z enominutnim molkom počastili spomin padlih, potem pa so se poslovili od prijazne postojanke in se preko Tolstega vrha in Križne gore vrnili polni lepih in nepozabnih vtisov nazaj domov. Prihodnje tako srečanje pa bo zopet po končanih šolskih počitnicah v septembru pod Triglavom, v Krmi.

Lojze Hafner

alpinistične novice

BARBKA LIPOVŠEK in Peter Ščetinin (oba Akademski AO) sta letos avgusta obiskala Dolomite. Plezala sta v skupini Treh Cin in Civetti. Najpomembnejši vzpon je njuna ponovitev direttissime v Veliki Cini. V smer sta vstopila 14. avgusta ob 7 zjutraj. Prvi del stene predstavlja prosto plezanje. Tu sta se dvakrat zaplezala, vendar vselej našla pravo smer. Ob 5 popoldne sta dosegla prvo večje stojišče, primerno za bivač. Tu sta prenočila in naslednji dan zaplezala v previse. Tu so klini številnejši in sta naglo napredovala. Zgornji del stene je nekoliko lažji. Še isti dan sta izplezala iz stene in ob prvih kapljah dežja dosegla melišče pod steno. To je že 62. ponovitev te smeri, vendar prva ženska ponovitev. Letos sta bila 7. naveza v smeri. Na izredno naklonino sta se plezalca kaj hitro privadila, motil pa ju je občutek, da ju neprestano opazuje. Namreč daljnogledi pod steno so bili neprestano uprti navzgor. To jima

je šlo močno narobe zaradi lahkih železniških težav. Drugi dan sta se izredno razveselila slovenske govornice iz zapadne Cine. Tam sta plezala Mihelič in Ježek, za katera nista vedela. Ostali vzponi so: Dibonov raz v Veliki Cini, Preussova poč v Piccolissimi v navezi in Ščetinin solo, Cassin-Vitalli-Pozzi v Piccolissimi, Rumeni raz v Mali Cini in Comici-Dimai v Veliki Cini. Za tem sta plezalca obiskala še skupino Civette in plezala v Torre Venezia.

MAHKOTA IN ING. FAJDIGOVA sta letošnje poletje obiskala Wališke Alpe in Berner Oberland. Najprej sta poizkusila preplezati severno steno Matterhorna. Vreme je bilo lepo, vendar toplo. Ob 2 zjutraj sta vstopila po polici v steno. Razmere so bile ugodne in naglo sta napredovala. Zaustavil ju je šele kamen, ki je zadel Mahkoto v koleno. Po nevarnem padcu je bil umik nujen. Po tem dogodku sta odšla pod severno steno

Eigerja. Tu je bilo že več navez, ki so čakale na ugodno priložnost, da vstopijo v steno. Vreme je bilo precej spremenljivo. Naša plezalca sta najprej preplezala severno steno Möncha po smeri Nollen. Nov sneg, ki je ostal po zadnji nevihti, je omogočil zelo naglo plezanje. Z vrha sta izvedla grebensko prečenje na sedlo proti Eigerju. Tu ju je ujelo slabo vreme in sestopila sta v dolino. Ko se je vreme izboljšalo, je zaradi pokvarjene konzerve ing. Fajdigova nevarno zbolela in vzpon po severni steni Eigerja sta morala opustiti. V tretje gre rado, pravi star slovenski pregovor. Mahkota je bil namreč letos že tretjič pod to steno.

KOROŠKI IN ŠTAJERSKI alpinistični odseki so od 15. do 23. julija organizirali skupen plezalni tabor na Okrešlju. Udeležilo se ga je 32 alpinistov in sicer: AO Celje 12, AO Ravne 7, AO Obrtnik 9 in AO Šoštanj 4 udeleženci. Skupno je bilo preplezanih 148 plezalnih vzponov, od tega imajo člani AO Celje 49. Težjih vzponov je bilo preplezanih sorazmerno malo, ker je bil tabor namenjen predvsem mlajšim alpinistom in pripravnikom. Starejši udeleženci so imeli zelo malo časa za samostojne vzpone. Med pomembnejšimi je smer nad Menihom (plezala Danilo Škerbinek in Slavko Kojc, oba AO Obrtnik), direktna v Štajerski Rinki (plezala Danilo Škerbinek in Dodi Pušnik, AO Ravne), Gradišničkova smer v Planjavi (plezala Drago Zagorc in Dane Kapušar, oba AO Ravne), in smer Režek-Modec v Štajerski Rinki (plezala Pic Jagrič in Lojze Golob, oba AO Celje). Vodja tabora je bil mr. ph. Dušan Gradišnik, tehnični vodja pa Ciril Debeljak. Tov. Gradišnik je imel na taboru dvojje predavanje o zgodovini alpinizma v Savinjskih Alpah, kjer je tudi opomnil mlade plezalce na domala pozabljene in le malo plezane smeri. Vsi udeleženci so se zelo pohvalno izrazili o taboru in izrazili željo, naj bi bil tabor vsako leto.

DIREKTEN IZSTOP po počih iz smeri Kočevar-Zupan-Verovšek v južni steni Skute sta plezala Tone Škarja in Pavle Šimenc. Plezalca sta bila v smeri za prvomajske praznike in sta zaradi ledu bivakirala pod robom stene.

SEVERNA STENA MATTERHORNA ni več neznanica za naše alpiniste. Letošnje poletje sta jo preplezala Tone Sazonov in Branko Pretnar (oba AO Ljubljana matica). Enomesečno potepanje po

Alpah sta opravila z motorjem. Obiskala sta Courmayeur, Chamonix in Zermatt. Napravila sta naslednje vzpone: A. Noire de Peuterey po vzhodnem grebenu. — Prečenje Mt. Blanc — Mt. Maudit — Mt. Blanc de Tacul, — severno steno Matterhorna. V Zermatt sta prišla peš. Spala sta pred kočjo Hörnli v spalnih vrečah. Zjutraj sta zgodaj vstopila. Pred njima je bila že avstrijska naveza, ki pa jima je kmalu izginila izpred oči. Stena je bila močno kopna. Sam led in skala. Pred kamenitimi izstrelki sta bila zavarovana z usnjenimi rudarskimi čeladami. V zgornjem delu stene sta sledila klinom, ki so ju privedli iz stene na ramo pod vrhom. Od tu sta po grebenu Hörnli dosegla vrh. Tu sta bivakirala in šele naslednji dan sestopila v dolino. Tako smo tudi Slovenci prišli do prvega treh velikih problemov Alp.

V **SEVERNI STENI** Kriškega roba nad Krnico sta 12. avgusta plezala novo smer Lojze Šteblaj (AO Litostrój) in Ljubo Juvan (AO Ljubljana matica).

KRANJSKI ALPINISTI Peter Keše, Peter Jamnik, Vera Keše in Vera Jamnik so letošnje poletje obiskali Dolomite, Berner Oberland, Bernino in Wiesbachhorn. Izvršili so naslednje vzpone: po grebenu Mittelleggi na Eiger, prečenje Fünffingerspitze, Bianco greben na Bernino in normalno smer na Wiesbachhorn.

PEUTEREYEV GREBEN so letošnje poletje plezali Milan Valant, Tomaž Ažman (oba AO Jesenice), Franc Ekar in Srečo Travnik (oba AO Kranj). Vzpon so opravili v dveh etapah in izpustili le 500 m spust z A. Noire de Peuterey v škrbino proti Dames Anglaises. Plezali so še Hudičev greben na Mt. Blanc de Tacul in južno steno A. de Géant.

PETERNELOVO smer v severni steni Triglava sta prvič ponovila Tine Župančič in Jože Balant (oba AO Jesenice). O smeri sta se izrazila zelo pohvalno. Čas plezanja 16 ur, bivak.

LOJZE GOLOB (AO Celje) je sam plezal Igličevo smer v Mali Rinki.

V **DOLOMITIH** sta letošnje poletje plezala Tine Mihelič (AO Boh. Bistrica) in Peter Ježek (AO Radovljica) Preusovo peč v Piccolissimi, severovzhodni raz Zapadne Cine, Rumenj raz in kamine Helversen v Mali Cini, Comici-Fabian v Punta Fridi in Comici-Dimai v Veliki

Cini. Nato sta krenila še v Courmayeur in se povzpela na Mt. Blanc po grebenu z Mt. Blanc de Tacula in na A. de Géant.

Lj

ZAJEDO TRAVNIKA sta letošnje poletje ponovila Tine Mihelič (AO Bohinjska Bistrica) in Janez Zorko (AO Ljubljana matica).

V **BOSNI IN HERCEGOVINI** so v l. 1962 vodili člani akademskega alpinističnega odseka letni začetniški alpinistični in reševalni tečaj.

Reševalni tečaj je bil meseca aprila na Treskavici. Kot tehnični vodja ga je vodil Vid Mesarič, smučarski učitelj pa je bil Andrej Teržan (ki pa si je že drugi dan na smučanju težje poškodoval nogo). Na tečaju, ki je trajal teden dni, so obdelali v glavnem vso tehniko reševa-

nja, s poudarkom na vožnji in spuščanju čolna, ki je za tamkajšne terene najprimernejši. Izvedli so tudi dve daljši smučarski turi. Za dobro vodstvo sta bila oba člana (ob 50-letnici GRS) odlikovana s častnim znakom Planinske zveze Bosne in Hercegovine.

Letni alpinistični tečaj za začetnike je bil na Prenju od 25. 7.—5. 8. Tudi tega je vodil Vid Mesarič, kot inštruktorja pa sta mu pomagala Polde Potočnik in Igor Škrap ter domačini. 35 tečajnikov je opravilo skupno 206 plezalnih vzponov (63 I. stop., 62 II. stop., 65 III. stop., 12 IV. stop. in 4 V. stopnje), obdelali pa so tudi vso tehniko plezanja in osnove reševanja. Teren za tečaj je bil izredno dobro izbran, skala trdna, stene in grebeni pa ne preveč oddaljeni in raznoliki, tako da so bili z izvedbo vsi zelo zadovoljni.

Franci Savenc

iz planinske literature

DR. IVAN GAMS, 1962, VISOKOGORSKA JEZERA V SLOVENIJI (GRADIVO), GEOGRAFSKI ZBORNIK VII, SAZU, CL. IV, PAG. 197—262. LJUBLJANA

Med drugim gradivom, ki izhaja več ali manj redno v Geografskem zborniku, ki ga izdaja Institut za geografijo SAZU, je za planinca posebne vrednosti gradivo, ki obravnava visokogorska jezera v Sloveniji. V razpravi so obdelana jezera v Julijskih Alpah in na Pohorju, avtor sam pa poudarja, da po zbranih podatkih jezer še ne moremo primerjati med seboj in podatkov, nabranih nesistematično, ne moremo vrednotiti.

Prva obravnava Triglavskih jezer in ostale vodne kotanje v Dolini triglavskih jezer, skupno 10 po številu. Odločil se je tudi za poimenovanje. Poleg skic jezer in mlak, ki prikazujejo lego in globine vodnih kotanj, omenja meritve temperatur in kemizma vode, opisuje okolico in pritočne ter odtočne razmere. Na enak način opisana sledi tri Krnska jezera, ki jih je avtor raziskal v letu 1960, in v istem letu obiskana Kriška jezera. Avtor podrobno opisuje tudi osnovo jezerom in njihovo razvojno pot. V posebnem poglavju je zbral nekaj skupnih značilnosti jezer v Julijskih Alpah. Tu omenja tudi značilnost, da je

bila temperatura vode na dnu Črnega jezera (VII) višja (6,7°) kot pa voda izvira Savice (5,5°) kamor naj bi se odtekala voda večine Triglavskih jezer. Iz opisa je izpustil le jezero na pl. Jezero.

Posebej so na podoben način obdelana Pohorska jezera: Ribniško jezerje, Šentlovrenško jezerje in Črno jezero.

Vsak opis ilustrira jasna avtorjeva fotografija.

Razpravi so dodane tabele trdot, kemične analize in temperaturna merjenja jezer v Julijskih Alpah in površine visokogorskih jezer v Sloveniji.

Vsak obiskovalec tako Triglavskega narodnega parka kot vsak planinec bo s pričujočim gradivom lahko dobil globlji vpogled v razvoj naše zemlje in s tako poglobljenim znanjem — razprava je pisana v slogu, ki je dostopen vsakomur — bo hodil po gorah s še večjim užitkom.

D. N.

ROCHE — FRISON: LA GRANDE CREVASSE — Velika razpoka

Odlika pravega planinca in ljubitelja gora je v tem, da mu obisk v naravi ne pomeni samo enkratnega fizičnega doživetja. V resnici je to zanj le vzpodbuda k novim podvigom, povod za razmišljanja in za posredovanje občutij sočloveku.

Sredstev v ta namen ni malo, še najbolj privlačne pa so vse zvrsti planinske literature.

Roman »Velika razpoka« nas povede v gore okrog Mont Blanca; v svet gorskih vodnikov in kmetov, med gorjance, katerih domovi leže v vznožju najvišjih gora Evrope, na iztekih njihovih ledenikov.

Brigito, mladenko iz Pariza, privlačijo predvsem tiste gore, ki se povprečnemu turistu zde grozotne in neprijazne. Njeno zdravje in talent, pa simpatičen vodnik Zian Mappaz ji pomaga premagati prve težave, vrtoglavice in strah pred višino v vzponih na Aiguille Mummery in Aiguille Ravanel.

Iglama sledi Mont Blanc.

Pot Ziana in Brigitte drži v zavetišču Durier na Col de Miage. Naslednji dan jima sledimo po grebenu Bionnassay na Col de Bionnassay, kjer se jima izneveri vreme. Na prostranih pobočjih Dome de Goûter blodita skozi snežni vihar in besnenje vetrov. Človek je manj kot ničla in vendar neskončno več! Žilavi Zian, ki mu v žilah poljejo instinkti in izkušnje pradedov — gorjancev, uspe! Volja, iznajdljivost in moč zdravih teles ju končno privedeta do rešilnega zavetišča Refuge de Goûter.

Ko govori narava in razodeva svoje moči, tedaj se tudi človeška srca preje kot običajno odpirajo in si — drugo drugemu — zaupajo skrivnosti, o katerih so dotlej molčala. Rafali vetra v Refuge de Goûter so priča ljubezenskim izpovedim Ziana in Brigitte.

Naslednjega dne pospremimo mlada človeka na glavo Evrope, doživljamo z njima lepote razgledov in zlasti vzpona v ozračju, kateremu že primanjkuje kisika.

Odločitev, ki sta ju sprejela v zavetišču, obvelja. Brigita in Zian sta kmalu mož in žena. To sicer ni po volji nevestinim staršem — aristokratom. Tudi Zianova okolica godrnja. Tudi ti so klan za sebe, nič manj trmast kot umirajoče plemstvo.

R. Frison nam z obilico izkušenj in tenkočutnim poznavanjem gorjanskih duš riše odnose v gorski vasi.

Ne uidejo mu drobne vaščanske ljubosumnosti, odpor do tujke in očitki Zianu, ki je prekršil pravila tradicije in nepisane zakone srenje.

Brigiti nenaklonjene so samotne ure, ko Zian v mrtvi sezoni kmetuje; drvari, kosí po planinskih pašnikih in ga nikoli

ni doma. Motijo jo zapuščene sobe starodavne Zianove kmetije, v katerih so se rodili in živeli hribovci rodu Mappaz. Moti in plaši jo bučni pomladni fen, v zadrego spravlja živina v hlevu. Tudi potem, ko Zian kmetijo proda in se mlada zakonca udomačita v sodobno urejenem domu, še gospodari pošast samotarstva.

Zian odide v gore. Tjakaj ga vodi poklic, a nič manj srce in potreba. Brigita ostaja še bolj sama, saj tudi njeno srce koprni za vrhovi in strminami. Vabijo jo ledene in skalne vesine, viharji, razgledi in spomini. A s Zianom ne more.

Kdo je še videl, da bi gorskega vodnika, ki vodi klienta, spremljala žena!

Brigita je razdvojena. Odhod Ziana s klientom v švicarske gore in vabilo staršev preseka monotonijo in začasno reši problem. A čas teče. Neusmiljeno minevajo tedni, jesen je v deželi, Zian in Brigita pa samevata, čakata drug drugega. Čakata!

V takem vzdušju osamelosti se Zian poda nad gamsa samotarja proti Tête de Tré de la Porte. Ko se mu prevejani kozel izmakne, prenoči na stari planšariji, naslednjega dne pa odrine na Aiguille de Deux Aigles.

Izpostavljeno plezanje, napor in sonce, ki kraljuje nad jesenskimi meglami v dolinah, prerode Ziana. Ve, da bo Brigita spet našla pot k njemu in goram, in se prešerne volje vrača. Tam, kjer bi nihče ne pričakoval, ga na kraju ledenika nenadno požre razpoka.

Zian v razpoki živi. Brez sredstev za življenje, brez cepina se bori za obstoj. Ko teko dnevi, ga zaman iščejo tovariši, zaman skrbe zanj, ko novi sneg pokriva rešilne sledi.

Bori se polnih sedem dni.

Ko ga tovariši odkrijejo in rešijo, umre v njihovih rokah.

Knjigo je izdala založba Arthaud. Pisatelj obravnava v dveh delih in 21 poglavjih dogajanje, ki teče v letih 1933 in 1934. Frison podaja snov večje, dinamično, prizadeto in doživeto. Bralcu pripomorejo do zadovoljstva še številne fotografije, ki jih je prispeval pisateljev gorski tovariš G. Tairraz.

Knjiga je prijetno branje. Veselil se je bo tisti, ki ljubi razmišljanja, pa oni, ki jim je pri srcu zaokrožena zgodba iz gora. Obiskovalcem Centralnih Alp bo nudila marsikak poučen detajl, ki bo prišel prav, ko bodo sami odkrivali vrhove in nevarnosti v tem delu Evrope.

Ing. P. Š.

NAJSTAREJŠI ŠVICARSKI VODNIK Onesime Crettex iz Champexa je star 90 let. Pri 87 letih je s svojim vnukom še plezal na Aiguille du Tour (3540 m). Znan je kot zmagovalec Aiguille Javelle in je bil na vseh švicarskih štiritisočakih.

HIMALAYAN MOUNTAINEERING INSTITUTE v Dardžilingu izdaja vsako leto zbornik, v katerem poroča o svoji dejavnosti. L. 1954 smo zabeležili ustanovitev instituta, Hillary in Tensing Norkay sta bila pobudnika. Dozdaj, do l. 1961, so vzgojili že 700 mladih Indijcev za himalaizem, 60 km od mesta imajo tabor Dzongri, kjer je vrhovni vodja treninga in tehnike Tensing Norkay.

ANTARKTIKO imenujejo mednarodno deželo znanosti. »Kurir UNESCO« je januarsko številko 1962 posvetil tej deželi, geologiji, glaciologiji, klimi, polarnemu siju, zgodovini ekspedicij. Za alpinista je zanimivo branje o »Nepristopnem vrhu«, napisali so ruski znanstveniki. Zanimive so tudi slike, ne nazadnje pa tudi pomota zgodovinarja, ki je pripisal odkritje severnega tečaja dr. F. A. Cooku.

NOVI POJMI v zvezi s helikopterjem: V sezoni 1961/62 je bil ustanovljen »Heliswiss«, ta pa je v Davosu zgradil heliport. Občina Davos je pilotom natančno predpisala, kje smejo leteti, predvsem nad dolinami, ki so manj obljudene. A leteti vendarle smejo!

Heliski! Helikopter omogoča za opoldanski odmor smuk z višine 3304 m s Piz Corvatscha z višinsko razliko 1500 m. Gost se vkrca najprej v Pioneer-Ski lift, ki ga v eni uri potegne do jezera St. Moritz. Tu presede v heliski, ki prileti v 14 minutah na Piz Corvatsch. Črno kavo pije smučar že na seji ali pri partiji taroka v klubu v popoldanskih urah. Heliski je že utrjena oblika turistične industrije v največjih švicarskih zimovišjih. V prospektih je že množica letalskih smučarskih tur (Flugskitouren). Cena znaša 10 frankljev za minuto leta (2000 din) za dve osebi. Poleg pilota gresta v heli samo dve osebi, za Piz Corvatsch torej plačata 140 fr. Mesto Gstaad ima 18 takih tur v prospektu. Heliport je v višini 1100 m. Odtod na vrh Les Diablerets (3100 m) stane heli 225 fr. za dve osebi. Število takih tur se neprestano množi, to pomeni, da se helikop-

terska služba v turizmu razrašča. Kaj poreko tisti naši ljudje, ki še sanjarijo o turizmu v Alpah brez tehnike!

»Luksus-aviatika« imenujejo tudi te prevoze s heli-jem. Začelo se je z reševanjem (od marca 1960 je helikopter rešil 278 ljudi iz gorske stiske in prinesel v dolino 39 mrtvih), nato s prevanjanjem materiala, zdaj pa gre stvar v »komercialo«. Pristaši pravijo, saj gre vsak, kdor hoče, še vedno lahko peš, če noče zganjati snobizma z aviatiko (ali bolje: če ne more!). Nasprotniki so SAC, zavodi za zaščito prirode in razna druga društva, kajti ta aviatika še napreduje. Nasprotniki opozarjajo na nevarnosti tega početja: smučar se ne aklimatizira, ne razvedri in ne utrdi s hojo vkreber, smuk s take višine je nevaren, posebno če je smučar še slabo opremljen. Cela vrsta razlogov govori zoper razširjanje tega letalskega smuka. Kdo bo zmagal? Ni težko odgovoriti. Snobi, ki imajo denar, bodo zahtevali moderna prometna sredstva tudi za to, da jih vržejo na najvišje vrhove. Ostala pa bo še množica »malih« ljudi, ki bodo z nahrbtnikom na plečih še vedno peš iskali pot do vsega lepega v gorah.

GUIDO REY je eden od najbolj znanih alpinistov klasične dobe. Rodil se je l. 1861, lani so torej praznovali njegovo stoletnico. Znana je njegova knjiga »Akrobatski alpinizem«. V njej je popisal svoje smeri v Mt. Blancu in v Dolomitih. Najbolj znan pa je zaradi odkritvanja Matterhorna, ki ga popisuje v knjigi »Le Mont Cervin«.

Društvo gorskih vodnikov »Matterhorn« je 100-letnico G. Reya počastilo z lepo slovesnostjo v Breuilu. Zastopniki CAI in GISM (Italijanska skupina planinskih pisateljev) so počastili spomin slavnega »Torineza« in po njem imenovali glavni trg v Breuilu, položili lovorjev venec na njegov spomenik ter obiskali njegov dom v Breuilu, hribovsko hišico, iz katere je vsak trenutek lahko pogledal na goro, ki jo je oboževal, na svoj greben Furggen in Italijanski greben s Pic Tyndallom. Tu so se ta dan zbrali mnogi znameniti sodobni alpinisti: Louis Carrel, ki je preplezal vzhodno in južno steno Matterhorna, Camillo Pellissier, samotni zmagovalec Kanjut Sara, Campagnoni, ki je bil z Lacedelijem na vrhu K₂, in drugi.

DR. RUDOLF JONAS, dunajski primarij, je bil znan med himalajci, pri nas bolj pri srednji planinski generaciji. Nekajkrat smo ga omenili kot znanstvenega informatorja nekaterih avstrijskih himalajskih ekspedicij. Spada med evropske himalajske pionirje, kot predavatelj je dolga leta delal tudi v alpinistični šoli dunajskega Naturfreunda. V himalajskih ekspedicijah je delal sam, bil pa je tudi predsednik avstrijske himalajske družbe. Radi so ga imenovali dr. Sahib. Zdjaj je umrl 52 let star.

Dr. Jonas je bil kot socialist zvest pristaš Naturfreunda, bil pa je tudi član ÖAC in celo predsednik akademske sekcije ÖTK. ÖHG pa je pomagal ustanoviti. Leta 1935 je še kot mladenič vodil ekspedicijo na Islandijo, l. 1938 je bil zdravnik v ekspediciji dr. Schwarzgruberja v Garhval-Himalaji, l. 1954 pa je bil kot zrel mož vodil avstrijsko ekspedicijo v Zahodni Nepal s ciljem, da bi se povzpel na Saipal (7040 m). To je bila prva ekspedicija l. 1953 ustanovljene ÖHG. Dr. Jonas je stal za ekspedicijo na Gašerbrum II (8035 m) l. 1956 in na Haramoš (7392 m) l. 1958. Pripravljal je tudi znano avstrijsko ekspedicijo na Dhaulagiri l. 1959, njegova je ideja, da bi Dhaul-Himal postal stalno področje avstrijskih raziskovalcev. S to idejo se ÖHG ukvarja od l. 1961 in bo realizirana l. 1963. Nepal se namreč ne more odločiti, da bi dovolil raziskovanje za več let.

ŠAR-PLANINO je v prvem zvezku »Die Alpen« za l. 1962 predstavil svetovni planinski javnosti Zagrebčan Miro Marković, ki ga bralci našega glasila dobro poznajo. Članek je opremljen s prvovrstnimi posnetki istega avtorja. Avtor citira tudi Krivokapičev članek v Planinskem Vestniku 1956 »Kako so merili višino Šar-planine«.

708 ŽIČNIC raznih vrst ima sosedna Avstrija. Januarja 1961 jih je imela 659, v začetku l. 1962 jih je bilo že 50 več. Človek bi skoraj ne verjel. Toda podatki so vzeti iz registra turističnih naprav in bodo gotovo držali. Nima smisla, da naštevamo kraje, ki so z žičnicami prišli do lažjega življenja (kajti tako in s tem tudi utemeljujejo žičnice in lifte, ne samo s povečanjem tujskega prometa), ker so nam ti kraji kljub majhni oddaljenosti vendarle tuji. A omenimo dve taki napravi v krajih, ki sta našli svoje mesto tudi v našem leposlovju: Judenburg — (Schmelz), Mariazell. Poleg drugih alpskih cest v l. 1961 pa so pred

kratkim zgradili cesto še na Stuhleck nad Mürrzzuschlagom (1762 m). Cesta je 7 m široka, pristojbina za avto je 10 šilingov, za motor 5 šilingov.

O VULKANIH mnogo ve Haroun Tazieff iz Pariza. Njegov film o njih pozna ves svet, tudi pri nas so ga menda vrteli po vseh krajih. Zdjaj je izdal še knjigo o njih pod naslovom »Peklenska vrata«. Pravi, da se vulkani dvigajo, predvsem na robovih šibkejših con v zemeljski skorji, te cone pa se vlečejo na tisoč km daleč. Najbolj znana je na Pacifiku, manj znane so v Afriki, v Atlantskem in Indijskem oceanu, v Sredozemlju. Znanih je okoli 600 aktivnih vulkanov, množica jih je ugaslih ali vsaj relativno ugaslih, cela vrsta je napol ugaslih in so v štadiju fumarol in solfatar. Z meritvami na podlagi zemeljskega magnetizma, s sistematičnim merjenjem temperature in raziskovanja ekshalacij je danes možno napovedati izbruhe in pravočasno evakuirati ogrožene kraje. Holandci, Japonci in Rusi so s temi raziskovanji rešili življenje že tisočim ljudem. Havajski tip vulkanov pa je takorekoč vedno aktiven, ima efuzivne erupcije, lava v teh žrelih narašča in vpada in udarja čez rob (tak je ognjenik Ključevskoj na Kamčatki, Niragongo v Kongu, Savai na otoku Savai v otočju Samo i. dr.). Erupcije niso povsod enake, odvisne so od kemične sestave lave, magmatičnih plinov in od intratehničnih sil. Nekatere erupcije so kakor eksplozije. Tako je bila v Temboro na toku Sumbava v Sundskem otočju l. 1815. Vulkan Temboro se je znižal za 1500 m, 60 000 ljudi je prišlo ob življenje. Leta 1883 je pri eksploziji Krakataua zletelo v zrak dve tretjini otoka in so slišali grom prav do Avstralije, 4000 km daleč. Steber dima in pepela je segel 30 km daleč, viden 700 km daleč, in se je spremenil v oblak, ki je nekajkrat obkrožil zemeljsko oblo. 50 000 ljudi je tedaj bilo ob življenje.

20 let po tem je katastrofa zadela mesto St. Pierre na Martinique, s 30 000 prebivalci, med temi 7000 belci. Gora Pelée je sicer bruhrnila l. 1851, vendar ni bilo škode in ljudje so na to pozabili. Pelée je bila priljubljen cilj za weekend in za piknike na robu žrela, iz katerega se je vedno po malem kadilo. Spomladi l. 1902 se je začelo iz gore močnejše kaditi, dim je postajal teman, v žrelu je pogrmevalo, padati je začel pepel, izleti na rob žrela so bili prepovedani. Kače, kuščarji in druge živali so zapuščali goro in pritisnile k mestu, mornarji so sem

in tja izmerili temperaturo morske vode, ker se jim je zdela prevroča, sredi bonazze je nenadoma prihrumel kak val. Pepelnati dež je dosegel mesto, 5. maja je sledil alarm, lava je vdrla v neko sladkorno tovarno in ubila 25 ljudi. V mesto so vreli begunci, mestna uprava pa je pomirjevala, ker so ji bile važnejše občinske volitve.

Tedaj je začel ognjenik delovati: Na tisoče kubikov pepela je pregrnilo nebo nad deželo, iz žrela so vreli veletoki žareče lave, grmenje ni prenehalo za trenutek, vmes so odmevale še močnejše detonacije, deževalo je, kakor kadar se utrga oblak. Vendar ljudje še niso bežali, le redki; v luči so bili zasidrani parniki. V noči od 7. na 8. maj pa je izbruhnila panika. 40 000 ljudi je navalilo na parnike in čolne, iz gore pa so sikali bliski. Ob 8. uri zjutraj je grmenje za nekaj časa potihnilo, toda bil je le mir pred orkanom. Vrh vulkana se je preklal, iz njega je prihrumel nekaj žareč oblak in se pognal nizdol naravnost proti množici. V nekaj sekundah je dosegel mesto in ga uničil, ljudi pa je sam puh žareče lavine potisnil v morje, voda je zavrela, parniki so se vneli.

Popoldne se je vulkan pomiril, križarka »Suchet« je skušala prodreti v goreče mesto. Našli so vsega tri preživle, pa so kmalu nato umrli. Živ je ostal v kleti jetnišnice en sam edini črnc, edina priča, da je nekoč živelo mesto St. Pierre.

Tragično je to, da mestu ne bi bilo treba umreti, če bi bili mestni očetje skrbnejši.

SNAEFELLSJOKULL je osamljena gora na Islandiji, visoka 1446 m, kot nekaj snežen svetilnik porinjen daleč v morje, na tem otoku edinstvena gora zato, ker je otok večji del gorat in nima jasno izraženih gorskih individualnosti. 150 km daleč naokoli ni nobene take visoke gore. Glavno mesto Reykjavik leži jugovzhodno od gore, izhodno selišče za Snaefellsjokull pa se imenuje Budhir, 20 km od vrha. Zaradi bližine morja je vrh gore večji del v megli. Je vulkanskega izvora, v višini 500 m je 3 km dolga plošča pokrita z ostanki ognjeniških izbruhov. Pokrit je z večnim snegom, strmina 15°, brez razpok; v štirih urah je moči priti na vrh brez posebnih težav.

Snaefellsjokull je vulkan tipa Fudži, stožčastega vrha s položnimi pobočji. Na jugu in zahodu je snežna ločnica pri 900 m, na severu in vzhodu pa pri 200 m. Ledena kapa na vrhu in okoli njega zavzema 25 km². Domačini jo malo obiskujejo. Preveč je sama zase, porinjena v megleno pustnjo nordijskega morja.

ŽENSKA V ŠESTI STOPNJI ni več redka. Yvete Attinger je ena od takih, ki se ne ustrašijo modernih direttissim. Couzyjeva smer v Zahodni Cini ji je najbolj imponirala: 300 m rumene vertikalne in previsa, zgoraj pa črna pečina, ne dosti lažja od spodnje partije. Plezala je z Michelom Vaucherom iz Ženeve, torej z dobrim poznavalcem in sijajnim tehnikom. Dvakrat sta bivakirala in tretji dan izplezala še zgornji del smeri, ki ni več »artif«, je pa še vedno težko. Yvette ne ve povedati nič drugega o smeri kot to, da je treba neprestano zabijati, vpenjati, izpenjati, manevrirati, skratka teža doživetja onkrak vertikale ni v plezanju, ampak v premagovanju previsa, strehe, v delu, v tehniki. To je »festival A₁, A₂, A₄, 6, 7, 8, 9, v prvih 300 m visi stena 70 m zunaj vpadnice«. In za konec še opomba: Nemca, ki sta istočasno vstopila v švicarsko smer, sta obrnila že po prvem raztežaju. Yvette je spremljala Vauchera tudi pri 10. ponovitvi Maestrijeve smeri v Roda di Vael.

28 **SMUČARSKIH ŠOL** ima samo kanton Graubünden v Švici, v teh 413 000 poldnevniških lekcij in 585 smučarskih učiteljev. Teh je premalo, zato so pozimi l. 1962 najemali pomožne učitelje. Pogoji za diplomo niso lahki.

PISAN SNEG, obarvan, ni redkost. Včasih sneg počrni zaradi množice snežnih bolh, po mnenju zoologov prainsekta. Baje snežna bolha napoveduje odjugo. Včasih postane sneg rjav, včasih vleče na rdeče. Smučarji se nanj jeze, ker je za deske slab. Meteorologi pravijo, da dobi sneg tako barvo od saharskega prahu, nekateri pa menijo, da dajejo snegu tako barvo neke alge.

TOKIO je za svoje smučarje uredil umetni sneg na okoliški vzpetini. Pravijo, da na tem večnem snegu dnevno trenira več tisoč meščanov.

Iz kartoteke prvenstvenih vzponov

SEVERNA STENA TRIGLAVA – Peternelova smer

Prva plezala Marko Butinar in Niko Tancar spodnji del 25. junija 1961, zgornji del 23. in 24. julija 1961.

Dostop: iz Vrat po poti čez Prag nad prvi skok, nato desno pod steno 1 uro.

Opis: Vstop v vpadnici Črna grabna čez izprane plati navzgor (k) na polico. Po njej desno in po zajedah in počeh 2 raztežaja navzgor na široko polico. Po njej do možica in v loku navzgor na polico pod previsi. Čez ploščo pod previs, čezenj in po počih do 2 klinov svetrovec. Nekaj metrov desno do poličke pri odklani luski. Rahlo levo čez strmo stopnjo na polico (k) ca. 6 m levo navzgor na stojiše (svetrovec). Naravnost navzgor čez ploščo (k) na poličko, dalje po počih do police in po njej 6 m desno pod strmo stopnjo. Preko (k) in po strmi krušljivi steni do stojišča (k). Po krušljivem svetu 10 m do majave luske (k), 5 m desno in čez strm prag na stojišče (k). Desno 15 m do zaključka police. Po počih (k) na poličko in levo 4 m do stojišča na trikotni luski. Dalje za rob in po počih pod previsi rahlo levo navzgor do stojišča pri grmičku. Naravnost navzgor čez krušljiv previs in desno po počeh do stojišča na bolvanih. Dalje po počih navzgor do zaključka in po polici desno za rob. (Višina dna Črna grabna). Naravnost navzgor po navpični zajedi 30 m (ca. 20 k) do slabega stojišča (svetrovec). Desno 5 m po drobnih polički (k), malo navzgor do svetrovca in desno (k) do zelene poličke. (Primerno za bivak). Po udobni polici do raza. (Se bolj levo k, ki ni v smeri). Po krušljivem svetu desno do poličke pod previsi (2 k). Levo navzgor (svetrovec) na krušljivo poličko pod streho. Preko (2 svetrovca) v razčlenjen svet (2 k) in po nezrazitem travnatem kaminu na polico. Po njej levo proti razu pol dolžine in naravnost navzgor do klina. Dalje navzgor do široke zagrščene police (k). Levo do rumenega kota pod črnim algastim previsnim kaminom. Po njem do klina in desno za robom (k, k) na polico. Levo po krušljivem svetu (k) pod rumen kot. Naravnost navzgor 3 m (2 k), desno in navzgor do police. Po njej na raz (stojišče, k). Rahlo levo do ozkega kaminčka in navzgor na ploščad stebra (možic) A na sliki. Tu stik s skalasko smerjo in po njej na gorenski turnc (B na sliki). Dalje možni različni izstopi.

Ocena: pretežno V z mesti VI, E. Višina po naravnih prehodih, a je kljub temu izsmeri cca. 400 m.

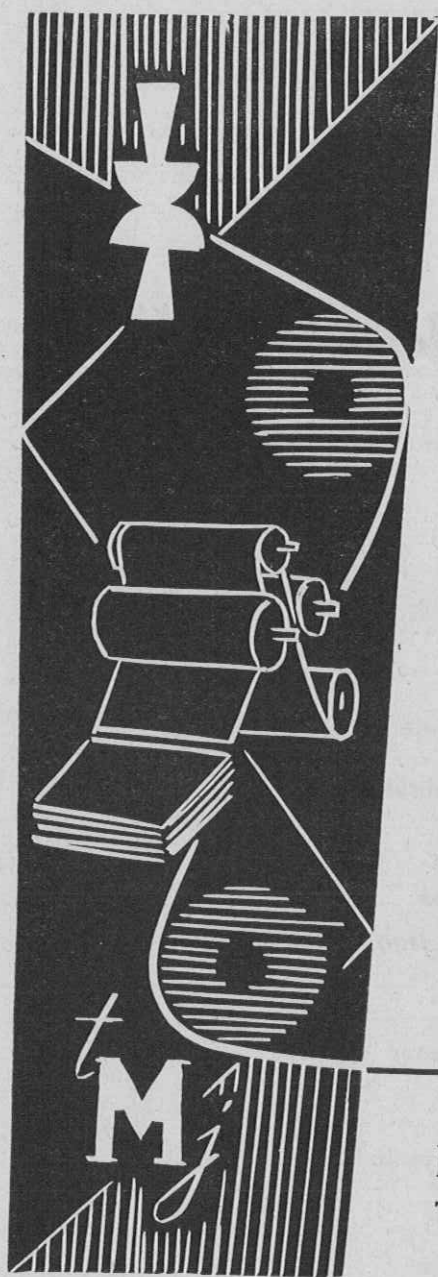
Cas plezanja 14 ur. Smer se giblje pretežno redno zračna.

Sestop: Z roba stene po poti čez Prag v Vrata 2 uri.

Letno poročilo o finančnem poslovanju PV

V skladu z zakonskimi določili objavljamo poročilo o poslovanju uprave in uredništva PV v l. 1961. Lani je izšlo 12 števil PV na običajnem formatu, obseg je znašal 739 strani + 21 preglednic, 6 prilog in 12 slik na ovitku, v 5600 izvodih. Razhodki: Plače 251 770 din, prispevki od plač 143 314 din, honorarji 1 346 072 din, kliseji 411 570 din, tisk in papir 7 430 000 din slikovne priloge 187 092 din, ekspedit 434 878 din, propaganda 248 658 din, upravni stroški 220 549 din, oglasi, anketa 412 606 din, najemnina 69 000 din, odpis dvomilijih terjatev 9 200 din. Dohodki: Naročnina 3 307 056 din, oglasi 2 230 260 din, ostali dohodki 2 304 884 dn, dotacija z Sklada za pospeševanje založništva 2 700 000 din, pokritje 506 1187 din.

Rekapitulacija: Razhodki 11 048 387.— dohodki 11 048 387.—

TISKARNA

Jože Moškrič

TISKARNA

izdelava vseh vrst tiskovin, katalogov,
časopisov, revij in knjig

KLIŠARNA

izdelava vseh vrst eno- in večbarvnih
klišejev

KNJIGOVEZNICA

vezava preprostih in luksuzno
opremljenih del

ŠTAMPILJARNA

izdelava vseh vrst žigov, pečatov
in knjigoveških črk

ETIKETE

v vseh barvah na barvnih folijah

LJUBLJANA, Nazorjeva 6

TELEFON: 21-296

PRIPOROČAMO SE VSEM PLANINSKIM DRUŠTVOM
ZA CENJENA NAROČILA!

Āovarna dušika Ruše

PROIZVAJA IN DOBAVLJA:

Karbid

za avtogeno varjenje, razsvetljavo in acetilensko kemijo

Apneni dušik in nitrofoskal – Ruše

za gnojenje

Ferokrom suraffine

za jeklarsko industrijo

Elektrokorund

za bruse in brušenje

Kisik in aceten

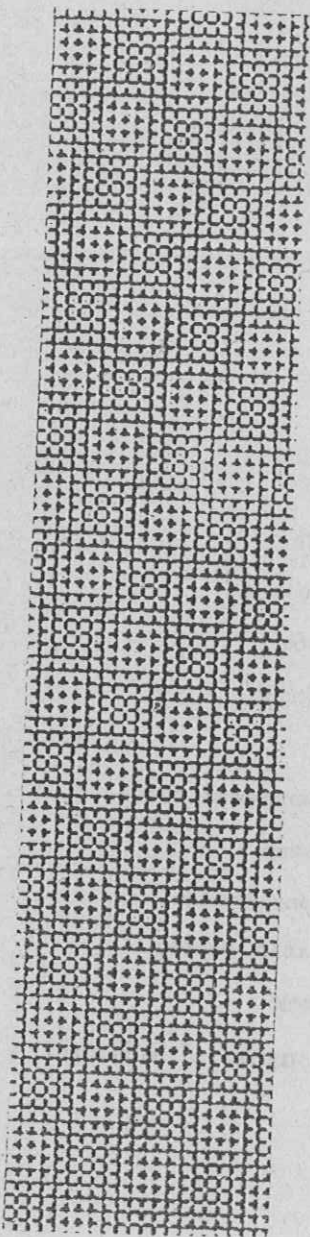
za rezanje in varjenje kovin

Taljeni magnezit

za elektroizolacijo

Brzjavni naslov: Azot Maribor, telefon: Maribor 80-108 in 80-128, teleprinter: 03312
Železniška postaja: Ruše – Industrijski tir. Tekoči račun: NB Maribor $\frac{604-11}{1-185}$

Tovarna dokumentnega in kartnega papirja

Telefon: Radeče 81-950

Tekoči račun pri NB Trbovlje 600-29/1-11

Brzjavi: Papirnica Radeče

Železniška postaja: ZIDANI MOST

PROIZVAJA:

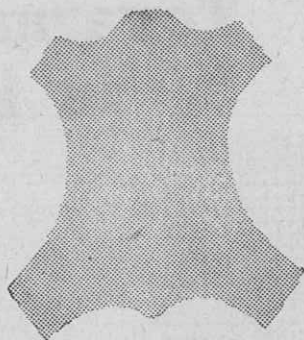
vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov
specialne papirje
surovi heliografski
in foto papir
kartografski
specialni risalni »Radeče«
papirje za filtre itd.

IZDELUJE:

vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku
Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku
v rdeči, modri ali sivi barvi

R A D E Č E P R I Z I D A N E M M O S T U

tovarna usnja v šošanju

Najboljše

podplatno usnje
komerčno in godehyar
vse vrste boksov
črnega in barvastih
dullboks
za specialne smučarske čevlje
mastno, čugovano
in nekrišplovano kravino
ter svetovno znani likanec
kupite najceneje
v tovarni usnja v Šošanju

POSTREŽBA TOČNA IN HITRA!

Planinska društva!

Gorski reševalci!

Najvažnejša naloga ob nesrečah v gorah je hitro obveščanje. Industrija Iskra, ki proizvaja širok sortiment izdelkov je izdelala za te in podobne svrhe posebni ultrakratkovalovni oddajnik — sprejemnik Phonoport III. Aparatura ima naslednje prednosti:

- Prenosno obliko
- Deloma tranzistorizirana
- Napajanje z običajnim akumulatorjem
- Tehta le nekaj nad 6 kg
- Domet okrog 50 km (odvisen od konfiguracije terena)
- Preprosto upravljanje
- Telefonski pogovor prek mikrofona, ki je obenem zvočnik
- Štirje fiksni UKV kanali
- Ugodna cena
- Garancija eno leto

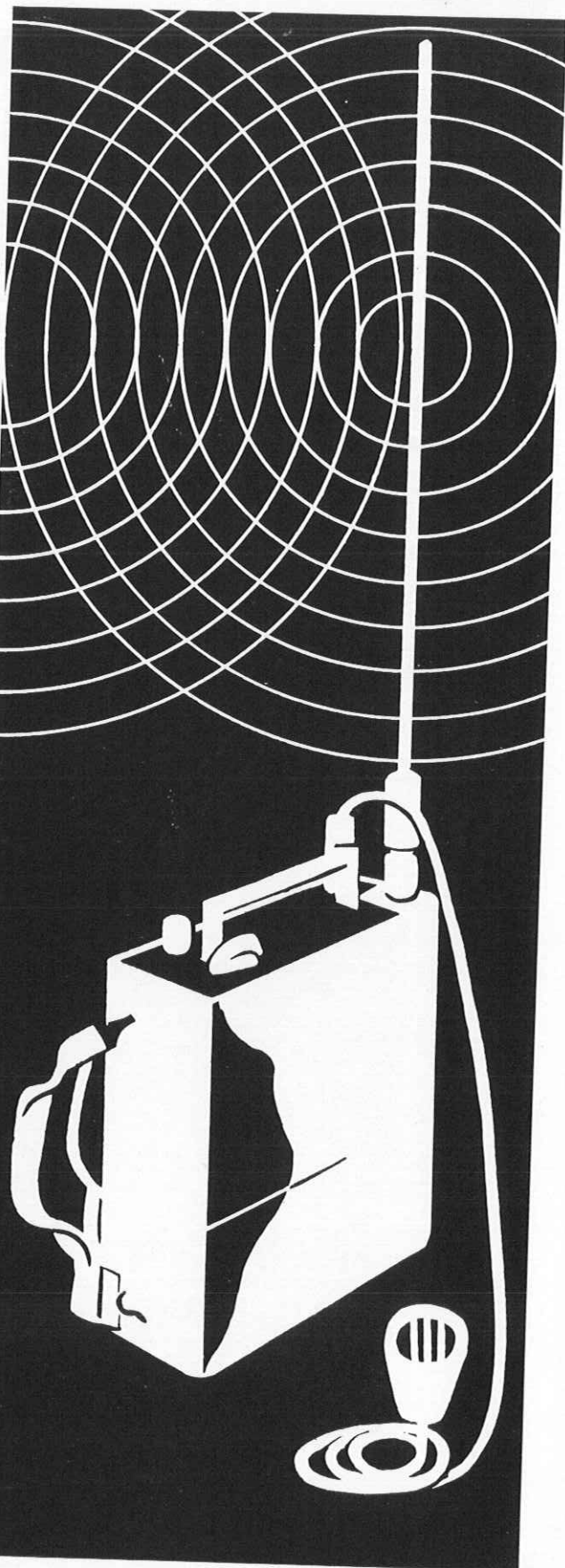
Vsa pojasnila in nakup pri
Prodajno servisni organizaciji

ISKRA

Ljubljana, Linhartova 35,
telefon 32-933

ali industrijskih prodajalnah
»ISKRA« v:

Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, Rijeki,
Sarajevu, Skopju, Splitu, Titogradu
in Mariboru.

ŽELEZARNA JESENICE

SLOVENIJA

dobavlja vse od gradlja

okroglo, polokroglo, kvadratno, ploščato, šestoglato, osemoglato in tračno jeklo
debelo, srednje, tanko in fino pločevino
vlečeno, luščeno in brušeno jeklo
debelo, srednjo, tanko in fino žico
hladno valjane trakove — od zelo širokih do finih cevi od 1/8"—3"
bodečo žico in pohištvene vzmeti
žičnike
elektrode za avtogeno in elektro varjenje

do plemenitih jekel